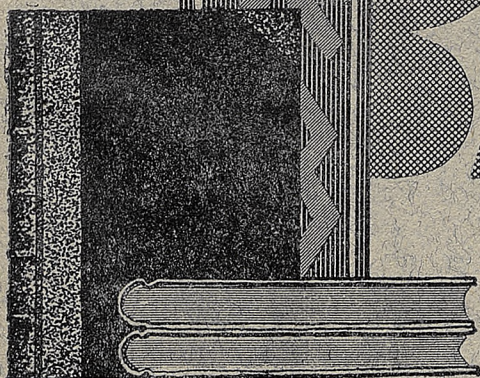

VILNIAUS LIETUVIŲ
KULTŪROS ŽURNALAS

Nr 5 (23)

LIETUVIŠKAS

BARAS

T U R I N Y S:

1. Kultūra ir žmoniškumas—V. Martinkėnas	1
2. Pakalbėkime atvirai — R. Mackevičius	3
3. Svajonės apie lenkų imperijalizmą — M. Kraužlys	7
4. Iš kur vėjas pučia — Alb. Žukauskas	12
5. Svarbesnieji fašizmo ekonominės politikos bruožai — J. Jankauskas	16
6. Laikraštinkystė ir literatūra — A. Pangonis	21
7. Risum teneatis — A. Pangonis	22
8. Kooperacijos programa — moralių ir materijalių jėgų mobilizacija — J. Šimukonis	26
9. Žinios ir įvykiai	31
10. Įvairenybės	35
11. Kronika	36

LIETUVIŠKAS BARAS

VILNIAUS LIETUVIŲ KULTŪROS ŽURNALAS

V. MARTINKĖNAS

Kultūra ir žmoniškumas

Ivairių yra kultūros definicijų ir visos jos, rodos, suvedamos į vieną — maždaug šitokią prasmę. Kultūra tai yra tiek dvasinis tiek materijalinis, plačiai suprastas žmogaus išprusimas, kuris turi reikštis ne tik įvairiais technikos laimėjimais ar naujais išradimais, bet ir žmoniškais, kilniais darbais, pasižyminčiais tam tikromis formomis ir švelnumu. Apskritai, kultūros ir žmoniškumo sąvokos yra panašios ir turi bendrą savo turinyje ypatybių. Sunku įsivaizduoti kultūringą, bet nežmonišką žmogų. Atrodo, kad viena ypatybė — kultūringumas, — be antros ypatybės — žmoniškumo — iš viso negali sudaryti visiškai darnios kultūringo žmogaus dvasinės harmonijos.

Susidaręs šitokį kultūringos būtybės vaizdą ir nebūdamas šios žemės pilietis, galėtumei žmogus pamanyti, kad pačios kultūringosios pasaulio tautos iš tikro sudarytos iš vienių žmoniškų — kultūringų asmenybių, kurioms beveik nieko negalėtumei prikišti. Tačiau gyvenime, deja, čia keliais sakiniais aprašytojo kultūringo žmogaus idealas, kaip ir kiekvienas kitas idealas, yra labai retai sutinkamas. Abstrakčiai galvodami, žinoma, galime vaizduotėje susidaryti kultūringos asmenybės vaizdą, kuriame tilptų viskas: etika, artimo meilė ir pagarba. Bet realioji tikrovė mums dažnai leidžia pažinti visai kitokio tipo žmonių, kad ir iš kultūringiausios visuomenės kilusių, kuriems kaip tik trūksta pačių esmingųjų kultūringo žmogaus ypatybių, kurie, be paviršutiniško apšlifavimo, be perdėtos savimeilės, be išdidumo ir egoizmo, be tam tikro žinių kiekio, nieko daugiau neturi ir turėti nenori.

Jeigu kuri visuomenė turi nelaimės susilaukti tokios kultūros valdovų, tai ji tikrai verta užuojautos. Nes tokiems valdovams nėra nieko švento. Jie galima pavadinti naujųjų laikų barbarais, kurie siekia savo tikslų visiškai nesiskaitydami nei su etika, nei su žmoniškumu, nei su priemonėmis. Maža to. Jie įkinko mokslą tarnauti savo politikai. Ypač dažnai esti išnaudojama istorija, kur kiekvienam savo žygiui, kiekvienai savo kalbai pagražinti visuomet surandama „medžiagos“.

Stipriausias tačiau tokių žmonių argumentas — tai kumštis, kuriuo jie didžiuojasi ir graso silpnesniems už save, dėdamiesi naujųjų laikų „didvyriais“. Ramia sąžine jie laužo tarptautines sutartis, lenda neprašyti į kaimyno žemę, nesidrovi purvais apdrėbti šimtą kartų už save vertingesnės visuomenės ir žmonių, kurie šiokiu ar tokiu būdu reiškia jiems pasipriešinimą ir gina savo teises.

Savo groboniškiems darbams pateisinti renigia fikcinius plebiscitus, tarsi norėdami išsimeluoti būsimoms kartoms, kurios juk vistiek anksčiau ar vėliau juos pačius, tų žygių ir darbų sumanytojus ir vykdytojus, turės pasmerkti. Nelyginant kokia užmačia apsidėjo Europos diktatorius ir jų sekėjus — kaldintis kuo daugiausia ginklų ir auginti kuo daugiausia jaunuomenės, kad būtų kuo juo didesnes skerdynes pradėti. Kad primanytų, rodos, per vieną dieną visa padarytų. Diktatūrų ir tariamųjų demokratinių respublikų valstybėse ėmė viešpatuoti istorijai žinomas ir šandie gal daugeliui nebesuprantamas dėsniškas *cuius regio eius et religio* (kieno valdžia, to ir tikėjimas). Tik tas dėsniškas šių dienų

gyvenime taikomas ne religijai, o tautystei. Šiandie galėtume pasakyti *cuius regio eius et natio* (kieno valdžia, to ir tauta).

Kad galima būtų palenkti į save kuo daugiausia svetimo elemento arba jį suvirškinti, nesidrovima griebtis biauriausių priemonių. Iš vienos pusės konstitucijose ir įstatymuose iškilmingai skelbiama visų valstybės piliečių lygybė, iš antros — praktikoje visa tai darbais paneigiama ir atmetama. Gyvenime tikraisiais piliečiais telaikomi savosios tautos žmonės. Kitų tautų piliečiams uždarinėjamos kultūrinės, labdaringosios ir net mokslo įstaigos, atimama teisė žemei ir bet kokiam nejudomam turtui pirkti, neleidžiama turėti savo mokyklų ir mokytojų, neduodama jiems darbo nei savose, nei svetimose mokyklose. Ir tuo pačiu metu reikalaujama, kad tie skriaudžiamieji piliečiai mokėtų visus valstybinius mokesčius, eitų pareigas lygiomis su privilegijuotais, kurie naudojami visais tikrojo piliečio malonumais. Maža dar to. Tuo pačiu metu smerkiami kitų tautų žmonės įkirę kadaise savo žiaurumu, žeminamas ir net pajuokiamas jų atminimas, o iškeliami savoji kultūra ir jos nepaprastos savybės! Bet ar gali čia normaliai būti bent kokia kalba apie kultūrą, jei nėra paprasčiausio sveiko žmogaus nuoseklumo ir savo darbų nuovokos, nekalbant jau apie autokritiką! Manding, tai yra visiškas savęs diskreditavimas kultūros srityje. Jeigu kas, smerkia istorinių laikų valdovus, pridariusius visokių jeibių pavergtosios tautos, eina šiandie tų pačių valdovų pėdomis ir savo analogiškų žingsnių nemato ar nenori matyti, tai jis yra tikrai didelis savimeilis — egoistas. O ši žmogaus ypatybė šiuo atveju vis dėlto nėra kultūros reiškinys.

Jei čia konkrečiai kalbėsime apie tautines mažumas, tai negalima griežtai tvirtinti, kad dabartinė joms taikoma politika, tautinio egoizmo padiktuota, yra atsitikinis dalykas. Tai yra šios gdynės ypatybė, kuri pasireiškė taip pat praeityje ir, be abejo, nekartą pasireiškė ateityje. Ir, tur būt, jokia kultūra, joks kilnus žmoniškumas niekad nepajėgs iš žmonių sielos su šaknimis išrauti įgimtų egoistinių pradų. Žmogus turi per daug plačias akis: jam visuomet buvo, yra ir bus maža to, ką jis turi. Tik prisiminimui senovės rymentis, jų Cezarį ir kitus vadus, makedoniečius ir jų Aleksandrą Didįjį, prancūzus ir jų Bonapartą ir bus aišku, kad politikoje visuomet buvo vaduojamasi noru kuo daugiau-

sia apkėsti ir viešpatauti. Vadinasi, aišku. Tai, kas dabar dedasi tautų santykiuose, yra daugeliui amžių būdingas epizodas, kurio šiandie, gal būt, kitokia forma, bet esmė tikrai ta pati. Juk ir senovės kultūringomis apšauktos tautos (rymėnai) irgi mokėjo būti savo pavergtiesiems labai žiaurios ir išdidžios, lygiai taip pat mokėjo pavergtuosius išnaudoti, o paskui pastumėti juos koja, kaip niekam nereikalingą daiktą. Šitoki reiškiniai, kaip kultūra ir žiaurumas, rodos, sunku suderinti. Žmogus norėtų manyti, kad žiaurumui šalia kultūros visai nėra vietos, bet gyvenimas kaip tik rodo priešingai. O jeigu taip, tai nėra vietos ir žmoniškumui šalia kultūros. Ir tikrai. Jų žmonės tampa prašmatnesni, juo darosi žiauresni.

Niekas neatsimena tokio žiauraus karo, koks buvo 1914 — 1918 metais. O ateities karas žada būti dar žiauresnis. Atrodo, kad žmonės aukščiau kildami, labiau genda, labiau atarajūs darosi. Ir čia noromis nenoromis priename jau seniai Ruso iškeltą paradoksą: esą kultūra ir civilizacija gadinanti žmogų. Su šiuo rašytojo tvirtinimu mums, žinoma, visai sutikti sunku. Bet sutikime, kad dalis teisybės čia vis dėlto yra. Kultūros ir civilizacijos laimėjimų naudojimas žiauriai žmonių savitarpio kovai — neabejotinas. Todėl suprantama, kad šitokiomis aplinkybėmis net ir tie, kurie nieko negali ir neketina pulti, turi ieškoti tų pačių priemonių sau apsiginti, kokias vartoja priešingoji pusė. Čia savaime iškyla vadinamas bijologinis pradas, žmogaus gynimosi nuo pavojaus įgimtas instinktas. Jis viską ir nulemia. Kyla klausimas, kas veikti mums, lietuviams, atsidūrusiems irgi tautinių varžytinių sukuryje? Ar prieš tą netikrąją kultūrą, atkreiptą ašmenimis į mus, kur dažnai tiek maža esama žmoniškumo ir altruizmo, o daug egoizmo ir savimeilės, turime pastatyti tikrąjį nemeluotą žmoniškumą ir už bloga geru atsikokėti, ar turime kovoje dėl savo gyvybės su priešinga puse vartoti tas pačias prieš, kad ir negarbingas priemonės?

Kovoje dėl savo gyvasties visi kovos būdai ir visos priemonės yra naudingos ir geros, tik nelygu reikalas. Jei taip galima pasakyti, vienos pusės veiksmas turi čia būti lygus kitos pusės ataveiksmiui. Šitokiame tautinių varžytinių sukuryje, aišku, negalima jau būtų kalbėti apie vieno katro partnerio kultūringumą.

Einant tautinių varžytinių, kiekvienai visuo-

R. MACKEVIČIUS

Pakalbėkime atvirai

Iš anksto nujaučiu, kad daugumas skaitytojų su šiame straipsnyje pareikštomis mano nuomonėmis nesutiks, teigdami, kad aš savotiškai galvoju ir iš tokio galvojimo savotiškas darau išvadas. Toks daugumos nusistatymas manęs betgi nebaido, todėl pamėginsiu pasisakyti tai, ką manau apie mūsų literatūros meniškumą. Tikiu, kad Redaktorius šio mano straipsnio atžvilgiu bus liberališkai nusiteikęs ir jo nebraukys.

Pasisakyti šiuo klausimu noriu visų pirma todėl, kad paskutiniu metu Vilniaus lietuvių spaudoje vis dažniau liečiami, judinami meno reikalai. Kadangi Vilniuje labiausiai yra pasireiškusi literatūrinė meno sritis, todėl apie šią sritį ir verta pakalbėti.

Pradėsiu nuo neseniai įvykusio viename susirinkimėlyje ginčo meno klausimu. Kai keli žmonės susirenka į vieną vietą, tai stengiasi rasti kalbai temą visus dominančiu klausimu. Minėtame susirinkimėlyje apie šį, apie tą pakalbėję, prikibome prie meno ir kažkodėl pradėjome diskutuoti, ar kunigas gali būti menininkas visa šio žodžio prasme, ar ne. Kaip paprastai, buvau vienas prieš visus, kuriuos dar

labiau nustačiau prieš save, pareiškęs, kad kunigas būdamas *kunigu* negali būti menininkas, o jei imasi šio darbo, tai menui daro didelę skriaudą, jį žaloja. Savo pažiūrą parėmiau tuo, kad meno kūrėjai turi būti *laisvi*, nes menas nepakenčia jokių varžtų visų pirma todėl, kad menas yra tai galvojimas vaizdais.

Jeį, sakysime, menininkas, galvodamas vaizdais, negalės jų nevaržomas toje ar kitoje meno srityje atkurti, jo veikalas nebus meniškasis. Tai ypač svarbu meno sričių karalienei — literatūrai, kurios kūrėjai turi būti *laisvi žmonės*. Imkime pavyzdžius. Literatūroje turi būti vaizduojamas gyvenimas ne toksai, kokį įsikala sau galvon autorius, bet toksai, koksai gyvenimas iš tiesų yra. Pilnutėlio gyvenimo atkūrimas galvojant vaizdais ir bus meniškasis literatūros veikalas. Bet jei dėl kažkokių sumetimų tą ar kitą gyvenimo sritį aplenksime, arba ją atvaizduosime šališkai, tai tuo pačiu veikalas gali išeiti visai nemeniškasis, arba jo meniškumas gali gerokai nukentėti. Tiesa, kartais svarbios aplinkybės verčia naudoti meną kokiais nors idėjai išpopuliarinti, arba kokiam nors klausimui išspręsti.

meni svarbū išlaikyti solidarumą ir tam tikras būtinąsias savitarpio santykių normas, atseit, būtinąjį kultūringumą bei žmoniškumą.

Niekas neturi teisės, būdamas lietuvis, smerkti priešingos srovės tautinio lietuviško laikraščio ar knygos, nors tai būtų koks nepaprastas magisteris, gydytojas ar kitos kurios profesijos žmogus, kuriam ypačiai rūpėtų per tokią „kovą“ laimėti karjerą.

Partijinės ambicijos, srovinė savimeilė turi būti padėta ant bendro tautinio aukuro, ir kiekvienas karjeristas, mažas partijinis žmogelis turi būti visų be išimties griežtai pasmerktas. Kovoti su niekuo nedėtais lietuviškais tautiniais laikraščiais ar atkalbinėti juos skaityti tegali tik tai tas, kam iš viso nerūpi gyvybiniai lietuvių reikalai. Turiu čia galvoje neseniai spaudoje pasirodžiusią nemalonią žinutę apie tai, kaip vienas mūsų magisteris (dabar jau žinoma jo pavardė) atkalbinėjęs prenumeratorius neskaityti „L. Baro“. Tas faktas aiškiai rodo, kad mū-

sų tarpe kartais dar trūksta kulūringo bendrųjų mūsų tautinių reikalų supratimo. Panašių reiškinijų kartais tenka ir daugiau pastebėti. Bet apie juos čia nekalbėsime: šiaip ar taip tie reiškiniai mūsų gyvenime šiuo metu lyg nesudaro bendrojo tono.

Vis dėlto nė vienam panašiam atsitikimui neturėtų būti mūsų visuomenėje vietos.

Iš visko, kas čia anksčiau buvo pasakyta, gali būti šitokių išvadų.

Tikroji kultūra — gražus ir kilnus dalykas. Tačiau gyvenime dažniausia žmonėms tenka turėti reikalų su kultūros surogatais. Tautoms einant varžytinių, kilnūs dalykai nustumiami į paskutinę vietą, o viršų ima tautinis egoizmas, savimeilė ir išdidumas. Iš stipresniųjų pusės nuolat gresia pavojus silpniesiems. Atsiranda gyvo reikalo sustiprinti vidaus pozicijas prieš išorį pavojų. Valstybės ir tautos, norėdamos būti vieningos, visokiomis priemonėmis siekia vidaus konsolidacijos ir visus tuos gaivalus, ku-

Tokiais betgi atvejais jokiū būdu negalima kalbėti apie veikalo meniškumą.

Imant paliestą klausimą dėl kunigų dalyvavimo literatūroje, reikia pasakyti, kad vaizduodamas vispusišką gyvenimą, kunigas užtiks tokių dalykų, kurių jis, kaip *kunigas*, negalės atkurti, ir tada gausime ryškiai tendencingą veikalą. Tendencija bus dar ryškesnė, dar labiau juntama, jei autorius tą ar kitą dalyką šališkai atpasakoja. Geriausiai tai paliudija du prieš keletą metų išleisti veikalai, kuriuos parašė dvasininkai. Turiu galvoje Putino Mykoliaičio „Altorių šešėly“ ir Gintauto „Tiesiu keliu“. Jei pirmas veikalas yra vertingas meno kūrinys, tai antras yra tik chaotiškas sakinių rinkinys, kurio autorius iš anksto žinojo savo tikslą ir jo siekė visiškai nesiskaitydamas su meno reikalavimais. Aišku, kad jeigu veikalo „Altorių šešėly“ autorius būtų skaitęs su jam, kaip kunigui, privalomais dėsniais, šiandieną Putino-Mykoliaičio veikalas jau būtų užmirštas. Šioje vietoje aš neglorifikuoju „Altorių šešėly“ autoriaus, kad jis nutraukė ryšius su kunigybe. Toks pasielgimas yra jo pačio reikalas, j kurį mūsų amžiuje negalima kištis teisinant ar smerkiant. Noriu pažymėti tik patį faktą, kad Putinas-Mykolaitis, norėdamas būti praktikuojančiu kunigu, tokio veikalo būtų nesukūręs todėl, kad negalėjęs būt pripažinti pagrindo vokiškam posakiui, kad „*Das Leben ist nicht so, oder so, aber so und so*“. O šis posakis, net,

galima sakyti, dėsniis yra kertinis literatūriškos kūrybos akmuo. Kai kurdami galvojame vaizdais, tai jokiū būdu negalime vienu vaizdu gerėtis, kitą egzorcizmais vyti iš savo minčių.

Kalbėdamas apie tai, noriu remtis faktais, kurių vienas ypač man įstrigo.

Maždaug prieš mėnesį Lvovo arkivyskupas Teodorovičius sakė per radiją pamokslą, kuris buvo nutrauktas toje vietoje, kur arkivyskupas papeikė kai kurias kairiąsias lenkų jaunimo organizacijas. Vėliau buvo aiškinama, kad tuo metu kaip tik sugedo radijas. Ar taip iš tiesų buvo, nesvarbu. Žinia tik, kad netrukus lenkų spaudoje prasidėjo polemika, ar Bažnyčios atstovai turi teisę vertinti ekonominius ir meniškų klausimus, ar ne. Balsų buvo visokių, bet ryškiausiai buvo pasakyta viename katalikų dienraštyje. Ten skaitome:

„Jeigu artistinėje kūryboje, kurioje būtų pasiektas net aukščiausias formos tobulumo laipsnis, atsirastų veikalų, knygų, filmų, paveikslų, kurie nesutiktų su religiniais ir dorovės dėsniais ir galėtų pakenkti žmonių sieloms, tada Bažnyčia turi teisę ir pareigą tokį veikalą pasmerkti“.

Kaip matome, pasakyta aiškiai: Menas, arba nepajudinami dėsniai. *Tertium non datur*.

Tas pat, aišku, galima pasakyti ne tik apie kunigus, norinčius užsiimti menu, bet ir apie visus kitus meno mėgėjus, kurie dėl tokių ar

rie nori gyventi savo skirtingu kultūriniu gyvenimu, stengiasi asimiliuoti, suliedinti į vieną kūną. Visoje šitoje akcijoje galima pastebėti tam tikrą gradaciją. Pats galingasis gresia silpnesniam už save, o šis savo keliu graso kitiems.

Norėdamas pats apsiginti, yra aplinkybių verčiamas kovoti su tais, kurie atrodo pavojingi valstybės ir tautos vieningumui, ir visų pirma stengiamasi susitvarkyti su mažumomis bei su opoziciniais valdžios gaivalais. To vieningumo, solidarumo, kuris yra virtęs šiandie visų šūkiu, norima pasiekti bet kokia kaina, skubotai, nervingai. Dėl to, gal būt, pasirenkama tam vieningumui siekti gana netikė būdai, kurie dažnai užuot jungę skaldo vieningumą, duoda visai priešingus rezultatus.

Tokia taktika savo mažumų atžvilgiu pasižymi daugelis Europos kraštų.

Tokiuose kraštuose kokia vyriausybė, tokia

ir valdininkija, kokios viršūnės, tokios ir apačios. Jei viršūnės daugelio žygių negalima kvalifikuoti kaip kultūringų, tai juo labiau tos kultūros stokoja apačiai. Tuomet kultūra, žmoniškumas ir kiti kilnūs žodžiai virsta paprastais garsais be turinio, tuomet viršų ima gaivalinga kova, kur esti nemaža ir barbariškų žygių. Skriaudžiamosioms mažumoms tokiomis aplinkybėmis nieko daugiau neiieka kaip gintis panašiomis priemonėmis, kokiomis yra puolamos. Vadinasi, brangiausiai savo turtui—gyvybei—išlaikyti mažumos privalėtų rinktis ne tas kovos priemonės, kurios kultūringos arba nekultūringos, bet tas, kurios yra naudingos, o naudingų gali būti kultūringų ir nekultūringų. Taip elgiantis vienas dalykas neužmirštinas, tai vidaus konsolidacija ir kultūringumas, žmoniškumas, taktas, kuris padeda surasti bendrą kalbą ir kelią. Kad lengviau išliktume gyvi, savo tarpe visi privalome kultūros ir kitokių dvasinių gėrybių.

kitokių sumetimų kuria šališkus - tendencingus veikalus.

Čia gali veikti dvejopos meniškos kūrybos laisvės suvaržymo sąlygos—aplinkybės. Vienos jų yra *vidujinės*, kitos *išorinės*. Vidujinės bus tuo atveju, jei kūrėjas vaduojasi iš anksto susidariusia pažiūra*) ir tik jos laikydamasis aprašinėja tą ar kitą dalyką. Išorinės sąlygos bus tada, kai kūrėjo laisvę varžo ne jis pats, bet kas kitas.

Todėl ir vienu ir kitu atveju negali būti kalbos apie tikrąjį meną, kurio trūksta ypač mūsų literatūrai. Šia proga dėl aiškumo tenka pabrėžti, kad: 1) mūsų literatūros raidoje daug nulėmė religinės ir taip pat ryškios antireliginės tendencijos, 2) ne maža joje buvo ir yra visuomeniško ir politiško pobūdžio tendencijų, 3) gero kai rasime didaktiką ir pagaliau 4) nepamirškime, kad ilgą laiką varžė mūsų literatūrą išoriniai veiksniai. Visa tai neišėjo lietuvių literatūrai į sveikatą ir todėl nuo suminėtų trūkumų dar ir dabar neatsipalaidavo mūsų grožinė literatūra, kurios kūrėjai, inercijos taisyklės veikiami, vis dar vieni kitus moko, arba peikia.

Ir tikrai, kai skaitome naujuosius grožinės literatūros veikalus, nuolat jaučiame, kad jiems kažko trūksta, apgailestaujame, kad nerandame juose gryno dvasinio peno, kuriame nebūtų nei sacharinos, nei pipirų. Mano giliu įsitikinimu, mums dar ilgokai teks laukti grynojo dvasios peno, kuriuo žavėsime, kaip žavimės skaisčiaja ryto saule, kurios nepaliečia joks debesėlis, kaip žavimės skambiaja liaudies daina, kurios nesuparaližavo, neužteršė jokia tendencija. Dėl to tačiau nusiminti nereikėtų, nes, šiaip ar taip kalbėsime, šiaip ar taip vertinsime dabartinę mūsų literatūrą, *pažanga yra padaryta*. O kas daro pažangą, kas nestypso vietoje, tas anksčiau ar vėliau suras kelią į gražiąją ateitį. Suras kelią, o jei nesuras, tai naują kelią pratęs sau ir mūsų grožinė literatūra. Tai aišku ir dėlto galime būti ramūs.

Tačiau šis faktas nėra joks įrodymas, kad dabartinės kūrybos mes neturėtumėm vertinti. Priešingai, turime būti labai akylūs ir podraug jautrūs dėl kiekvieno laimėjimo ar pasireiškusio trūkumo. Ypač negalima slėpti trūkumų, negalima merkti akių dėl pastebėtų klaidų.

Kaip minėjau, mūsų netolimos praeities lite-

ratūra yra sužalota įvairaus pobūdžio šališkumais ir ilgamečiais išoriniais varžtais. Prie šių mūsų literatūros vystymosi stabdžių būtinai reikia suminėti ir trečias nepalankus veiksnys, kuris raudonu siūlu tęsiasi per visą mūsų literatūrą. Turiu galvoje *menką autorių pasiruošimą kūrybai*. Ne paslaptis, kad mes iki šiol dar nesudarėme vadinamosios *literatūriškos kultūros*, neturime *literatūriškos mokyklos, tradicijų* ir pagaliau beveik neturime *rašytojų, kurie galėtų užsiimti vien tik kūryba*. Kur tau! Neturime nė vieno tipiško rašytojo, nes visi mūsų literatūros kūrėjai ką laimėjo, tai laimėjo tik atitrūkdami nuo tiesioginio darbo, kaipo savo pragyvenimo šaltinio. Vadinasi, gimtajai kūrybai mes skyrėme ir skiriame tik... nuotrupas.

Šis faktas, mano nuomone, lietuvių literatūrai turėjo ir turi labai neigiamos reikšmės.

Pagaliau dar vienas trūkumas, tai *medžiagos stoka*. Joks, nors ir genijališkiausias architektas, nepastatys rūmų, jei neturės medžiagos. Tas pat yra ir su literatūra, kurioje yra atkuriamas vispusiškas gyvenimas. O ar seniai mes pradėjome sąmoningą gyvenimą? Istorijoje mūsų tautos sąmoningas gyvenimas pasibaigė prieš kelis šimtus metų ir apie jį mes tik tiek žinome, kiek malonėjo painformuoti mus kitataučiai istorikai. Anų senų, kerpėmis apaugusių, laikų gyvenimu pasinaudojo, berods, tik du mūsų rašytojai, būtent: Pietaris ir Vienuolis ir gal dar vienas kitas.

Vėl naujo sąmoningo gyvenimo laikotarpis yra toks trumpas, toks negausus savo įvykiais, kad noroms nenoroms tenka tuos įvykius didinti ir gražinti. Tokią „nuodėmę“ (mea culpa!) ir aš esu padaręs, išleisdamas „Pilkuosius didvyrius“, kuriuose mėginau idealizuoti lietuvių knygnešių gyvenimą spaudos draudimo metu. Na ir teko už tai, kad, girdi, paprastus škaplierininkus mėginęs skelbti tautos didvyriais. Trečio tomo tiesiog bijau leisti.

Kalbant apie tai kyla klausimas, kaip atrodo dabartinė Lietuvos Valstybėje grožinė literatūra, kuri atstovauja visą mūsų grožinę kūrybą, nes tai, kas retkarčiais išleidžiama Jungtinėse Šiaurės Amerikos Valstybėse, ar pas mus, Vilniuje, yra tik nuotrupos. Skaitytojai gali suprasti, kaip sunku yra atsakyti į šį klausimą negalint tos literatūros sekti. Antrame šių metų „Lietuviško Baro“ numeryje pamėginau duoti suglaustą naujausios mūsų literatūros apžvalgą, iš kurios matyti, kad kiekybiškai lietuvių literatūra yra pa-

*) Klasiškiausias tokios kūrybos šalininkas, gerbėjas ir rėmėjas buvo Jakštas - Dambrauskas. R. M.

dariusi didelę pažangą, kad jau susilaukėme veikalų, su kuriais ne gėda ir kitiems pasirodyti. Kitas, žinoma, klausimas, kaip atrodo naujoji mūsų literatūra žiūrint į ją iš kokybiškos kertės.

Yra veikalų, kuriais galime pasidžiaugti, kurių autoriai meno šventyklos jau neprofanuoja. Bet yra ir nemalonių dalykų, kurių negalima nesuminėti. Visų pirma metasi į akis kai kurių rašytojų kultūrinis nepribrendimas, visiška vadinamosios literatūriškos kultūros stoka. Yra rašytojų, kurie gavę progos laisvai kurti, tiek toli „pažengė“, kad net drovu apie tai rašyti.

Ryšiausias tokios „pažangos“ pavyzdys, tai buvęs trečiafrontininkas Cvirka, kuris tarp kitko yra išleidęs pagarsėjusį „Frank Kruk“ ir „Meisteris ir sūnūs“. Abudu šie veikalai yra panašūs į dvi statines medaus, į kurias autorius nežinia kuriam tikslui įpylė po samtį dvokiančio... deguto.

Prieš kelioliką metų pas vieną asmenį pasiskoliniau perskaityti V. Hugo veikalą „Skurduoliai“. Skaitydamas gerėjausi, tik nustebau radęs minėto asmens įrašytą knygos viduje sakinį „*Rafinuotas Bažnyčios priešas*“. Kelis kartus skaičiau tą puslapį, bet nieko ypatingo nepastebėjau. Tik vėliau knygos savininkas atkreipė mano dėmesį į vieną sakinį, kuriuo autorius paslėptai paneigė visa tai, ką buvo gera pasakęs apie vienuolynus. Posakis buvo švelnus, nesukelias jokio pasibaurėjimo. Ką tai reiškia, kai autorius yra aukštos asmeniškios ir literatūriškos kultūros! Išsireiškė taip, kad tik žinovai susivokia, ką autorius norėjo pasakyti.

O dabar Cvirka. Savo romane „Frank Kruk“ aprašinėja, kaip atvykusį iš Amerikos Pranciškų Krukelių parapijos klebonas pasitiko su... baldakimu. Kitoje to paties romano vietoje kalbama, kad klebonas aprobavęs... vagystę.

Romane „Meisteris ir sūnūs“ yra aprašytos klebono vardinės, kurių metu buvo ant stalo padėta iškepta mėsa, kurios po gabalą galėjo atsipiauti tik tas, kas galėjo pasakyti atitinkamą citatą iš šv. Rašto. Autorius taip įsismagina, kad netgi ta proga pacitavo kai kuriuos sakinius iš Evangelijos.

Skaitydami šitokius „perlus“, net jei būtumėm prisiekę bepoteriai, ne tik nesigėrėsime, kaip to trokšta autorius, bet pasibaurėsime pirmaisiais dviem atvejais nevykusiu, vaikiškai sugalvotu melu, trečiu atveju neleistinu burnojimu.

Panašių reiškinių, tik gal mažesnio masto, galima rasti ir pas kai kuriuos kitus mūsų rašytojus,

kuriems trūksta ir asmeniškios ir literatūriškos kultūros. Su šios kultūros stoka yra glaudžiai susijęs dar vienas mūsų literatūroje trūkumas, būtent — *naivumas*. Dalis mūsų rašytojų yra panašūs į mažus vaikus, kurie iš smėlio lipdo namelius, manydami esant tai karališkus rūmus. Tiesa, kai kurie rašytojai neturi iš anksto įsikaltos sau galvon tendencijos, bet aprašinėja įvykius savaip, niekuomet aprašomųjų įvykių nei pergyvenę, nei su jais tarpiskai susipažinę. Šį prasikaltimą ir aš esu padaręs aprašinėdamas tas vietas, kurių niekuomet nesu matęs. Toks aprašymas yra tai nevykusi fantazija, kuri, galvojant vaizdais, atrodo naivi, atrodo nei šis, nei tas. Kiti rašytojai dar labiau grimsta į savo naivią fantaziją, nesistengdami bent kiek arčiau pažinti aprašomąjį dalyką arba įvykį.

Kaipo pavyzdį, imkime meilę, kuri grožinėje literatūroje yra kertinis akmuo. Tuo tarpu daugelyje mūsų literatūros kūrinių meilė atrodo taip naiviai, kad net karikatūra negalima jos pavadinti. Kodėl? Todėl, kad mes dar nemokame mylėti, dar prie to nepribrendome, dar daugelio mūsų meilę galima apibūdinti dviem žodžiais „Medžiaginis išskaičiavimas“. Gal ir klystu, bet savųjų tarpe nemačiau, kad kas būtų įsimylėjęs. Ot, atėjo laikas vesti, tai ir dailomės, kur čia galima užpašinti nagą, kur galima apsilopyti. Aš žinau, kad daugumas skaitytojų, o ypač, kurie neseniai yra vedę, pasmerks mane už tokią ereziją ir visi ims įrodinėti, kad toksai tvirtinimas yra tik prasimanymas. Anaipol, gerbiamieji skaitytojai. Nieko neprasi-manau, o tik pažymiu tai, ką kiekvienas gali pastebėti. Tiesa, ne visi miruoliai gali pergyventi meilę. Bet tie, kurie nori ją atvaizduoti savo kūryboje, negali išvengti meilės *) O jei jos nepažinę vistiek aprašinėja, tai tokius romanus drąsiai galime pavadinti lenkišku terminu: „glėdzenie“. Šitokia „meile“, pagrįstus romanus visi galime skaityti; niekam negresia pavojus dėl to nusižudyti.

Mūsų novelėse, apysakose ir romanuose meilė sukasi tik apie apgautą mergą. Tai neišsemiamas grožinės literatūros šaltinis, kurio

*) Kaip pavyzdys gali būti žymus lenkų rašytojas Boleslovas Prusas, savo veikaluose tiesiog meistriškai vaizdavęs meilę. Tuomet visi stebėjosi, iš kur toks ne-drąsus, bijąs moterų, autorius taip gerai pažįsta meilę. Mįslė buvo neatspėta ilgą laiką ir, rodos, tik prieš porą metų buvo susekta, kad Prusas pergyveno gilią ir podraug nelaimingą meilę, apie kurią, esant jam gyvam, nieks nežinojo. R. M.

M. KRAUŽLYS

Svajonės apie lenkų imperijalizmą

Nerasi žemės paviršiuje tokios tautos, kuri nenorėtų būti didelė ir galinga, nerasi tokios valstybės, kuri netroškėtų praplėsti savo sienų ar bent įtakos kitoms, kurios daugiau ar mažiau jos klausytų. Skirtumas tarp įvairių tautų ir valstybių tuo klausimu yra tik tas, kad ne visų lygios aspiracijos ir pretenzijos: didesnių — didesnės, mažesnių — mažesnės. Noras ir troškimas būti dideliu ir galingu, jei ne skaičium ir plotu, tai bent dvasiniu-kultūriniu ir materijaliniu pajėgumu, sudaro didžiausią laidą tautos savarankiškumui ir nepriklausomybei. Istorijoje randame daugybę pavyzdžių, iš kurių matosi, kad dažnai ir maža, negausi, bet pajėgi tauta sugeba sukurti didelę valstybę, paimiti savo valdžion didesnius plotus ir dideles, bet mažiau pajėgias, mažiau kultūringas ir atsparias tautas. Visos senovės didžiosios valstybės, o ypač garsioji Roma, valdžiusi beveik visą anuomet žinomą pasaulį, pati būdama negausi, lengvai nukariavo kitas tautas, kurios nors ir gausingesnės, nebuvo nei valstybiškai, nei kultūriškai, nei tautiškai susipratusios.

Negausi, bet pajėgi ir valstybiniu atžvilgiu kūrybiška lietuvių tauta senovėje, ypačiai Vytauto Didžiojo laikais, buvo sukūrusi didžiulę nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų Lietuvos valstybę. Šių dienų Anglija, Prancūzija, prieškarinė Vokietija, Rusija ir net nedidelės tautos — danai, olandai, belgai sukūrė stiprias valstybes ir įsigijo daugybę kolonijų. Bet visos šios galybės, vesdamos imperijalizmo politiką, išaugo tada, kai pagrobtų tautų tautiška sąmonė buvo visai nepasireiškusė.

Visai kas kita dabar — nacionalizmo gadyinėje. Šiandien jau Anglija negalvoja apie naujas kolonijas ir naujus grobimus. Ne todėl negalvoja, kad jai jau turimų pakaktų, bet todėl, kad pati dreba, bijodama turimų netekti. Airija jau atskilo ir sukūrė nepriklausomą respubliką, Indija vis daugiau juda ir juda, ir pagaliau ateis laikas, kad ir ji atsiskirs. O politikoje yra žinomas dėsnis—kas nepuola, tas daugiausia pats traukiasi. Traukiasi ir Anglija, traukiasi ir Didžiojo Karo laimėtoja Prancūzija. Vokietija, kaiserių laikais išaugusi į puikybę ir neregėtą iš-

vandenį geriant reikia rygon važiuoti. Pažymėtina, kad ši tema yra įkvėpimu visų pakraipų rašytojams. Svarbu tik parinkti berno ir mergos vardus, patikrinus ar tokių kas nors prieš tai nepavartojo.

Visokeriopas naivumas ypač išgalėjo Vilniaus lietuvių literatų tarpe ir todėl apie tai tenka pasakyti tiesos žodis. Naivumą mūsų parapijinėje litūraturoje aiškinu tuo, kad visiems mums trūksta asmeniškų, o juo labiau literatūriškų kultūros, be ko kūryba negali būti ir nebus meniška. Juk ne paslaptis, kad daugelis mūsų plunksnos darbo mėgėjų toliau Vilniaus niekur nėra buvę, o Vilniuje akiratis yra toks mažutis, kad čia nieko naujo nepatirsime ir niekuomet plačiau žvelgti negalėsime.

Šio skaudaus klausimo gal ir nevertėtų judinti, nes kaip kitose gyvenimo srityse, taip ir literatūroje aukščiau juostos nepašoksime ir atsitraukę nuo piemenų pareigų, paskubomis jokių šedevrų nesukursime. Viskas turi eiti normaliu keliu. Tačiau paskutiniu metu mūsų vie-

tinėje spaudoje vis dažniau pakalbama apie meną, vis labiau parinktais žodžiais stengiamasi davinėti literatams nurodymus.

Kalbamu klausimu A. Pangonis parašė net du straipsnius („Lietuviško Baro“ 3 ir 4 nr.). Antrame straipsnyje autorius nenori sutikti su kai kurių autorių nusistatymu, kai jie teigia, kad „Girdi, norėtysi ir šis ir tas pasakyti taip, kaip yra, bet... ir t.t.“.

Šitokį aiškinimąsi Pangonis trumpai įvertino „Nesusipratimas“.

Ar nereikėtų truputį atsargiau. Vietoj tokio trumpo sprendimo geriau būtų pažiūrėti tikrovei į akis. Plačiau apie tikrovę, man rodosi, aiškinti nereikia. Noriu tik pridurti, kad Vilniaus lietuviai literatai, norėdami, kad jų kūriniai pasiektų tikslą, turi rimtai skaitytis su išoriniu veiksmu. Be to, mano įsitikinimu, didžiausias mūsų kūrybos trūkumas, tai aukščiau jau paminėtas veiksnys, būtent — *rašytojų kultūrinis nepribrendimas*, o su tuo glaudžiai susijęs ēdas visus mus, kaip vėžys — naivumas. Ir kai ilgai-

didumą, garsiai šaukė: *Deutschland über alles in der Welt* (Vokietija aukščiau už viską pasaulyje). Bet ir ji Didžiajame Kare suklypo, neteko kolonijų, kiti jas paėmė ir dar metropoliją gerokai apkarpė. Šiandien ji vėl kelia aukštyn galvą, skųsdamasi esą vokiečiams Vokietijoje perankšta, visur beldžias, visiems graso. Bet—visur jau užimta. Tai niekis, kad po karo jau suspėjo atsipeikėti, kad prisijungė vokiečių gyvenamą Austriją. Visa tai vyksta be ginklo. Bet tegul pamėgina ginklu paimiti tai, kur ne vokiečiai gyvena. Tada kažin, ar dar kartą nesuklups ir ar dar kartą neteks susitraukti savam guolyje. Tada gal vėl bus erdviau, nes karas praretins. O juk Vokietija tai ne bet kas, tai didžiulė 75 milijonų vanalytė, sąmoninga ir aukštos kultūros tauta. Ir vis dėlto laikoma iš visų pusių apkaustyta kietom grandim. Europoje jai plėstis nėra kur, nes visur užimta, visur gyvena sąmoningos, nacionalistiškai auklėtos ir auklėjamos tautos, kurios nė viena savo žemės jiems ir kitiems neužleis. Net ir Sov. Rusijoje ugdomas savotiškas patrijotizmas. Prasiveržti galėtų gal tik į rečiau apgyventas kolonijas — Afrikon, Australijon ar jūrų salas. Bet ir ten jau užimta.

Šių faktų fone iškyla lenkų nacionalistų, daugiausia jaunuomenės, susibūrusios į naci-

niui mes išprusime, kai išlįsime už papapinio gyvenimo ribų, tada gal ir galėsime sukurti tikrai vertingų veikalų, kurie bus ir meniški ir naudingi mūsų tautai.

Kalbant bešališkai, tenka pabrėžti, kad per paskutiniuosius keleris metus Vilniaus literatai savo mažesniuose ir didesniuose veikaluose yra atvaizdavę ne vieną šio krašto lietuvių gyvenimo sritį, palietę ne vieną skaudulį. Tai literatų ir tų, kurie jiems padėjo pasireikšti, nuopelnas. Gal šedevrų ir nesukūrėme, gal gardžių ragaišių ir neprikepėme, bet padarėme, ką galėjome.

Jei ilgainiui mes išsigydysime iš naivumo ligos, jej tomis ar kitomis priemonėmis jos atsikratysime, tai grožinės literatūros srityje šį tą dar padarysime. O jei dar mūsų gyvenimas nesitrauks, bet plėsis, kūrybai dirva bus dar platesnė. Tačiau prie to reikia ruoštis atsidėjus, reikia laikyti ranką ant gyvenimo pulso ir būti jautriems dėl kiekvieno smarkesnio širdies suvirpėjimo. Bet visų pirma reikalingas autokritiškumas, kuris turi pavaduoti autopasiğėrėjimą.

jonalistines organizacijas, svajonės apie lenkų imperijalizmą, ekspansiją. Tur būt, galvojama šitaip: jei kiti apie tai svajoja, tai kodėl mes negalime. Juk svajoti niekas nedraudžia. Guli sau, pvz., saulės atokaitoje ir vaizduotėje planuojį, brėži naujas sienas, skaldai kaimynus į mažesnes valstybėles, kurios tau už tai su didžiausia meile atsiduoda arba, dar geriau, prisijungi sau taip, kaip Hitleris Austriją. Vaizduotėje visa taip lengvai darosi, taip malonu apie naudingus ir gražius daiktus pasvajoti, tad kam šio malonumo sau neleisti?

Bet žvilgterėkime į reikalą rimčiau, juo labiau, kad imperijalizmo ir ekspansijos idėja lenkų visuomenėje ne tik dabar, bet dar prieš Lietuvos - Lenkijos valstybės padalinimą ir atsidurūs trijų kaimynų vergijon nebuvo svetima. Tai buvo panslavizmo idėja, dėl kurios, reikia pastebėti, slavų tautos niekaip negalėjo ir negali susitarti. Panslavizmo idėja — tai sujungti po viena vėliava visus slavus, kuriems vadovautų kuri nors viena slavų tauta. Bet kuri?

Vadu nori būti visos, o pavaldiniu niekas. Pagal krikščioniškos kultūros senumą ir apskritai kultūros lygį vadovybė reikėtų atiduoti čekams. Bet čekų ne tiek daug — šiuo metu tik apie 7 mil., ir jų labai nemėgsta lenkai. Vaidmuo jų buvo visai sumažėjęs, kai pateko austrų nelaisvėn. Lygiai ir lenkams buvo lemta netekti nepriklausomybės. Tada pasišovė su panslavizmu Rusija, kurios carai dėjosį slavų gynėjais, o iš tikrųjų tik ja dangstydamiesi grobė sau kitų slavų žemes. Po 1917 m. revoliucijos žlugo senoji Rusija, o su ja ir rusų tariamai vadovaujamas panslavizmas. Atrodė, kad jau baigta su panslavizmu. Tačiau kartais ir netikros idėjos, vadinami fixai, randa sau šalininkų. Atsirado jų ir šių dienų lenkuose (gen. Želigovskis) nacionalistų, kurie per spaudą retkarčiais iškelia mintį sujungti visus slavus, kuriems, žinoma, turį vadovauti lenkai. Bet kadangi visoki pan-izmai (Paneuropa, Panamerika, pangermanizmas ir panslavizmas) neturi jokio realaus ir rimto pagrindo, tai ir lenkų siūlomo panslavizmo (žinoma, su lietuviais, nors ir ne slavais), niekas rimtai netraktuoja.

Įdomiau yra žvilgterėti į tai, kaip lenkai įsivaizduoja ir planuoja savo imperijalizmą. Aišku, čia nekalbama apie tai, ką galvoja ir mano aukštieji valdžios sluoksniai, bet tik apie tam tikrą lenkų visuomenės dalį ir ją atstovaujančią spaudą. Tokiais pirmiausia tenka lai-

kyti monarchistiškai - konservatyviškai nusi-
teikusius lenkus su vilniškiu „Słowo“ ir jo re-
daktoriais bei artimaisiais (redaktorius Cat —
St. Mackevičius, Studnickis, Ksav. Prušinskis
ir kit.); vadinamus Krokuvos stančikų palikuo-
nis su jaunu, bet labai gabiu politiniu rašytoju
Adolfu Bochenskiu ir jų savaitraščių „Polityka“
ir visokio plauko endekus su tautiniais radika-
lais, vadinamais onerovcais ir falangistais prie-
šakyje. Tautinių radikalų vyriausiam organe
„Przełom“ ir kituose — „Falanga“ (nuo to falan-
gistai), „Kuznica“ imperijalizmo mintys labai
dažnai keliamos. Kai kurie kraštutiniai imperija-
listai, daug negalvodami, siūlo stačiai kurį nors
kaimyną užpulti, jėga paimti ir baigta. Blaives-
ni, apsvarstę, kad nacijonalizmo gadynėje pa-
imti ne taip lengva, o dar sunkiau paėmus
suvirškinti, siūlo kai kurių kaimynų, ypač Rusi-
jos suskaldymą į kelias savarankiškas tautines
valstybes, kurios būtų su Lenkija draugiškuose
santykiuose arba sudarytų su Lenkija federaci-
ją (Ukraina, Gudija). Šie pastarieji, atsižvelg-
dami į tai, kad Lenkijoje ir taip jau yra oficija-
liais daviniais apie 31% mažumų, nesiūlo dau-
giau plėsti Lenkijos valstybės sienų, bet remda-
miesi grynai šių dienų Lenkijos valstybės inte-
resais (racja stanu), projektuoja, kaip nusilp-
ninti pavojingiausius Lenkijos kaimynus — So-
vietų Rusiją ir Vokietiją ir praplėsti Lenkijos
įtaką mažesniems kaimynėms, kurios sudarytų
su Lenkija bendrą frontą prieš rusus ir vokiečius.
Įdomiai ir istoriniais faktais argumentuodamas
apie tai rašo savo knygoje „Między Niemcami
a Rosją“ (Tarp Vokietijos ir Rusijos) sakytas
Adolfas Bochenskis*), su kurio išvedžiojimais
ir tvirtinimais pravartu susipažinti. Ad. Bochen-
skis stato dvi pagrindines tezes: 1) neprileisti
prie naujo Rapallo, t. y. prie naujo Vokietijos
ir Rusijos susitarimo ir 2) suskaldyti Sovietų
Rusiją į eilę mažesnių, tautinių valstybių, ku-
rios su Lenkija gyventų geruoju arba sudarytų
su Lenkija federaciją.

Remdamasis istorijos faktais, autorius įrodi-
nėja, kad tiek seniau, tiek dabar pavojingiau-
sias Lenkijai yra vokiečių-rusų susitarimas, ku-
ris pirmoje eilėje gali būti nukreiptas prieš
Lenkijos nepriklausomybę. Lenkijos valstybės
padalinimas XVIII šimt. pabaigoje įvyko taip
pat pirmiausia susitarus rusams ir vokiečiams.

*) Adolf Bocheński, „Między Niemcami a Rosją“,
Warszawa, 1937 m.

Prancūzais remtis ir jais pasitikėti tokiais atve-
jais esą negalima, nes Prancūzija, žiūrėdama
savo valstybės reikalų, pavojingiausiais mo-
mentais Lenkiją palieka vieną sau. Taip buvę,
kai Rusija, Vokietija ir Austrija dalinosi Len-
kiją, taip esą būtų ir dabar, jei rusai ir vokie-
čiai susitartų pasidalinti Lenkijos žemėmis. Ta
proga autorius smarkiai kritikuoja endekų vado
R. Dmovskio generalę politikos liniją laikytis
Prancūzijos ir atsiremti į Rusiją prieš vokiečių
Drang nach Osten (veržimąsi į rytus). Jo ma-
nymu, naudingiau Lenkijai palaikyti gerus san-
tykius su vokiečiais ir, jiems padedant, suskal-
dyti Rusiją į kelias tautines valstybes. Iš tų
naujų Rusijos griuvėsiuose valstybių pirmiausia
turėtų atsirasti nepriklausoma Ukraina, Gudija,
o gal dar Gruzija ir kitos. Tuo būdu susilpnėtų
Rusija, Lenkija nuo jos atsitvertų tam tikra
naujų, bet Lenkijai nepavojingų valstybių tvora.

Tos naujos valstybės, ypačiai Ukraina, būtų
amžinai susikivirčiusi su Rusija, kuri niekad
neatsisakysianti nuo derlingų Ukrainos žemių
ir jos gamtos turtų. Ukrainos valstybės intere-
sai verstų ieškoti prieš Rusiją sąjungininkių,
o tokių tarpe geriausia jai būtų Lenkija. Kovo-
dama prieš Rusiją ir turėdama pagalbą ir atramą
tai kovai Lenkijoje, Ukraina nemėgintų netgi
pretenzijų reikšti į Lenkijoje esamas ukrainų
žemes — rytų Galiciją, nes priešingais atvejais
kiekvienų metu Lenkija galinti susitarti su Ru-
sija prieš Ukrainą. Įdomu čia tai, kad esą Len-
kijos ukrainai ir patys nenorėtų dėtis prie di-
džiosios Ukrainos, nes esą yra per dideli tarp
vienų ir kitų psichiniai skirtumai. Esą davus
Lenkijos ukrainams tam tikrą autonomiją, jie
geriau jaustųsi Lenkijoje nei Ukrainoje.

Čia jau autorius nudainavo visų lenkų įpra-
stą dainele, o pats greičiausia nedrįso pasakyti,
kad jokia autonomija neatstos visiškos laisvės.
Neatstos jos ir Lenkijoje gyvenantiems ukrai-
nams, kurie, turėdami pašonėje nepriklausomą
Ukrainą, links į ją visu savo svoriu, nors ir kažin-
koki būtų psichiniai skirtumai.

Tai viena autoriaus tvirtinimų nesąmonė. Bet
yra dar didesnė. Autoriaus nuomone, Rusija ga-
lima suskaldyti tik su vokiečių kariuomenės
pagalba. Tuo tikslu siūlo perleisti per Lenkiją
vokiečių armiją siauru ruožu. Perleisti esą nėra
jokio pavojaus, nes istorijoje buvę daug tokių
atsitikimų, kada buvo kviečiamos svetimos ar-
mijos pagalbon. Būtent: 1914 m. Prancūzija įsi-
leido savo teritorijon anglus, turkai kvietė vo-

kiečius, rumunai griežtai reikalavo, kad Rumunijon įžengtų rusų kariuomenė, Austrija 1849 revoliucijos metu pasikvietė rusus, 1813 m. čekai perleido lenkus, o 1805 m. prūsai perleido per savo teritoriją ir prancūzus ir rusus ir t. t. Galimas daiktas, kad perleisti per Lenkiją vokiečiai turėtų grįžti vėl Vaterlandan, juo labiau, kaip autorius mano, jei Lenkijos armija atsistotų prie Berlyno, o Prancūzijos peržengtų Reiną. Bet autorius nepasako, kokio galo vokiečiai turi eiti per Lenkiją mušti ir skaldyti Rusijos, jei jiems iš to jokios naudos nebūtų. Perdaug būtų naivu manyti, kad visa tai vokiečiai darytų tik dėl Lenkijos gražių akių ar, dar daugiau, tik tam, kad sustiprėtų Vokietijos kaimynė Lenkija. Apie tai autorius nė pusės žodžio netaria. O juk politikoje nieko veltui nedaroma: dėsniis *do ut des* (duosiu, kad tu man duotum) politikoje daugiausia ir taikoma.

Kalbėdamas apie lenkų santykius su ukrainais, autorius įrodinėja, bet neįtikinančiai, kad geriausia būtų ir Lenkijai ir Ukrainai Lenkijos-Ukrainos federacija, žinoma su Lenkijos primatu. Baigdamas skyrių apie Rusijos skaldymą ir santykius su ukrainais, autorius pažymi, kad Ukrainai šachuoti ir visiškai atskirti Lenkiją nuo Rusijos reikia sukurti nepriklausomą Gudiją, o jeigu būtų sudaryta su Ukraina ir Gudija(?) federacija, tai galima būtų pagalvoti ir apie slavų idėjos atgaivinimą (panslavizmą).

Skyrių baigia šitaip:

„Pagrindinis Rusijos padalinimo plusas būtų panaikinimas prieš Lenkiją vokiečių-rusų koalicijos pavojaus, kuris išnyktų besineutralizuojant susikūrusiems šių dienų Sov. Rusijos griuvėsiuose valstybėms. Pagrindinis minusas būtų tai, kad, įsikūrus nepriklausomai Ukrainai, pasunkėtų politika su mažumomis. Deja, mūsų politika su mažumomis yra taip neprotinga, kad joki pakeitimai, gal būt, negalėtų nieko blogiau mūsų valstybei padaryti, kaip tai, ką mes patys darome (89 pusl.).“

Apie pietų kaimynus autorius tvirtina, kad „Lenkija jokių imperijalizmo ir hegemonijos tikslų pietuose neturėjo ir neturi“ (151 p.). Tačiau toliau kalba apie tai, kad esą reikia suskaldyti Čekoslovakija, nes ji nėra Lenkijos bičiulė, o dėdamasi su Sov. Rusija, sudaranti Lenkijai pavojų. Dėl to pirmiausia siūlo atskelti slovakus ir sudaryti nepriklausomą Slovakijos valstybę. To tikslas yra „galutinai atskirti Čekija

nuo Rusijos ir panaikinti priežastis, kurios neleidžia sudaryti bendro čekų-vengrų fronto prieš Vokietiją“ (152 p.). Užkarpatės ukrainus siūlo atiduoti Vengrijai. Šitaip dalykams susiklosčius, susidarytų bendras Lenkijos, Čekijos, Slovakijos, Vengrijos, Rumunijos, Ukrainos ir Gudijos frontas prieš Rusiją ir Vokietiją, kas lenkų politikos interesams būtų naudingiausia. Suprantama, nors autorius to nesako, visoje toje anti-vokiškoje ir antirusiškoje sąjungoje žymiausia rolę vaidintų Lenkija.

Panašiai galvoja ir užsispyrę skleidžia lenkų visuomenėje imperijalizmo idėją tautiniai radikalai (onerovcai). Kaip jie sau lenkų imperijalizmą įsivaizduoja, matos kad ir iš to ilgo vyriausiam jų organe „Przełom“ Tado Lipkovskio straipsnio „Imperjum polskiej cywilizacji“ (lenkų civilizacijos imperija) ir laikraštyje „Kuznica“ Pov. Musiolos straipsnio „Idea słowiańska“ (slavų idėja).

Lenkų nacionalistai seniau ir dabar dedasi, lygiai kaip ir daugumas lenkų, vakarų krikščioniškosios kultūros ir civilizacijos gynėjais rytuose. Lenkijai esą yra paskirta krikščioniškosios civilizacijos istorinė misija rytuose. Lenkai, prisimindami, kad seniau tekdavo Lenkijai grumtis su totoriais ir turkais (mohometonimis) ir tuo pačiu ginti krikščioniškąją Europą nuo azijatų, ir dabar save laiko tos krikščionystės gynėjais (kova su Rusijos komunizmu). Tačiau drauge, gynėjų skraiste prisidengdami, siekia grynai politinių tikslų. Tautiniai radikalai tai aiškiai formuluoja šitaip: „Lenkijos istorinės misijos tikslas yra sukurti krikščioniško nacionalizmo epoką, laimėti Europos rytus krikščioniškajai civilizacijai ir suorganizuoti slavų tautas“ (Przełom). Bet tokiais krikščioniškosios kultūros „pionieriais“ rytuose laiko save ir vokiečiai su garsiu „Drang nach osten“. Tai neprašyti lenkų istorinės misijos konkurentai. Juo labiau lenkams pikta, kad vokiečiai ir Lenkiją laiko Europos rytais ir jai peršasi su vakarų kultūros misija. Lenkų tautiniai radikalai, patys paėmę savo ideologijai hitlerizmo šabloną, nesitverdami iš pykčio dėl „nepadorios“ konkurencijos, vokiečių misiją rytuose vadina netikra idėja (idea fałszywa), siekiančia pangermaniško rasizmo.

Dėl to Lenkijai esą neišvengiamai reikia ne tik įgyti Rytai tikrajai Vakarų idėjai, bet ir kovoti dėl Rytų su netikra Vakarų idėja. Vadi-

nasi, reikia kovoti su vokiečiais kaip su didžiausiais Lenkijos ir jos paskirties priešais. Radikalai gresiančius Lenkijai pavojus ir gynimosi nuo tų pavojų būdą šitaip apibūdina: „Lenkija, būdama geografiniu atžvilgiu tarp Vokietijos ir Rusijos, ypačiai „tinka“ tam, kad jos žemėse įvyktų dviejų imperijalizmų kova: netikro, nes materijalistinio ir nekultūringo vakarų imperijalizmo (vokiečių) ir jau savo prigimtim (komunizmas, žydai) priešingo rytų imperijalizmo. Jiems atsispirti Lenkija privalo imtis savo imperijalizmo, kuris yra tikriausias vakarų civilizacijos atvaizdas, nes remiasi krikščioniškuoju nacionalizmu“ (Przelom).

Radikalai dabartine Lenkijos būkle tarptautinėje plotmėje nepatenkinti. Jų nuomone, Lenkija neprivalo laikytis tų, kurie saugo Versalio traktatą, bet turi reikalauti atmainų, kurių proga galėsianti realizuoti istorinę misiją. Kad ją galėtų realizuoti, Lenkija privalanti stipriai atsiremti į tris jūras: Baltiją, Adrijatiką ir Juodąsias jūras. Tas trikampis tarp tų jūrų turįs tapti Lenkijos politinės hegemonijos sritim. Kaip viso to pasiekti, lenkų nacionalistai vaizduotėje labai greitai suplanavo, būtent: Baltijos pajūryje sumušti vokiečius (girdi, „jie arba mes“), pakeisti Dancigo ir Rytprūsių teisinę būklę (suprask—prijungti prie Lenkijos ar šiaip padaryti Lenkijos priklausomą, išplėsti įtaką Pabaltės valstybėse, pirmiausia Lietuvoje ir Latvijoje (visai užimti nesiūlo). Įdomu, kad kai kurie karštuoliai siūlo net sudaryti Vokietijoje apie Drezdeną gyvenamų slavų-lužicų valstybėlę (apie 150 tūks. gyventojų 75 mil. vokiečių jūroje!).

Į Adrijatikos jūrą Lenkija turinti eiti ne karu, bet taikiu būdu—tam tikra politika, kultūrine ir ūkio ekspansija. Tos politikos tikslas suderinti ir suvesti į politinį bloką su Lenkija, Čekoslovakija, Vengrija, Rumunija, Bulgarija ir Jugoslavija. Per jas susisiekti su natūraliausiu Lenkijos sąjungininku—Italija.

Kaip prieiti į Juodąsias jūras, radikalai siūlo

tokį patį receptą, kaip ir Bochenskis: suskaldyti Rusiją, sudaryti nepriklausomą Ukrainą, Armeniją, Gruziją, Totorių respubliką ir t. t. Pažiūros skiriasi tik dėl Rusijos skaldymo būdų. Bochenskis norėtų pasikviesti talkon vokiečius, o radikalai mano, kad tam tikru geru momentu Lenkija ir viena galėtų su Rusija apsi-veikti. Galvojama labai vaikiškai. Jiems atrodo, kad geriausia proga bus tada, kai kils rusų-japonų karas, kuris esąs neišvengiamas. Vokietija, įsipainiojusi į Berlyną, Romos ir Tokio ašį kaip Sąjungininkė negalėsianti pulti Lenkijos, kuri rusų-japonų karo metu pultų Rusiją—Japonijos priešininke. Be to, Vokietijai esą reikėtų šachuoti drauge su Italija Angliją ir Jungt. Š. Amerikos valstybes, kurios norės gelbėti kolonijas ir palaužti fašistines valstybes. Taigi, kilus rusų-japonų karui ir nesikišant Vokietijai, tikimasi suskaldyti Rusiją ir sudaryti jos griuvėsiuose naujas valstybes. Kai tai bus pasiekta, kai naujos valstybės—Ukraina ir kitos sudarys sąjungą su Lenkija, tada Lenkija su jų pagalba užpuls Vokietiją ir sulaužys jos galybę (gal būt, įkurs dar ir Lužicų valstybę apie Drezdeną).

Iš tokių kombinacijų atrodytų, kad galvas ant pečių turi tik lenkų tautiniai radikalai ir į juos panašūs, o kiti, ypaš vokiečiai, kurių sąskaiton visa tai planuojama, visai galvų neturi. Gražesnės funkcijos ir būti negali. Įdomu tik tai, kad šitaip fantazijuoja ne vien tautiniai radikalai, bet ir iš viso lenkų visuomenei stengiamasi įkalbėti imperijalizmo reikalingumas. Ypačiai daug kreipiama dėmesio į kolonijas, kurių norėtų Lenkija įsigyti.

Taip pat įdomu, kad įvairiose lenkų imperijalizmo projektuose ir sumanymuose beveik nekalbama apie esamų sienų keitimą, bet tik apie Lenkijos įtakos praplitimą. Trumpai tariant, norima apsistatyti aplink mažomis valstybėmis jų tarpe ir Pabaltės valstybėmis, ir groti pirmuoju smuiku. Žinotina tai ir lietuviams.

ALBINAS ŽUKAUSKAS

Iš kur vėjas pučia

Paukščiai skrido iš užmarės būriais, tūpė medžiuosna ir ant arimų. Plyšo ir perplyšo alksnynai nuo dainų.

— Koks žavėtinas pavasaris—prabilo mokytojas Šlakutis į Šliaužį.

Šliaužys jau aštuntą dešimtį varo. Sėdi ant zovelnės ir išrodo, kaip perkūnų apskaldytas, įrambėjęs senmedis, apžėlęs, apsamanojęs. Plaukai jo dar katorginio caro skustuvo skusti, išliko tankūs ir bėri be žilės. Pražilo tik ūsai ir barzda.

— Nuostabu — juokėsi kaimynai, — barzda dvidešimčia metų jaunesnė už plaukus ir jau žila.

— Taip sau, kaip pavasaris — Šliaužys pakėlė galvą. — Tuoj prasidės laukarys. Sėja. Ne visi turi sėklos. Šalniuose, pasakoja, jau pristigę pašartės.

Mokytojas sukrunėjo:

— Hm, hm... Ir paukščių šiomet labai daug parskrido iš užmarės. Čiulba gražiai taip. Gieda. Net alksnynai plaška.

— Kad aš, sūnau, mažai ką prigirdžiu. Žemskiai galvą kai sumušė, tai ir likau priekurtys.

Mokytojas sukasi nepatenkintas. Koks aš jam sūnus, galvoja. Samānius toks, palaikis, o dar sūnau, girdi... Jis apsisuka ant penties ir nueina sau. Pasukė į plikbajorį Gluščių.

Pašaipios Šliaužio akys palydi jį toli. Šlakutis jaučia tas akis ant savo sprando ir jam nesmagu. Jis skuba pranykti už užsisukimo.

Šliaužys jau atvirai juokiasi. Išsišiepia bedantė burna ir smakras kratosi. Daug ironijos turi bedančių juokas.

— Mano žodžių neužmėgo. Sūnum pavadinau jį. Ponėkas matai. Piemengalys. Seniai čia pas Siaurabarzdį kiaules ganė. Paskui bendrabučiai davė mokslus. O dabar sodiečių vengia, su ponais tik. Susitiks, „koks žavėtinas pavasaris, paukščiai čiulba“, maivosi, kaip koks, nerado palyginimo.—O paklaustų, kas slegia, kas sopa, ar pašartės turit, kaip javai po žiemos. Ech...

— O kur tu, išgama?! Pas Gluščių suki?—

Senis atsistojo ir jau atokiai nuėjusiam graižėsi lazda:

— Su panaitėm trintis. Žinoma, „koks žavėtinas pavasaris“. O ten šilkinės kojainaitės

blykst pablykst. Už kulno čiupt... Kas jam, savas žmogus rūpės?

Čia jis norėjo drėbti žodį biauų įkandžiu, čia jį prakalbino Sekmaičių Antanas:

— Užeitumet, tėvuk, gal pas mane? Karvei kas galas užėjo. Nesikelia. Pakėlėm ant šlejų, pakabinom—stovi. Šlėjas paleidi—vėl griūva.

— Gal atariją pametė?

— Rodos, kad ne. Šiaip koks galas.

Du vyrai—senas ir ir jaunesnis—žengia per kaimą. Daug kartų matytas pavasaris, nemažiau kartų girdėtas paukščių čiulbesys beveik nepasiekia jų jausmų.

Kalba nukrypo prie mokytojo Šlakučio:

— Šmūtas — pradėjo Antanas, žiūrėdamas į gelsvą nuo saulės ir molio vandenį, į žydingius gelsvus karklus paupy.

— Taip—atsiduso Šliaužys.—Išsigimė. O kas galėjo manyti.

Jo tėvas, oho, vyruti!.. Bendras katorginis skustuvas mums abiem galvas skutė. Obuolys nekrito po obelį. Nukrito po erškėčiu piktuoją.

— Svetima duona, matai, pakvipo. Žinia, balta, sviestu patepta. Juoda užspringtų toks.

— Seniau kitoki buvo vyrai — senų žmonių būdu pradėjo Šliaužys.

— Atsimeni Sardoką. Keturių klasių buvo. Tokio mokslo! Nelyginant dabar universitetas koks. Iš trobos trobon eina padieniui ir vaikus moko. Vieną dieną pas mus, kitą pas Umbrąžūną, trečią vėl pas Paliutį. Miega ir valgo padieniui pas kiekvieną. Arklio reikia kelionei — duodam. Zdančių, Pakvaipą, Staniulį—neturtinigus atleidom nuo mokytojo išlaikymo pareigos.

Vyras buvo.

— Yra ir dabar kietų ir mokytų žmonių — pasipriešino Antanas.

— Toks Vingrėnų mokytojas. Žmonės džiaugiasi neatsidžiaugdami. Ir daug tokių yra. Tik mums kai Dievas davė tai ir dribterėjo.

— Tai dribterėjo...

Inteligentas, kaimiečių ponu vadinamas, kaime retas paukštis. Todėl visų stovinčių ties vartais, prie šulnių girdančių arklius, sėdinčių

palangėj prie staklių akys lydėjo praeinantį. Buvo gana aukštas, geltonplaukis. Rankoje nešėsi skrybėlę. Įsilęs veidas juokėsi sveikata, akys žiburiavo pavasariu. Čia jis numesdavo žodį linksmą vaikams, žaidžiantiems vidukelėj, čia pasiūsdavo aitrų žvilgsnį mergaitei sėdinčiai už lango prie staklių. Ta staiga parausdavo ir pasilenkdavo prie susinarpliojusių metmenų, juos taisydama.

Bet vos tik vyro žvilgsnis spėjo nusisukti šalin, ji greitai prišokus prie lango godžiom akim sekdamo praėjusį. Ir kiekviena kartojo, kad gražus vyras praėjo. Pas tveriantį tvorą Deveikį paklausė jis, kur gyvena mokytojas Šlakutis. Jau buvo pusvarsnes nuėjęs, o Deveikis, išžergęs kojas, vidury kelio stovėdamas, rodė plaktuku ir šaukė, kad už Jokūbų Motiejaus reikia pasukti kiek kairėn. Svetimas vyras juokėsi ir mojavo jam skrybele, dėkodamas. — Pietinis langas — šaukė dar Deveikis.

Tas svetimas žmogus, sukėlęs kaimiečių susidomėjimą ir slaptus mergaičių atodūsius, buvo ne kas kitas, kaip tas pats Sekmaičių Antano ir kitų išgirtas Vingrėnų mokytojas. Taip tai buvo jis, Stasys Palūkėnas. Naudodamasis atostogų metu, ėjo palankyti senų laikų draugą Šlakutį, apie kurį ėjo ne dievaižin kaip geri gandai. — Pats įsitikinsiu — galvojo.

Pavasaris svaigino, kaip degtinė.

Temo. Saulėlydis geso, sudraskyti jo gabalai graudžiai plasdenu auksiniam horizonto pakrašty. Truputį išlaužtas mėnulis, suspaustas baltais debesėliais bėgo viršum laukų nematomais takais.

Šlakutis kažką kalbėjo stovėdamas šonu. Stasys lingčiojo galva pritardamas, visai nesigilindamas į kalbos prasmę, nenorėdamas jos suprasti.

Eidamas, tikėjosi sutikti senų laikų draugą, jį prakalbinti. Rado pusiau svetimą žmogų, kuris po pusdienio bendros kalbos pasidarė jau visai svetimas, tolinosi kažkur draugo veidas, nyko, dilo jo bruožai iš Stasio pasąmonės, užleisdami vietas kitam. Šis buvo svetimas, nemielas, beveik atkarus.

Priešais tysojo bevardis kelias. Išeiti dabar tuo keliu į tolimus laukus, žiūrėti į žmones, kietus ir šurkščius prie sunkaus jų darbo, nematyti šio atkaraus žmogaus, neklausyti jo žodžių, šlapių ir šaltų, kaip žalčiai.

Abu nutilo, lyg atidarius grabą.

Dusterėjo vėjas. Vėjas, kuris gyvena laukuose su paukščiais ir peteliškėm be kančių, be rūpesčių.

— Bepigu vėjui. Nei jam karjera rūpi, nei ateitis. — pradėjo Stasys, ir sunku buvo suprasti, ar jis nori pasityčioti, ar atvirai kalba.

— Į mane geri? — atsigrįžo Šlakutis. — Čia, bra, ne karjera. Reikia sau gyvenimą užtikrinti.

— Kvai... Ką? — susigrįbo Stasys.

— Manai ilgai būsi reikalingas? Porą metų. Paskui pavys, kaip...

— Na, na nebijok — nutraukė Šlakutis. Pagaliau, žinai, jau man metas eiti. Gal užėsi ir tu? Dvi yra. Panaitės, žinai, šmaikščios. Pirštus laižyk! — Pabučiavo sau delną. — O kokios mitrios, lankščios, laibos, — čia jis siūbavo ant kojų, čia mojavo rankomis, čia sukinėjosi, rodydamas jų gestus. — Ir nenusistato. Panaitės visgi. O aš, kas? — Mužiko sūnus.

Takas perlūžo pusiau ir nukrito pakalnėn, paskui vėl iškilo į kalną ir vingiavo tai pakildamas, tai slūgdamas. Taku tylėdami ėjo du vyrai. Aplinkui vyravo sunki, išgąsdinta tylą. Kai priėjo Gluščiaus dvarelį Šlakutis vėl pradėjo spirtis:

— Užeim ir gana. Nieko nepakenks. Pats ponas turi daug įtakos, o tai daug reiškia šian die. Pažinau vieną studentą. Vaikščiojo pas profesorius žmoną: sena buvo. Be dantų. Bet tai nesvarbu. Neblogai sekėsi. Vėliau išpiršo jam žmoną. Negraži, ką padarysi, bet iš draugystės. Protekcija gera. Pečiai. Dabar jis jau ministerijoj dirba. Karjera, pirštus bučiuosi. Reikia uoslę turėti gerą, išuosti, iš kur vėjas pučia. Protekcija, tai svarbu.

O čia, žinai, panos neblogos, čiupnios.

— Sprandą sukis su panom ir su ministerijom — jau įpykęs rėžė Stasys, kaip rimbu. Gegutės ne panos. O pirštų nelaižyk! Ypač iš jų grįždamas.

Vėl prasidėjo tylą, skaudesnė nei riksmas, tylą kaip prieš audrą, kada pirmas vėjo gūsis rieda pažemiu, šlamėdamas žolėse.

— Na, netruk dau — ištiesė ranką Šlakutis — einu namo.

Jau žengė žingsnį, vėl atsigrįžo:

— Atsimeni, Juozai, mes vienam suole sėdėjom... Kitokius turėjom planus.

Priešai jį stovėjo svetimas, suvis nepažįstamas žmogus. Ne tai ne tas Šlakutis, karštakošis vaikėzas. Tas kalbėjo apie sunkų, aitrų darbą, apie pasišventimą, ne karjerą. Ir Stasys suprato,

kad graži draugystė, negrįžtamai jau mirusi, kad jis su šituo žmogum niekad os jau nesusitikis ir jo neprakalbins.

Šlakutis dar kažką sušuko, dar kvėtė sugrįžti į jo kambarį, pernaktoti, bet anas jau neatsigrįžo.

Pilnoje nakties ir neišsapnuotų sapnų tyloje žengė Stasys šlapiu keliu pirmyn. Akys buvo išsvargusios, kaip po šimto neišmiegotų naktų, kaip po graudaus verksmo artimam asmeniui numirus. O gal apverkta buvo žuvusi draugystė.

Tingus nuovargis kilo nuo besikalančių iš žemės žolių ir svaigino. Blausiose pakelėse snūduriavo pilkos trobos, giliose naktyse paskendusios. Naktys buvo duobėtos, per jas sunkiai stūmėsi neišsapnuoti sapnai. Rodėsi kyła nuo jų tylūs atodūšiai ir aitrus įmiginių tvaikas.

Upėje, gurgždėdamas per akmenis, plaukė vanduo. Mėnulis, lyg padūkęs, nerė pro vėjo genamus debesų ūrulus. Žemai buvo tylą.

Stasys pažino viską! upės alkūnes, karklus ir išpurtusius, vėjo girgždinamus gluosnius.

Tai jis dar pusberniu atvykęs pas Šlakutį atostogų meškeriodavo upėje. Prisimena jis senį Šlakutį ir nutaria pas jį užsukti.

Prisimena jo trobas, vartus. Galbūt, ir dabar, kaip tada, išeina iš trobos žmogus ir ilgai stovi prie vartų su užgesusia pypke dantyse.

Kažin? Daug kartų nuo to laiko gajus vėjas drumstė žoles Žaliamaisčio papieviais, o sniegas ir metų laikotarpiai ištrynė pėdas, pusbernio dumble išspautas.

Dar nemiegojo. Jau pražilęs senis sėdėjo už stalo parėmęs delnais veidą. Susipurtė ir pakėlė akis į ateinantį. Silpna lempos šviesa apšvietė išvagoją jo veidą, nesuklastotą išgyventų džiaugsmų, kančių ir nusivylimų dienoraščių, — veidą žmogaus, kuris niekad os nelūžo ir net nepagalvojo susidaryti karjeros. Mirė ir nyko jo svajonės, apaugdamos gyvenimo šikšlynais, o jis nepasidavė. Tik laikas aštriais savo nagais išvagojo jam veidą, tik žilo ir pražilo nuo rūpesčių galva.

Susėdo abu ir žiūrėjo sau į veidus.

— ?

— Buvau pas Jurgį — atsakė Stasys į klausiantį Šlakučio žvilgsnį.

— Niekai jis — atrėžė senis. Ne to aš tikėjau iš savo sūnaus. Bevalis. Neišlaikė pagundos. Jau pirmą žingsnį žengdamas, suklupto. Suabėjojo.

Ir mes abejojom kadai. Bet tada buvo žmonių, drąsių vyrų, kurie išblaškydavo dvejones, kurie tikėjo, kad ateis rytas, išpintas puikios pergalės varsom. Todėl kovojo ir skatino kitus, dvejojančius. Dabar nevertinama žmonių, nors jų ne perdaug. Paslydusį partrenkiama visai. Vejama lauk, šalin. O ne vieną jų dar galima pagydyti.

Šlakutis nukrypo į senus laikus ir ilgai pasakojo liūdną savo gyvenimo pasaką.

18-kos metų vaikėzas baigė gimnaziją. Siūloma jam buvo vieta kažkur Užkaukazėj, pasakiška, valstiečio sūnaus supratimu, alga. Prisiminė tada berniokas miegantį kraštą, tautą pilną baisyos, negirdėtai gaivios galybės. Miegojo ta tauta ir jos galybė mirštamai užkerėta. Padėjo berniokas ant vieno svarstyklių sverto karjerą, gerą algą, žmogišką savo laimę, kuri jam teisingai priklausė, kaip ir kitiems. O ant kito svarstyklių peties padėjo vos bekvėpuojančią tautą, jos meilę. Staiga nusigando, nes alga ir būsimoji karjera sviro ir nusviro žemyn. Gando ir nusigando berniokas, nulinko jam galva žemyn. Taip lengva pasirodė krašto meilė, palyginus ją su savimeilės paraiškom. Jau ėjo į stotį išvažiuoti į svetimą kraštą, palikti viską, viską pamiršti. Pakeliui sutiko garsų daktarą. Paklaustas, ko liūdnas, išsipasakojo.

Daktaras kalbėjo jam apie kraštą, kuris vadinasi Lietuva. Apie gerą, bet nelaimingą kraštą. Kalbėdami išėjo už miesto ir ilgai klaidžiojo purviniais rudenio keliais. Tuo tarpu nukrito naktis, rūsti rudeniška naktis, juoda kaip smala, vedanti žmogaus dvasią nerimastin. Tamsa rymojo, kaip dukli bedugnė. Aplinkui nei balso, nei aido išstartų žodžių. Prisigėręs beveik nepastebimos pilkumos, dangus, sunkus ir kietas užgulė pasaulį lyg nelemtas sapnas. Daiktais žiburiavo trobų langai, rodosi tik tam, kad dar labiau pabrėžtų neišbrendamą naktį. O didelis, milijonų žmonių kraštas duso nuodingais rūkais užkrėstos nakties prislėgtas.

Berniokas pasijuto visai atkirstas nuo šviesos, vienišas, beveik paklydęs. Jau siaubopagauti žingsniai metėsi šalin. Pabėgti. Pamiršti. Nematyti daugiau tos tamsybės nei girdėtos nei regėtos. Klumpantį jau anas prilaikė.

— Ne! Negalima!

Išbudino valią, dvasią. Vėl berniokui atgimė instinktas, tas keistas jausmas, kuris pasako daugiau nei kas kitas. Rodėsi jam, kad

tai ne daktaro balsas, kad tai balsas kylas iš žemės vidurių šaukia naujus žmones, kurie nusagstytų padanges naujais pergaleis žvaigždynais, juodas bedugnės briaunas papuoštų spindinčiais vardais. Žodžiai kilo, per neišmatuojamas nakties beribes, pasiekė klausą atodūšiai žmonių, kurie puikiai pažino gyvenimo kartumą ir slaptą negirdėtai gaivią žemės galybę.

Rodėsi — tai buvo žemės balsas.

Stasys nustebo. Kaip tik neseniai, klausydamas jaunojo Šlakučio kalbos, galvojo apie tuos pačius žmones ir tais pačiais vardais juos vadino.

Ir vėl žilaplaukis žmogus rodė jam liūdno ir kartaus, kaip vilko uoga, gyvenimo vaizdus. Vaizdus, kurie kartą patekę samanėn, jau niekados neišdils.

— Retai kuris kaimas priimdavo su iškėtom rankom. Visaip būdavo. Kitur įskųsdavo ir reikėjo bėgti, kaip ujamam vilkui, užtrinant pėdsakus. Algų niekas nemokėjo. Vertėmės, kaip išmanydami. O tačiau nepabugome.

O metai ėjo ir buvo kas kartas neramesni.

Kaskart sunkiau buvo užtrinti pėdsakus. Žinojom, kas mus laukia. Tačiau ėjom be baimės. Žinojom: nešėm žmonėm gerą, džiaugsmią naujieną. Vertėjo dėl jos žūti. Platinom uždraustas knygas, mokėm skaityti, agitavom, skelbėm patylomis kerštą tam, kas buvo jo vertas. Dugelį suprato jau tada, kas yra skriaudėjas. Kalbėjom viską. Ir vis patylomis, pašnibždomis. Nei paskaita išskaitysi, nei gražia iškalba iškalbėsi to garsiai, ką pasakysi šnibždėdamas į ausį.

Pirmiausia paėmė Sardoką. Kur jo kapas?

Sibiriuje daug yra nežinomų žmonių kapų.

Vėliau paėmė mane su Šliaužiu. Jis prastas kaimietis. Kietas žmogus buvo. Bendri retežiai išžvangino dešimtį metų ir sudilę nukrito nuo rankų.

Namo neleido. Likomės Sibiriuje. Pasipainiojo merga, vedžiau. Iš viso turėjau vieną sūnų. Tai šitas. Išmokiau jį lietuviškų poterių ir šnektos.

Po keleto metų išgirdom: kilo audra. Po audros sugrįžau su sūnum namo — tėviškėn. Nieko neradom.

Tikėjau iš sūnaus daug ko. Jis išėjo mokslus. Bet tai sūnus palaidūnas. Jis tai pražudė tą laimės pastatą, kurį ilgus metus statė žmogus savo senatvei. Ne to tikėjosi senis.

Kai senis tai kalba, jo veide dar daugiau

atsiranda raukšlių, ir lūpos pradeda virpėti, o balsas išeina visai sutrintas, graudus, seno nuskriausto žmogaus balsas.

Stasys nusigrįžta. Jam pasidaro baisu žiurėti į tuos žmogaus svajonių degėsius.

Dabar abu nutilo ir ilgai tylėjo apnykti sunkių, juodų minčių.

Pamažu šliaužė šlapias, apslides rytas. Brėkšma sudegino orą į sunkius pilkų rūkų pelenus. Guvi rytmečio vėsuma brovėsi pro išmuštą langą ir nešė dvi dūmų sroveles, kylančias iš papirosų. Klampiam, palkšvam ore už lango mirgėjo obelies bumburai.

Nežinomi žmonės.

Beklaidžiodamas po kraštą, sutiksi beveik apskarusį žmogų su rišuliu ant pečių. Iš karto pamanysi elgetą sutikęs. Bet jis išmaldos neprašo ir nenešioja jos savo rišuly. Tai nežinomas žmogus. Jis numirs ir niekas nepastatys jam paminklo, niekas negirdės apie jo mirtį, jo nepasiges. Nežinomas kapas greit apžels žole ir žemėn supuls. Vietoj paminklo išaugs medis, kurio šakose čiulbės kas pavasaris paukščiai. Vis čiulbės kas mielas pavasaris.

Jiems garbė, jiems dainių giesmės ir pasakos priskirtinos.

Atsigulęs Stasys ilgai dar neužmigo. Neramios mintys kilo ir drumstėsi, kaip sniego sūkuriai. Šitai žmogus — galvojo. Kietas, kaip plienas. O mes ar išlaikysim egzaminus prieš istoriją? — klausė pats savęs. Taip! Turim išlaikyti. Lepšiai atkris, toki kaip Šlakutis.

Nepatvarus snaudulys sėmė jo sąmonę. Akys merkėsi pamažu ir sunkiai, kaip kalėjimo vartai.

— Ištesėsime dar — sumurmėjo pusiau pro miegus.

Stasys atsisveikino Šlakutį jau pavakarė. Visai kitoki jausmai drumstėsi jo krūtinėj. Jo nepasisekimai išrodė tik juoko verti prieš anų nežinomų žmonių nusivylimus. Jo darbai buvo suprasti ir tinkamai įvertinti.

Buvo smagi pavakarė. Šviesmėlis dangus meiliai glamonėjo žalsvas pušų viršūnes tolimoje pakriaušėje svyrančias. Tylūs vos juntami vėjo gūšiai siūbavo kvepiančią pavasarį, kuris ėjo laukais iš tolo. Viršum upės, vėjo bangų mėtomi, skrido du garniai.

Nemalonus nusivylimo jausmas po kalbos

J. JANKAUSKAS

Svarbesnieji fašizmo ekonominės politikos bruožai

Iki šiol fašizmas dar nesukūrė teorijos, doktrinos. Jis dabar galima pavadinti politiškai visuomenišku sąjūdžiu. Šis sąjūdis dar nėra visai susikonsolidavęs, tačiau pasiryžęs įsiskverbti į visas gyvenimo sritis, neaplenkdamas nei politikos, nei visuomeniškos santvarkos, nei tautos ūkio, mokslo, moralės ir net tikybos, kurią nori padaryti labiau itališką, tautišką. Tai dinamiškas sąjūdis, kuris daugiau remiasi jausmais ir valia, negu protiniais samprotavimais. Šiame sąjūdyje svarbiausią vaidmenį vaidina irracionališki momentai, tam tikri sentimentai, būdami galingiausiais darbo, veiklos ir pasiryžimo aktyvais. Bet kaip kiekvienas sąjūdis, taip ir fašizmas, tik todėl rado šalininkų ir įsišaknyjo, kad turi tam tikrus tikslus, planą ir idealus, kilusius iš filosofinės pasaulėžiūros. Fašistinė srovė nėra vienalytė. Remiasi ji sindikalizmu, nacijonalizmu ir neoidealizmu.

Svarbiausią fašizmui įtaką padarė sindikalizmas. Nacijonalistai nusiteikę sindikalistai sukūrė korporatyvinę visuomenės santvarką, fašizmo pagrindą. Be sindikalizmo nebūtų korporatyvinės santvarkos, o be šios fašizmo. Be to, sindikalizmas įnešė į fašistinį sąjūdį nepaprastą darbo vertinimą, išaukštinimą ir tam tikrą intelekto paneigimą.

Nacijonalizmo idėja remdamasis, fašistinis sąjūdis nustatė tautos reikšmę ir jos esmę. Tautą pripažino kaip organišką vienetą. Tauta yra organizmas, kuris gyvena, turi savo tikslus ir veikimo priemones. Paskiri tautos nariai tame tik tiek reiškia, kiek organizme paskiros jodaly. Todėl fašizmas neleidžia išsiplėsti ir plačiau pasireikšti individualizmui. Paskiro tautos nario likimas priklauso nuo viso vieneto — tautos likimo. Todėl kiekvieno nario aukščiausias ir vienintelis tikslas gyventi, dirbti, viską aukoti,

su jaunesniuoju. Šlakučiu, senio išlygintas dilo ir nyko negrįžtamai.

Sparčiai žingsniu žengė tolyn į neišmatuotas krašto melsvumas, kurios nešė žmogui džiaugsmą liūdesį ir dainas.

Ėjo dienos po dienų. Rūšiuotojai skirstė jas, rūšiavo, krovė vieną prie kitos, dėlėjo įsavaites, mėnesius. Sukrovę tris šimtus šiašiasdešimts penkias dienas, stūmė jas šalin ir vėl pradėjo darbą iš pradžios. Ir taip daugelį kartų, nuo pasaulio pradžios.

Melavo paukščiai — svečiai iš pietų: žemę sukaustė gruodas, ir žmonės nuliūdę išsislaptė po trobas. O upės, o viso krašto ežerai nutilo ledais sukaustyti. Ateis pavasaris. Papūs per lygumas vėjas ir neš laukais linksmą dieną. Ne visi tą dainą jau girdės.

Stasys dar sustojo, pamažu pervedė per visus akimis, kiek ilgiau susilaikė prie Onės, pakėlė ranką ir pradėjo barbenti į stalą. Už lango dejavo vėjas.

— Treji metai — ne amžius tvers — prabilo. — Aš dar sugrįšiu.

Visi tylėjo. Ant širdies gulė sunkus, kaip akmuo, liūdesys ir slėgė.

Ir vėl prieš Stasio akis tyrojo ilgas bevardis kelias. Negreit jam bus lemta dar kartą praeiti šiuo keliu.

Pakelėm aibės atsiminimų. Prieš akis šmėterėjo duobėmis ir liguistais grioviais. Surėžytos pievos, laukai, Nemunas, kurio vanduo mėnulio šviesoje būna, kaip obelies žiedas ir mergaitė paupy ant liepto. Visa tai blykstelėjo atminty sekundę ir vėl buvo išstumta sudrumstų minčių, kurios vertėsi per smegenis neramiais sūkuriiais.

Perkūnų prikrauti debesys galvotrukčiais nėrė į rytus. Milžiniški žaibo kirčiai be šlamesio sauvaliavo tolybėj.

— Bus lietaus — garsiai pagalvojo Stasys.

Staiga jis pasijuto toks vienišas, pamestas tame gaivalų susibūrimo. Ir žaibai dabar nešvietė jam kelio, kaip kada — aštrūs degino žvilgsnį, o jiems užgesus visai nesimatė nieko.

harmonizuotai veikiant su kitais nariais savo vienetai — tautai. Kadangi tauta yra gyvas organizmas, tai viešame gyvenime ji gali pasireikšti tiktai kaip valstybė. Todėl tautos ir valstybės sąvoka yra ta pati ir visai viena su kita sutampa.

Fašistinį nacijonalizmą papildo neoidealizmas arba, kitaip tariant, monistinis idealizmas, tai yra, absoliutiška vienybė, kurioje nėra vietos jokiems priešingumams. Vienybės reikia siekti vardan visumos, taigi šiuo atveju vardan tautos — valstybės. Užuo 1789 m. prancūzų revoliucijos paskelbtų šūkių turi viešpatauti autoritetas, hierarchija ir visiškas visuomenės solidarumas.

Iš šitų trumpų, bendrų pastabų galima jau padaryti išvadą, kad fašistinis sąjudis yra priešingas individualizmui, liberalizmui ir demokratizmui. Taip pat jis priešingas ir komunizmui, nes neneigia tikybos, nuosavybės ir, kaip vėliau įsitikinsime, kapitalizmo, o neigia kolektyvizmą. Bet kadangi mums šiame rašinyje svarbu susipažinti su fašizmo ekonomine politika, tai ideologinių reikalų plačiau neliesime.

Fašistinis sąjudis stengiasi sukurti savąją ekonomiką, kurią vadina korporatyvine bei tau-

tine ekonomija arba stačiai korporatyvizmu. Ji yra griežtai antiindividualistinė, antiliberalinė ir antikolektyvinė. Jos pagrindą sudaro irgi vienetas, bet aukštesnės rūšies, negu individas arba atsitiktinė žmonių grupė (kolektyvas). Tas vienetas, tai tauta — valstybė. Fašistinė Italija yra moralinis, politinis ir ūkiškas vienetas, kuris ūkišku atžvilgiu turi tikslą užtikrinti gerbūvį visai tautai ir ne tiktai dabartinėms, bet ir būsimoms kartoms. Be to, tvirtinama, kad ekonomija, tai nėra mokslas apie logiškus veiksmus, kurie nuolat ir daugelį kartų kartojasi. Ekonominė logika, veikdama visuomeniškų veiksmų, negali kartotis, nes ūkiškame gyvenime didelę reikšmę turi irracionalūs momentai, etikos ir valios veiksniai. Taigi negali būti „homo oeconomicus“, kaip tvirtina liberalistai, ir negali būti abstraktinės visuomenės, kaip nori kolektyvistai, komunistai, o yra tiktai tauta, kuri sudaro ir ekonominį vieneta, kuriame paskirų narių sąmonėje glūdi instinktas laisvu noru derinti savo individualius ir privatus sprendimus bei norus su tautos tikslais.

Fašizmas iš esmės pripažįsta privatinę nuosavybę, matydamas tame įgimtą žmogaus sielos palinkimą turėti, valdyti, o be to, tvirtina, kad su savo nuosavybe kiekvienas daug sėkmingiau ir pelningiau ūkininkauja. Tačiau pripažindamas individualinę nuosavybę, fašizmas jungia su tuo ne tik teises, bet ir pareigas. Nuosavybė yra lyg ir privilegija, įpareigojanti savininką atsakyti prieš valstybę už šeimininkavimo rezultatus. Savininkas su savo nuosavybe negali elgtis, kaip tinkamas. Ribas nustato valstybė, remdamasi ne tiktai ramumo ir tvarkos, bet svarbiausia tautos gerovės sumetimais. Taip pat ir privatinę iniciatyvą pripažįsta, pareikšdamas, kad „korporatinė valstybė gamybos srityje privatinę iniciatyvą laiko tinkamiausiu ir naudingiausiu įrankiu tautos tarnyboje“. Tačiau ne tiktai gamybą, bet ir kitas ūkiškos veiklos sritis fašizmas panašiai traktuoja. Bet visiškos laisvės neduoda. „Valstybė įsikiša (ingeruoja) į ūkiškos gamybos sritį tais atvejais, kai esti stoka privatinės iniciatyvos, kai ši pasireiškia neganėtinai arba kai to reikalauja politiniai valstybės reikalai“. Pripažindamas privatinę nuosavybę ir iniciatyvą, fašizmas, suprantama, leidžia žmonėms laisvai turtėti, saugodamas tiktai, kad tai vyktų be skriaudės tautai. Taigi darbdaviai negali laisvai nustatyti atlyginimo darbininkams, o pirkliai negali laisvai

Gal užėiti pas jaunąjį Šlakutį — vėl dingsterėjo mintis. — Juk pakeliui.

Neužėjo.

Sodrus lietus plakė keliu einančio žmogaus veidą ir krūtinę, lašai krito ant kaklo. Jis tvirtai žengė apslidusiu keliu. Šalti lašai vėdino įkaitusią jo galvą ir blaškė liūdnas mintis, atgaivindami kūną.

— Niekis, jei sulis. Čia pakeliui Kazių Martynas — galvojo. — Užėisiu — išdžiūsiu.

Ir buvo patenkintas, kad neužėjo pas Šlakutį.

O Šlakutis laukė gražios karjeros su ilgesiu. Jos sulaukti, matyt, nebuvo lemta. Nuo rudens liko atstatytas.

Tuo pačiu keliuėjo sūnus palaidūnas. Įkyrus rudeniškas lietus buvo nepakenčiamas. Niekas negelbėjo ir pastatyta apykaklė. Norėjo pasibelsti į langą ir užėiti. Nedrįso. Gal gėdinos?

— Užėik pas Glučių, ten panos yra — staiga lyg kas iš pašalies, tyčiodamasis pakišo jam mintį. Skaudi šypsena perkreipė jo veidą.

O lietus lijo, lijo.

tvarkyti kainų, bet leisti pasireikšti paklausos ir pasiūlos dėsniams.

Taigi ūkiškas gyvenimas fašistinėje santvarkoje yra gana būdingas, specifiskas. Organizacinę jo struktūrą sudaro darbdavių ir darbininkų korporacijos — sindikatai, profesinės sąjungos. Šios įstaigos — organizacijos visai skiriasi nuo viduramžių cechų — gildijų, o taip pat nuo šių dienų nefašistinėse valstybėse esamų profesinių sąjungų arba ūkiškos savivaldybės. Neaiškindami tu skirtumų, kurie vėliau ir be to paaiškės, iš karto trumpai suminėsime, koks tų korporacijų — sindikatų tikslas ir reikšmė, be to, kaip jie sutvarkyti.

Sindikatų tikslas reguliuoti produkciją, siekiant kuo labiausiai padidinti gamybą. Sindikatai yra taiki, o ne karinga organizacija, kuri siekia tautos ūkiškos vienybės. Pramonės bei gamintojų sindikatų tikslas yra tiksliai išnaudoti ir normuoti gamybą. Tam tikslui atsiekti pavartojamos auklėjimo, pamokinimo priemonės, o jei šios nepadeda, tai griebiamasi prievartos: draudžiama tam tikrais atvejais kurti naujos įmonės, patariama įmonėms jungti kapitalus, sulaukoma kai kurių pramonės skyrių perprodukcija, tarp paskirų įmonių paskirstoma gamyba ir jos kiekiai, nurodoma tinkamiausios vietos įmonėms steigti ir t. t.

Darbininkų sindikatai rūpinasi, kad jų nariai gautų tinkamą atlyginimą už darbą. Tam tikslui darbininkų sindikatai su darbdavių sindikatais sudaro raštiškas sutartis, kurios reguliuoja atlyginimą. Sutartys sudaromos valstybės atstovo priežiūroje. Valstybė nuolat kontroliuoja sutarties vykdymą, kad tuo būdu būtų apsaugoti darbdaviai ir darbininkai nuo išnaudojimo. Jeigu sutarčių nesilaikoma, tada įsikiša darbo teismas. Žodžiu, sindikatai bent teoretiškai pasiryžę taikiu būdu sutvarkyti santykius gamybos srityje ir tarp darbdavių bei darbininkų, pasiryžę įgyvendinti teisingo atlyginimo už darbą idėją, kad tas atlyginimas atitiktų normalius gyvenimo reikalavimus, gamybos galimumus ir darbo rezultatus, pajėgas, ir kad dėl to nebūtų nuskriausta visuma, valstybė. Todėl pagal korporatyvinę idėją darbas nėra prekė, kuriuo darbdavys arba darbininkas galėtų laisvai prekiauti, bet darbas yra visuomeniška pareiga, už kurią atlyginimas duodamas pagal galimumus, atsižvelgiant į tautos reikalus. Tokioj santvarkoj, žinoma, griežtai draudžiama streikai ir lokautai, kurių nuo 1925 m. Italija nepažįsta.

Sindikatai organizuojami be jokios prievartos. Praktiškai, tai fašistinės partijos nariai pirmieji „susipranta“ ir pradeda darbininkus bei darbdavius burti į sindikatą. Jeigu į sindikatą įstoja 10% tame rajone esamų darbdavių ar darbininkų, tai teisiniu atžvilgiu skaitoma, kad sindikatas įsikūrė ir jau veikia. Sindikatas tada atstovauja visų tame rajone esamų darbdavių ar darbininkų reikalus. Taip pat ir tam tikrus sindikatui mokesčius tada moka visi, kurie ir nepriklauso. Sindikatan įsirašęs asmuo visur ir visuomet yra valdžios ir partijos maloniau matomas ir išskiriamas. Dėl šių priežasčių visi darbininkai ir darbdaviai stengiasi priklausyti prie sindikato.

Žemiausiu sindikatų vienetu yra lokaliniai darbdavių ar darbininkų sindikatai paskirų gamybos skyrių. Tuo tarpu aukštesnio laipsnio sindikatai vadinami regijonalinėmis federacijomis, kuriose susiburia didesnio ploto darbdaviai ir darbininkai arba tautinės federacijos, į kurias įeina visos valstybės paskirų gamybos šakų darbdaviai ir darbininkai. Dar aukštesnį laipsnį sudaro konfederacijos, kurių visoje valstybėje yra 13, būtent: dvi žemės ūkio a) darbdavių ir ūkininkų, b) žemės ūkio darbininkų, dvi pramonės a) darbdavių ir amatininkų b) pramonės darbininkų, dvi prekybos a) darbdavių, b) darbdavių padėjėjų, dvi bankininkų, dvi sausumos susisiekimo, dvi vandens ir oro susisiekimo ir viena laisvų amatų ir artistų. Aukščiausių sindikatų laipsnį sudaro Tautinė Korporacijos Taryba, kuriai priklauso 13 Tautinių Konfederacijų. Taryba turi Centralinį Korporacijos Komitetą, vykdomą organą, kurį sudaro Korporacijos Ministerijos atstovai. Komitetui pirmininkauja pats Musolinis. Kiekvieno sindikato priešakyje yra sekretorius, kuris, pagal statutą, turėtų būti narių renkamas ir valstybės organų tvirtinamas, tačiau paprastai esti viršūnių paskiriamas.

Sekretoriaus pareigas visuomet eina fašistų partijos narys, specialiai tam tikslui paruoštas. Kaip patariamą organą sindikato sekretorius turi 4 asmenų direktorijatą, kurių 3 renka nariai, o vienas paskiriamas karo invalidas, kaip partijos atstovas. Bet svarbiausį vaidmenį vaidina sekretoriai, kurie sindikato vardu tvarko visus reikalus. Jie visi yra nedarbininkai, savo rūšies valdininkai, laisvai kilnojami, patikimi fašistai. Apskritai sindikatų narių susirinkimai, o ypač darbininkų sindikatų narių susirinkimai esti retai, dažniausiai du kartu per metus

formalumams atlikti. Daug gyvesni yra darbdavių sindikatai, kurie savo reikalų aptarti susirenka daug dažniau ir labiau yra suinteresuoti. Darbininkų sindikatai renkasi tikrai atlyginimo ir darbo valandų klausimų aptarti, o darbdaviai gamybos pasiskirstymo, jos kiekybės, atlyginimo už darbą, žaliavos, kainų, muitų ir kt. klausimų aptarti.

Sindikatu administracijai išlaikyti kasmet išleidžiama apie 300 milijonų lirų. Dirba joje apie 25 tūkstančiai darbininkų-valdininkų. Visas išlaidas padengia sindikatų nariai.

Visi sindikatai turi teisinių narių teises, išskyrus valstybės valdininkų sindikatą (kad nesusidarytų valstybė valstybėje) ir Tautinę Korporacijos Tarybą. Ši sudaryta iš 150 narių. Apie 100 narių skiria sindikatai, o likusius paskiria Musolinis (keli ministeriai, aukštieji ministerijų valdininkai, ekspertai, fašistų partijos vyriausieji atstovai, karo invalidai). Renkasi ji retai, apie 2 kartu per metus. Nuolat dirba 7 jos sekcijos, kurių atstovai sudaro Centralinį Korporacijos Komitetą. Taryba su Komitetu sudaro valstybės šefo (Musolinio) patariamąjį organą. Faktiškai šefas yra neribotas sindikatų valdytojas. Visi parėdymai, kurie turi įstatymų galią, tikrai tada galioja, kai jie išleidžiami su jo parašu (šefas atsako tikrai prieš karalių). Taigi Taryba yra ūkiškas parlamentas, kuris, rodos, ateityje pavaduos tikrąjį parlamentą. Dabar Taryba per Komitetą tvarko visus su ūkiu ir viešąja globa susijusius klausimus, reikalus. O kadangi ji labai glaudžiai bendradarbiauja (tie patys žmonės) su Didžiąja Fašistų Taryba, tai galima pasakyti, kad šios dvi organizacijos yra fašizmo protas ir siela. Abiejų priešakyje stovi pats Duce, kurio rankose yra visa valstybė su visa neribota valdžia.

Tokia valstybės santvarka leidžia Musolinui iš Italijos sukurti galingą imperiją. Šis tikslas yra labai sunkiai atsiekiamas, nes Italija gana vargingas kraštas. Šiuo metu gyvena joje apie 41,5 milijonų gyventojų. Kadangi Italija užima 310.137 km² plotą, tai viename km² gyvena apie 133 gyventojai. Prieauglis gana smarkiai didėja (smarki agitacija — 1901 m. 1 km² teko 113 gyventojų). Tuo tarpu kraštas neturtingas. Išskyrus Pado derlingą žemumą, kraštas yra kalnuotas, labai sausas, mažai tinkamas žemės ūkiui. Žemės turtų italai labai mažai turi. Sunkioji pramonė negali išsivystyti, nes stoka anglies, naftos ir geležies rū-

dos. Reprodukcijos pramonės irgi negalima labai išplėsti, nes sutinkama didelė senų valstybių tos pramonės konkurencija.

Bent labai suglaustai suminėsime apie paskiras ūkio šakas ir fašizmo reformas.

Apie du trečdaliai gyventojų gyvena kaime, užsiimdami žemės ūkiu, dirbdami dvaruose bei piemenaudami. Kaip jau buvo sakyta, didesnė dalis italų žemės yra kalnuota, labai sausa ir mažai tinka žemės ūkiui. Tikrai Pado (Lombardijoje) žemumoje labai derlinga žemė. Be to, daug yra balų, pelkynų, kurie irgi netinka žemės ūkiui. 24% dirbamos žemės sunaudojama javų ir kukurūzų auginimui. Bet savų javų trūksta, ir Italija kasmet jų daug importuoja. 3,5% žemės naudojama alyvos medžio auginimui, iš ko gaunama kasmet nuo 1 iki 3 mil. hektolitrus alyvos, kurią žmonės vartoja (apie 4 litrus 1 žmogus) vietoje sviesto ir riebalų, kurių beveik neturi, o 6% užima vynuogynai; vyno ir vynuogių suvartojama daug krašte, bet nemaža ir eksportuojama. Likusioji žemės dalis naudojama daržovių, vaismedžių ir šilkmedžių auginimui. Labai daug yra nedirbamos žemės, kurioje gamomi gyvuliai. Daugiausia auginami mulai, asilai, avys ir ožkos, o mažai karvių, kiaulių ir arklių, nes šiems nėra tinkamų ganyklų ir pašaro. Todėl mėsa, pienas, sviestas Italijoje yra retas produktas. Daugiausia valgiui vartoja gaminius iš kviečių (garsūs makaronai) ir ryžių. Miškų irgi yra labai maža. Kurui medžias pardavinėjamas kilogramais.

Agarinė struktūra: 2.314.374 ūkininkai valdo 4.622.980 ha žemės, t. y. 31% visos dirbamos žemės. Daugumas ūkininkų, tai mūsiškiai kamininkai, kurie turi po $\frac{1}{2}$ — 1 ha žemės. Tuo tarpu 12.840 dvarininkų valdo 7.449.682 ha žemės, t. y. 46% dirbamos žemės ir 150.548 pusedvarininkų valdo 3.411.081 ha žemės, t. y. 23% žemės. Likusioji sodžiaus gyventojų dalis, tai dvarų ordinarininkai, samdiniai, nuomininkai. Dvarininkai labai retai patys valdo savo dvarus, dažniausiai juos išnuomoja. Nomuotojai vieni patys veda ūkį, kiti nuo savęs išnuomoja mažais sklypais bežemiams, dalydamiesi per pusę vaisiais ir išlaidomis. Dažnai visą dvarą nuomoja didelis ūkininkų skaičius, sudarydami žemės ūkio kooperatyvą. Nuomavimo formų yra labai daug. Musolinis šios struktūros visai nepalietė. Žemė ir dabar taip pat valdoma, nors Musolinis, kaip ir Hitleris, ūkininkus laiko aukščiausiu, vertingiausiu luomu, kaip rasės

atnaujintoja, atjaunintoja. Be to, ūkininkų dėka Musolinui pavyko fašistinė revoliucija, nes ūkininkai buvo pirmieji, kurie žygiavo 1922 m. į Romą nuversti demokratinės valdžios (tada Musolinis žadėjo padaryti griežtą žemės reformą). Musolinio reformos šioje srityje sutrauktai atrodo šitaip: 1) sukūrė žemės ūkio sindikatus, kurie reguliuoja darbdavių ir darbininkų atlyginimo ir darbo, nuomos reikalus ir viešosios globos reikalus. 2) sausina didžiuosius pelkynus, pav., Pontijos balas, kur dabar gyvena 15.000 žmonių Piano di Pesto (50.000 ha balų) pelkynus ir įtaiso juose 15—30 ha ūkius su visu inventoriu, kuriuos parduoda išmokėjimui. 3) kai kur komasuoja sodžius. 4) iriguoja sausus laukus ir ganyklas. 5) apželdina miškais nederlingus kalnuotus plotus ir kt. Svarbiausias šioje srityje Musolinio darbas, tai „battaglia del grano (kova dėl javų). Kadangi Italijai reikia kasmet importuoti apie 20 mil. kvintalų (30—25%) javų, tai Musolinis pasiryžo pagaminti jų savo krašte tiek, kiek reikia. Produkcija padidėjo, bet per tą laiką padidėjo ir žmonių skaičius. Todėl ir šiuo metu Italijai reikia tiek pat (karo metu labai daug), kaip ir anksčiau.

Žemės turtais Italija neturtinga. Turi sieros, kurių eksportuoja, gyvojo sidabro, kurį irgi eksportuoja, cinko, kurio beveik neeksportuojama, be to, marmuro, alabastro ir aluminijaus, kuriuos nedideliais kiekiais eksportuoja. Labai mažai turi ir visai menkos vertės geležies rūdos, kurios kasmet importuoja apie už 1 milijardą lyrų. Trūksta anglies, kurio importuoja 15—20 mil. tonų už 1½ — 2 milijardus lyrų, trūksta naftos, vario, žodžiu, svarbiausių mineralų ir metalų išvystyti pramonei. Todėl Italijoje veikia tik smulkesnioji pramonė. Įmonių kuriose dirba daugiau kaip 500 darbininkų, visai nedaug; jose dirba tiktai 12% visų darbininkų. Iš 730 tūkst. įmonių 600 tūkst. įmonių dirba mažiau kaip 10 darbininkų. Šioje srityje Musolinis visomis jėgomis stengėsi, kaip ir kitose srityse, didinti produkciją. Tačiau rezultatai šioje srityje atsiekti nedideli. Pavyko išplėsti tiktai karo pramonę, o ypač motorizaciję (F. I. A. Tautai ir aeroplanai) ir laivų statybą. Pramonėje leidžiama pasireikšti kuo plačiausiai privatiškai iniciatyvai: leidžiama steigti akcinės bendrovės, o kartais net ir karteliai. Santykiai tarp pramonininkų ir darbininkų reguliuojami sindikatų.

Esant nestipriai pramonei, negali labai išsivystyti ir prekyba. Vidaus rinka gan talpi, bet dėl nuolat esamos sunkios ekonominės padėties, mažai pajėgia sukonsumuoti. Užsienio prekyba irgi labai negali išsivystyti dėl didelės konkurencijos ir nepergeriausios rūšies gaminių. Prekyba užsiima apie 10% gyventojų. Pirklių Musolinio reformos beveik visai nepalietė. Rinkoj viešpatauja laisva konkurencija. Nors per pirklių sindikatus kartais daromi spaudimai, kad nebūtų didelių skirtumų tarp urmo ir detaliaus kainų, o maisto produktams valdžia nustato kainas, tačiau šios priemonės praktiškos reikšmės neturi, nes jos nepildomos. Labiausiai remiama užsienio prekyba, nes, esą, užsienio prekyba, tai geriausia ekspansijos priemonė. Paskui Italijos pirklių vyksta italas pramonininkas ir laisvų profesijų žmogus. Visa užsienio prekyba nukreipta į Rytus (Afrika, Indija, Kinija, Rusija, Balkanai), nes Vakaruose didelė konkurencija, kurios italai negali įveikti ir nėra galimybės ekspansijai (italas čia greit ištautėja). Bet ir Rytuose sutinka italai didelę konkurenciją (Anglija, Prancūzija, Vokietija). Tačiau čia yra vietos ekspansijai ir negresia pavojus ištautėti. Prekyba remiasi muitų ir premijų sistema.

Pasiryžus suorganizuoti stiprią gamybą, Musolinui reikia aukoti tam tikslui didelius kapitalus, kurių Italijoje pertekliaus niekuomet nebuvo. Todėl reikėjo kapitalų ieškoti pas savo piliečius ir užsienyje. Iš piliečių ištraukė, kiek tik įmanoma, o užsienio pinigais gana sunku prisivilioti, o jeigu ir įsprunka, tai reikia už jį brangiai mokėti. Dėl šių priežasčių finansiniai reikalai gana prasti. Lyro kursas sumažėjo beveik 3 kartus, biudžetas nuo 1922 iki 1925 m. kasmet duodavo po 15—25 mil. lirų deficito, o nuo 1931 m. kasmet duoda po keletą (iki 8) milijardų lyro deficito, skoloms reikia kasmet aukoti 25% visos valstybės išlaidų. Aukso rezervos kasmet mažėja. 1927 m. valiuta buvo užtikrinta 40% aukso rezerva. Šiuo metu tikrų davinių neturime, nes jų neskelbia. Neoficijalios italų žinios paduoda aukso rezervo 25%, bet ekonomistai tvirtina, kad jo yra dar mažiau.

Žodžiu, ekonominėje srityje Musolinis ypatingų reformų, išskyrus sindikatus, neįvedė. Žemės ūkio, pramonės gamybą žymiai pakėlė, padidino, sumodernino ir suintensyvino, prekybą praplėtė. Tačiau šie darbai išvalino italų kišenes ir įstūmė Italiją į dideles skolas. Dabar Muso-

A. PANGONIS

Laikraštinkystė ir literatūra

Bene nuo pat laikraščių atsiradimo ligi šių dienų ginčijamasi, ar galima laikraštinkystė priskirti prie dailiosios literatūros. Kaip visur, taip ir čia nuomonių įvairumo netrūksta. Vieni įžiūri laikraštinkystėje daug giminingumo su dailiąja literatūra, yra nuomonės, kad laikraštinkystė būtų įtraukta į literatūros istoriją. Kiti priešingai — nemato laikraštinkystėje, tiksliau tariant, laikraštinko darbe jokios artistinės kūrybos. Jie artistine kūryba laiko tik literato ir apskritai menininko kūrybą. O laikraštinko negalima esą vadinti menininku, tai esąs paprastas plunksnos amatininkas, kuris rašąs į duotąją iš anksto temą. Laikraštinkas esąs paprastas darbininkas, kuris reguliariai, dažnai visai automatiškai ir skubiai atlieka savo darbą, atseit, pareigas. Todėl kadaise bet kokiam, kad ir tikriausiai turinčiam literato gabumų laikraštinkui kelias į tikrųjų literatų — rašytojų tarpą buvo uždarytas. Ypač toks nusistatymas vyravo pseudoklasicizmo laikais. Rašytojai laikė sau didele negarbe užsiiminėti laikraštinko — publicisto ar feljetoninko darbu. Tiesa, daugelis ir tai labai įžymių rašytojų vertėsi laikraštinkyste, bet jie vertėsi ją dažniausiai vargo verčiami. Pastebėtina, kad ligi neseniai ne tik nevertinama buvo laikraštinko kūrybos, bet ir į pačius laikraštinkus su tam tikra panieka žiūrėta. Įsivaizdinta, kad laikraštinkų darbas, tai kažkokių pramuštgalvių, nerimtų žmonių darbas, o į žmogų, kuris tik laikraščių lektūra tesitenkino, žiūrėta su didele pašaipu. Toks žmogus rimtoje draugystėje negalėdavo pasisakyti, skaitęs vien laikraščius, nes kasgi tai per žmogus, kuris tik laikraščius teskaito. Kitas dalykas, skaityti romansus ar ką nors panašaus.

Tačiau ilgainiui kitėjo žmonių gyvenimo formos, nyko griežti konvenansai, kitėjo pažiūros į gyvenimą, mainėsi visuomeninės santvarkos, o su tuo visu kitėjo taip pat žmonių pažiūros į spaudą. Ir šandie jau spaudos

reikšmė, jos vaidmuo visuomeniniame gyvenime įvertinta, kaip reikiant. Į spaudą imta žiūrėti, kaip į galingiausį propagandos įrankį. Yra dar, tiesa, radijas, bet jis neįstengs nustelbti spaudos, lygiai kaip kinas neįstengė atstoti teatro. Šandie jau nesišaipoma iš žmogaus, kuris, sakysime, tik laikraščius teskaito. Nelaikoma šandie tokio žmogaus nerimtu arba nekultūringu. Atvirkščiai, šandie skelbiami sūkiai, kad tik laukiniai žmonės neskaito laikraščių. Imta rimčiau žiūrėti ir į laikraštinkus, nepaisant ar tai bus publicistas, feljetonininkas ar paprastas kronikos skyriaus reporteris. Antra vertus, šandie ir laikraščiai žymiai patobulėjo ir suvisuotinėjo. Laikraščių turinyje randama ne tik grynai informacinio, politinio ar pamokančio pobūdžio žinių, randama taip pat daugiau ar mažiau dailiosios literatūros. Bet ne tai čia svarbu, nes dailiosios literatūros kūriniai, kur jie bebūtų spausdinami, visuomet pasiliks dailiosios literatūros kūriniais. Čia svarbu nustatyti, ar laikraštinkystė turi ką bendro su dailiąja literatūra, ar ne, ir jeigu turi ką bendro, tai kaip tas bendrumas glūdi.

Nėra abejonės, kad laikraštinkystė ir literatūra yra giminingi dalykai. Juk viena ir antra yra žodžio kūryba. Vadinas, ir kūrybos įrankis, atseit, priemonė yra ta pati — žodis. Dailioji literatūra yra artistinė kūryba, bet ir laikraštinko kūrinys gali būti artistiskai sukurtas. Juk laikraštinkystė neturi savo ypatingo rašymo būdo, atseit, savotiško stiliaus. Tos pačios ekspresijos formos gali būti lygiai vartojamos vienur ir antrur. Gali būti tokios pačios metaforos, tokie patys palyginimai ir kita. Taigi formos atžvilgiu laikraštinkystės kūrinys gali būti artistiškas, atseit, estetiškas. Labiausiai artimi literatūrai yra vadinamieji reportažai ir publicistiniai feljetonai. Juose būna daugiausia tikrų literatūrinių priemonių pavartota. Tačiau nors ir dailiausias būtų spaudos kūrinys, pav., reportažas, negalima vis dėlto jo statyti vienoj plotmėj su literatūros kūrinium. Laikraštinkystės kūrinys, reportažas, feljetonas, ar rimtas, protinis publicistinis straipsnis gali būti šedevras tik savo srityje. Ir visiškai suprantama. Be aukčiau minėtų išorinių bendrumų yra vis dėlto

linis atsidūrė kritiškoje padėtyje. Jeigu Anglija su Prancūzija į Banca d'Italia neįmes kelių tonų aukso, tai Italijos imperijai gali būti labai liūdna ateitis.

A. PANGONIS

Risum teneatis...

Pasakysiu, kad šio straipsnio genezė yra labai glaudžiai susijusi su šių metų šv. Jurgio turgum. Buvo taip. Nuėjau turgun pasidairyti, o gal ir smurgainiškų riestainių virtinę nusipirkti, bet vietoj riestainių nusipirkau už keliolika skatikų pas senų knygpalaikių pardavėją devynius prieškarinio „Vairo“ numerius ir tam tikrą brošiūrėlę, pavadintą: „*Manja litewska w kwestji tejze*“. Brošiūrėlės autorius yra kaž koks kunigas — Feliks Mieškis. Knygelė yra išleista Vilniuje 1906 m. Perskaičius šią brošiūrėlę, ir kilo mintis parašyti šitą straipsnį. Nemanau su knygelės autoriumi čia polemizuoti, nes kažin, ar autorius šandie tebegyvena, o jeigu ir taip, tai jau tikriausiai bus pražilęs, todėl nėra mažiausio noro liesti jo žilo plauko — tegu baigia savo senatvę ramybėje. Antra vertus, praėjo jau tie laikai, kada taip atkakliai buvo polemizuojama dėl vadinamosios lietuviškos manijos arba dėl lietuvių tautinio atgimimo ir nepriklausomo gyvenimo siekimų. Šandie „litvomanijos“ ir „litvomano“ sąvokos yra jau, rodos, virtusios istorinėmis sąvokomis. Pagaliau šandie, t. y. po kovo devynioliktosios, „litvomanijos“ sąvoka bus jau įgavusi visai kito-

kią prasmę. Dabar jau galima kalbėti apie lenkų „litvomaniją“ lietuvių tautos ir valstybės atžvilgiu. Bet ne apie tai čia norima kalbėti.

Taigi polemizuoti nemanau, nes tai būtų ir neaktualu ir neprasminga. Užtat aktualu, manau, bus kai ką sugretinti ir palyginti iš priešlietuviškų ano meto balsų su šių dienų tikrove.

Žinoma yra, kad daugelis lenkų, ypač dvarponių ir kunigų, buvo labai griežtai nusiteikę prieš lietuvių tautinį atgimimą. Stačiai su pašaipa kalbėjo apie lietuvių norą išsivaduoti ir nepriklausomai gyventi. Visą lietuvių tautinį atgimimą vadino *idée fixe*, o tautinio atgimimo vadus vadino atskalūnais, nenusimanėliais, bergždžiais svajotojais arba rusų valdžios pakalikais, nes jie esą dirbę rusų valdžios kurstomi. Žodžiu sakant, visas lietuvių tautinis atgimimas ano meto daugelio lenkų nuomone buvęs rusų valdžios darbas. Lietuviai esą buvę kurstomi prieš lenkus. Niėks nesigilino į tai, kad lietuviai buvo daug žiauriau persekiojami, negu lenkai. Bet jeigu buvo tautinis lietuvių judėjimas, tai reikėjo ir to judėjimo priežastį surasti. O kur tos priežasties ieškoti? Pačiuose lietuviuose? Kur ten! Argi lietuviams patiems

tarp laikraštinkystės ir literatūros esminių skirtumų. Tiesa, ir vienur ir antrur tematika, apskritai imant, yra ta pati, turima reikalo su tais pačiais gyvenimo faktais, betgi literatūroje iš tų faktų padaroma viena, o spaudoje visai kas kita, nors išorinė kūrinų tendencija gali būti visai ta pati. Literatūroje yra kitoki konstrukcijos ir kompozicijos dėsniai, negu laikraštinkystėje. Literatūroje tie patys faktai vienaip suimami ir sujungiami, laikraštinkystėje — antraip. Kokie dar skirtumai? Paminėtina, kad laikraštinkui turi visų pirma rūpėti tiesa, nebent tik feljetonininkas sudaro išimtį, literatui gi nebūtinai laikytis tikrosios tiesios, jis gali kurti fiktyvinę tiesą. Taip dažniausiai ir būna. Tačiau vis tiek laikraštinkystė stovi labai arti literatūros. Ir laikraštinkystei turėtų būti skirta tam tikra vieta literatūros istorijoje.

Ypač šandie laikraštinkystė yra smarkiai priartėjusi prie dailiosios literatūros. Mat, šian-

die dėl visokių, žinoma, priežasčių yra perėję laikraštinkystėn labai daug literatų. Vieni di ba spaudos darbą atotrūkom, kiti nuolatos šiuo darbu užsiima, pametę literatūrinę kūrybą. Jie tad suartino, aišku, formos atžvilgiu laikraštinkystę su literatūra. Ir juo toliau juo labiau laikraštinkystė artėja, prie literatūros.

Kaip šiuo atžvilgiu atrodo mūsų spauda? Reikia pasakyti, kad mūsų laikraštinkystė šiuo atžvilgiu yra žymiai atsilikusi. Mūsų laikraštinkų išsireiškimas yra gan sunkus. Stilius smarkiai realistinis, t. y. sausas, be jokių literatūrinių įmantrybių. Išimčių yra labai nedaug. Dažnai sunku ir atskirti ar rašo literatas, ar šiaip jau „paprastas“ laikraštinkas. O gal iš viso lietuvių stilius yra smarkiai realistinis. Kad lietuviai yra linkę realiai galvoti, tai faktas, bet savo mintis ir jausmus lietuviai geba reikšti labai dailiai, ką geriausiai parodo liaudies dainos ir kitokia tautosaka. Rašytosios literatūros

būtų galėjusi ateiti mintis nutraukti visus istorinius ryšius su lenkais? Tai rusai kurstę lietuvius prieš lenkus. Lenkų dvarponiai negalėjo kitaip įsivaizduoti lietuvių tautinio atgimimo. Dar ir dabar daugelis lenkų taip tebegalvoja. Tai tik dir. Vielhorskis neseniai skaitytose paskaitose apie Lietuvą pripažino pagaliau, kad lietuvių tautinis susipratimas ir atgimimas kilęs pats savaime, natūraliu būdu, niekeno nekurstomas.

Pažiūrėkime, ką kun. Feliks Mieškis (palikime nekeite jo sulenkintos pavardės) rašė savo brošiūrėlėje apie lietuvių tautinį atgimimą. Nors vietomis jo pastabos yra labai drastiškos ir vulgariškos, bet vis dėlto įdomu čia bus kai kurias pastabas pacituoti. Iš tų pastabų galima bus spręsti, kaip apskritai rašyta ano meto lenkų spaudoje apie lietuvių tautinį atgimimą.

Štai kaip rašė kun. F. Mieškis:

„Jeigu yra (lietuviškas) klausimas, tai kame jo pradžia, kame jo tikslas ir pagrindas... Jeigu šio klausimo nėra, tai cui bono susispietė krūvon, nelyginant Nojaus arkon, visas lietuviškasis pasaulis, kada apie tvaną kaž kaip nieko negirdėti, ir ko sielvartingai staugia pasilikusieji kalnų viršūnėse likučiai, jeigu jau juos vanduo neišsvengiamai užlies. O kitaip sakant, kodėl taip staiga pabudo ir apėmė plačius lietuvių sluoksnius kaž koks neregėtas noras veikti ir kovoti? Padaryta — girdžiu — iš to proble-

ma, dėl ko, turint sveikus pojūčius, netenka abejoti; iš kitos pusės — matau — jos vykdyto pasiimta su tokia jėga, kad net sąnariuose subraškėjo ir žadėjo neišlaikyti. Rimtieji gi patraukė pečiais, o piktesnieji tarė, kad jeigu lietuviškoji problema turinti žlugti, tai žlugianti, beabejo, su dideliu triukšmu, nes jeigu prancūzai sako, kad kiekvienas savaip kvailiuoja, tai ir lietuviai nenorės būti išimtis“. (5, 6 psl.).

Taigi netikėta lietuvių tautiniu atgimimu. Tačiau matyta ir jausta, kad kažkas lietuviuose vyksta, kad lietuviuose atsiranda neregėtas noras veikti ir kovoti. Tačiau vis tiek su pašaipu kalbėta apie lietuvių tautinį sąjudį. Štai minėtos knygelės autorius toliau taip rašo:

„Pasklido žadinimas iš jaučio rago, laukinis ir stiprus, šimtai balsų skambėjo taip darniai, kaip kuniškas gongų ir tam-tamų orkestras. Lietuva lietuviams! Šalin prietarai, šalin tradicijos... norime geriau bet ko ir bet kaip (taip neva šaukę lietuviai); norime geriau su septyniom galvom slibino iš apokalipsės, greičiau sąjungos su Abisinijos meneliku, greičiau papuasų kultūros, negu gyventi amžinoje priklausomybėje ir abipusiškoje paniekoje, laukdami malonaus žvilgsnio ir poniškos šypsėnos... Ir lietuviškoji problema (skaityk: tautinis atgimimas) tarp riksmų ir šaukimų, tarp keiksmų ir maldavimų pasiraivė ir sąjudėjo, kaip senas dusulingas arklys, kaip sena išglerusi mašina,

ekspresijai, apskritai imant, taip pat netrūksta dailumo. Laikraštinkystei betgi šių savybių labai trūksta. Ypač to trūksta šio krašto lietuvių laikraštinkystei. Jeigu kitur laikraštinkystė juo toliau, juo labiau artėja prie literatūros, tai mūsų laikraštinkystė bene stovi nejudomai vienoje vietoje. Sakyta buvo, kad arčiausiai prie literatūros stovi reportažai ir feljetonai. O kaip gi tie reportažai ir šiaip jau feljetonai atrodo mūsų spaudoje. Visų pirma reportažų mūsų spaudoje bemaž nebūna, o jeigu ir būna, tai jau formos atžvilgiu tokie sausi, tokie nesultingi, kad nei šis, ne tas. Tas pat su feljetonais, nekaltant jau apie sąmojaus stoką. Beje, teko ne kartą iš kai kurių provincijoj dirbančių asmenų girdėti, kad jie rašę laikraščiuosna nemažus reportažus, ir, kaip sako, dailiai parašytus, bet išspausdintus laikraštyje savo „reportažus“ vos tegalėję pažinti. Darydavęsi visuomet trumpučiai ir labai išdžiūve. Nesakau to, norėdamas

kam piktai įgelti. Miniu šį faktą tik prabėgomis ir be blogos valios. Sunku, žinoma, spręsti, kaip tie reportažai atrodo išeidami iš autoriaus rankų. Spręsti tenka iš to, kas būna išspausdinta. O spausdinti reportažai (ir feljetonai) iš tikrųjų būna labai menki.

Ar verta gerinti mūsų laikraštinkystės stilių? Ar ne vis tiek, kaip bus parašyta, svarbu juk kad būtų suprantama. Žinoma, svarbiausia, kad tai, kas parašyta, būtų minioms suprantama. Bet ką reiškia: kad būtų suprantama? Reiškia, kad būtų paprasta, prieinama. Paprastumas betgi nėra niekas nesipriešina grožiui, atseit, daili ir atvirkščiai. Tatoi svarbu ir literatams. Pagaliau kasdieniniame gyvenime, smulkiausiame kartais dalykėlyje žiūrįma ne tik naudoti ar patogumo, bet ir grožio, dailumo. Tokia jau žmogaus prigimtis.

sukeldama savo sunkiu judėjimu negirdėta triukšmą, tarškėjimą ir trenksmą. Pro plyšius šnypščia piktumo ir įtarimo garai, tarška dantuotieji viešosios opinijos ratai“... (7, 8 psl.).

O, va, toliau:

„Lietuvos istorija nei liūdna, nei linksma, ot, šiaip sau fiziškai stiprios, bet nekultūringos tautos istorija. Lietuvių tauta gyveno savarankiškai, bet negiliai įleido šaknis, greitai suklesėjo ir greitai ėmė žlugti. Susijungė su Lenkija, pražydo iš naujo, bet jau pražydo ne savais syvais, ir iš lengvo buvo pradėjusi netekti savo jėgos ir individualaus gyvenimo pajautimo“.

(10 psl.).

Lietuvių tautinis atgimimas labiausiai lenkams nepatikęs dėl to, kag lietuviai buvo griežtai pasiryžę nutraukti visus istorinius ryšius su Lenkija ir gyventi visai savarankiškai. Dėl to džiaugiamasi buvo, uždraudus lietuviams spaudą, ir labai piktinamasi buvo, leidus lietuviams spaudą ir šiaip jau bent kiek laisviau veikti. Tai dar kun. F. Mieškis buvo gan bešališkas, jeigu šitaip rašė:

„Jeigu tad lietuvių tautinės idėjos propagatoriams rūpi sąmoninti tautą politiniu atžvilgiu, jeigu visas reikalas suvedamas prie to, kad norima tik pakelti gimtoji kalba, literatūra ir spauda, jeigu norima sukurti ar greičiau pakelti savotiška tautos kultūra, tai, aišku, lengva suprasti lietuvių tautinį sąjūdį. Toks sąjūdis sukeltų tik pritarimą ir visų bendrą simpatiją. Niekas taip pat neatjaustų baimės dėl lietuviškos spaudos pasirodymo... Priešingai, daug kas iš lenkų tam priplotų ir nuoširdžiai palinkėtų pasisiekimo. Jau vien tik dėl to būtų taip pasielgta, kad bet koks sąjūdis, siekias pakelti savo kraštą bet kuriuo atžvilgiu, kilnus ir sąmoningas sąjūdis, skaitąsis su priemonėmis, — galėtų sukelti platesnėje visuomenėje tik simpatiją ir draugiškus jausmus“.

„Bet deja, rašo toliau brošiūrėlės autorius, lietuvių sąjūdis neįstengė sukelti bendros simpatijos. Atvirksčiai, jis sukėlė lenkuose nepasitenkinimą, ironišką šypsena abejutiškų žmonių tarpe ir džiaugsmą mėgstančiuose audringas scenas ir brutališkus išsireiškimus“.

Dar daugiau! jis sukėlė netgi abipusišką neapykantą, ypačiai tada, kai pastebėta, kad rusai ir vokiečiai trina rankas, kurstydami separatistiskus siekimus“.

„Yra manijų nekenksmingų, bet juokingų ir keliančių pasigailėjimą, yra betgi ir kenks-

mingų, taigi ir pavojingų. Prie paskutiniųjų su dideliu dalimi būdingų žymių pirmos rūšies manijoms — priklauso ir lietuviškoji manija. O kiekviena manija, kaip lakios fantazijos tvarinys, beribės puikybės ir įezintos neapykantos, kaip nenormalus tvarinys anormališkai veikiančių pojūčių, — yra iš anksto paskirta žlugti. Pasakykime netgi, kad neimant domėn manijos pavojingumo, jos pasėkos yra trumpalaikės“.

(13 psl.).

„Jeigu tad visas reikalas išėjo iš tiesaus kelio, virto problema, tai ar lietuvių sąjūdis turi kokį gilesnį pagrindą, ar atskilimas nuo kamieno atneš kokią naudą, ar šitas trumpalaikis augalas turi savyje tiek gyvybinių sulčių, kad galėtų augti savarankiškai“... (12 psl.).

Čia reikia pastebėti, kad ne tik minėtos knygelės autorius, bet ir visi lietuvių tautinio atgimimo priešininkai panašiai galvojo, abejojo, ar iš lietuvių sąjūdžio būsia kas nors gero. Netgi atsistačius nepriklausomai Lietuvai, abejojo, ar Lietuvos valstybė galėsianti išsilaikyti. Įsivaizdinta, kad toji nepriklausomybė yra tik laikina. Manyta, kad nutraukus uniją, patys lietuviai nieku būdu negalėsia ir nemokėsia patys vieni gyventi ir tvarkytis. Lietuvių tautinio atgimimo priešininkai įžiūrėdavo šiame sąjūdyje kaž kokią blogą valią.

„Taigi lietuviai, — rašo kun. F. Mieškis, — gėdindamiesi vienybės su Lenkija, prisiekė, rodos, neapykantą viskam, kas yra susiję su praeitimi ir lenkišku vardu. Pabudę iš miego, kuris atėmė jiems sąmonę, vienu balsu nusprendė, kad jiems (vadinasi, lietuviams) dėjosi didelė skriauda, kad šią skriaudą reikia atkeršyti“.

(19 psl.).

Ir koks čia galėjo būti kerštas, jeigu lietuviai panorėjo ir dabar tebenori savarankiškai, nepriklausomai gyventi? Juk lietuvių tauta turėjo ir tebeturi teisę gyventi nepriklausomai, juo labiau tokią teisę lietuviai turėjo ir tebeturi, kad tautinis atgimimas, atseit, savarankiško gyvenimo siekimas yra išbrendęs ne iš tų, kurie darė unijas su lenkais, bet iš lietuvių liaudies, kuri susipratusi pati nulėmė savo likimą. Niekuomet tačiau lietuviai nekaltino ir nekaltina istorijos. Jeigu galima būtų ką kaltinti, tai tik lietuvių bajoriją, kuri nutauto ir nuėjo lietuvių tautai svetimu keliu. Bet lietuviai netgi ir savos bajorijos nekaltina ar bent neturėtų kaltinti. Sunku, taip jau atsitiko, taip buvo susipynęs pats abiejų tautų gyvenimas.

Lietuviai dargi turėtų džiaugtis, kad lietuvių bajorija visai nutauto ir nutraukė visus ryšius su tautos kamieniu-liaudimi, nes jeigu bajorija būtų tik pusiau nutautusi, jeigu turėtų dar su liaudimi kokių nors ryšių, tai kažin, ar būtų kilęs lietuvių tautinis atgimimas ir kažin, ar šandie būtų nepriklausoma Lietuvos Valstybė.

Kaip lietuvių tautinio atgimimo priešininkai įsivaizdavo Lietuvą ir tautinius santykius Lietuvoje? Štai tas pats kun. Mieškis tuo reikalu taip rašė:

„Lietuva — tai lenkiškas kraštas, nes „tikrieji“ lietuviai greičiausia nenutrauks su Lenkija, gudai ligi vieno pasisakys už lenkų kultūrą, o lenkai, sudarantieji gyventojų daugumą, neišsižadės savo tautystės“. (20 psl.).

„Lietuvos inteligentija turi visokių žymių, išskyrus kaip tik lietuviškumo žymes... Litvomanai nori įkalbėti, ar primesti jiems naujai išrastus lietuvių patrijotų atributus, bet sutikime, kad tvirtinimas, jog didesnė dalis Lietuvos gyventojų buvo lietuviai tikraja to žodžio prasme, reiškia faktų užginčijimą, melagystę... Kaip sau norite, bet jie nelietuviai“.

Taigi kalbėta ir rašyta, kad lietuvių tautinis atgimimas esą buvęs daugiausia rusų valdžios darbas, kad lietuvių tautinis atgimimas buvęs kaž koks kerštas lenkų tautai už jos supremacija, kad pagaliau tai buvęs nelietuvių darbas, nes lietuvių Lietuvoje nebuvo. Kitaip sakant, lietuvių tautinio atgimimo priežasčių ir tikslų ieškota visur — tik ne pačiuose lietuviuose. O tas pats kun. Mieškis įrodinėjo, kad lietuvių tautinis atgimimas esąs netgi pavojingas Bažnyčiai, nes lietuviai norėję neva supagoninti visą Lietuvą. Žodžiu, iš lietuvių tautinio atgimimo buvo padarytas kaž koks baubas, tariamai pavojingas lenkams, Bažnyčiai ir netgi labai kenksmingas patiems lietuviams.

Pažiūrėkime dabar, kaip gi šandie atrodo tikroji dalykų būklė? Ar išsipildė bent viena ano meto lietuvių tautinio atgimimo priešininkų abejonė, priekaištas ar pranašavimas? Šandie labai patogų patikrinti visokių abejonių ir priekaištų teisingumą, nes turime jau tam tikrą, kad ir nedidelę laiko perspektyvą, turime geriausius argumentus — gyvenimo faktus, gyvenimo tikrovę.

Ir ką gi, remdamiesi gyvais gyvenimo faktais, galime pasakyti apie abejones ir priekaištus, darytus atgimstančiai lietuvių tautai?

Abejota buvo, ar atgimusi Lietuvos Valstybė galėsianti išsilaikyti, ar galėsianti savarankiškai valdytis ir tvarkytis. Pasirodo, kad svarbiausia abejonė neišsipildė, nes Lietuvos Valstybė labai puikiai sugeba pati valdytis ir tvarkytis. Vadinas, lietuviai nereikalingi jokių unijų, nes moka patys būti savarankiški. Šandie patys lenkai pripažįsta, kad per 20 nepriklausomo gyvenimo metų Lietuvos Valstybėje padaryta labai, labai daug tiek dvasinės, tiek materijalinės kultūros srityje. Ypač pabrėžiama didelė žemės ūkio pažanga. Aišku, lietuviai patys gerai žino, kad neviskas ir nevisur yra tvarkoje, dar šen ir ten daug ko trūksta, bet reikia žinoti, kad pažangai nėra galo, todėl niekuomet negalima pasakyti, kad kas nors yra jau visiškai tvarkoje, kad jau tobuliau negali būti.

Manyta, kad lietuvių tauta, užlieta svetimybų jūromis, nesugebėsianti sukurti savos kultūros. Taip pat apsirakta. Lietuvių tautinė kultūra, atkapstyta nuo visokių svetimybų, juo toliau juo geriau bręsta. Lietuvių tautos veidas darosi kas kart ryškesnis. Žinia, lietuvių tauta kultūros atžvilgiu negali lygintis su Vakarų Europos tautomis, tačiau drąsiai gali lygintis su tomis tautomis, kurios kiekvienu kartu pabrėžia lietuvių kultūros žemumą. Šandie netgi lenkai, kurie geriau pažįsta Lietuvos Valstybės kultūrinį gyvenimą, tvirtina, kad imant masiškai Lietuvių Valstybės kultūrinis gyventojų poaukštis esąs nė kiek nežemesnis, o gal netgi aukštesnis, negu Lenkijoje. Vadinas, ir kultūrinėje srityje lietuviai gali būti visai savarankiški. Suprantama, kad lygiai kaip kitose, taip ir kultūros srityje lietuvių tauta turi būtinai palaikyti tokius ar kitokius ryšius su kitomis tautomis. Betgi be to negali apseiti nė viena tauta. Kultūrinis tautų bendravimas ir bendradarbiavimas yra būtinas dalykas. Jeigu lietuvių tauta bijo su kuo bendrauti kultūrinėje srityje, tai bijo ne tos tautos kultūros, kaip tokios, bet turi tam tikrų abejonių, ar, suėjus į per daug glaudžius santykius, suspės asimiliuoti visas kultūrinės vertybes, masiškai plaukiančias iš anos tautos. Tai yra svarbiausia. Ir taip į šitą reikalą žiūri visos tautos. Suprantamas dalykas, kad mažosios tautos į kultūrinį bendravimą su kitomis ypač didelėmis tautomis žiūri labai atsargiai, daug atsargiau, negu didžiosios tautos. Antra vertus, čia ne tiek svarbu kultūros poaukštis, kiek tautos gausingumas. Istorija žino daug faktų, kaip nekultūringos, bet

J. ŠIMUKONIS.

Kooperacijos programa – moralių ir materijalių jėgų mobilizacija

Žmonių ir tautų gyvenimas yra amžina kova už kilnesnį gyvenimą, egzistenciją. Šios kovos priemonės: darbas, mokslas, kūryba ir kapitalas.

Tauta, kuri nesupranta laiko dvasios, kovos priemonių, leidžia šeiminkauti savo namuose svetimiesiems, iš sunkios būklės nesistengia išsiveržti, tuo pačiu meta kovos ginklus, turi mirti baisia ištautėjimo mirtimi.

Šioji be kraujo kova eina įvairiais keliais: politiniu, apšvietos, auklėjimo ir ekonominiu. Ekonominė kova visose gyvenimo šakose yra žiauri, stichinė ir atkakli, nes ekonominio gyvenimo apystovas — tai kiekvienos tautos, kiekvieno žmogaus pagrindas, stiprus fundamentas.

Kas ekonominiai nepriklausomas, tas ir politiniai nepriklausomas.

Ekonominį ūkio gyvenimą valdyti ir tvarkyti

gausingos tautos užliejo labai kultūringas, bet mažiau gausingas tautas.

Pasirodo, kad Lietuvos atsistatymas neatnešė netgi mažiausio pavojaus ir Bažnyčiai. Niekas netgi ir nemėgino Lietuvos supagoninti. Atvirkščiai, Bažnyčios padėtis Lietuvos Valstybėje yra netgi geresnė, negu kur kitur. Lietuvos konkordatas yra daugeliu atveju žymiai naudingesnis Bažnyčiai, negu Vatikano sudarytieji konkordatai su kitomis valstybėmis, neišskiriant ir Lenkijos.

Taigi pats gyvenimas aiškiausiai įrodė, kad visokie prasimanymai ir priekaištai, darytieji atgimstančiai lietuvių tautai, buvo ir tebėra visais atžvilgiais neteisingi ir nepagrįsti.

Baigdamas turiu pasakyti, kad pavadinimą šiam straipsniui — risum teneatis (laikykitės nesijuokę) — esu paėmęs iš kun. Mieškio knygelės, kurioje taip aršiai ir su tokia pašalpa rašyta apie lietuvių tautinį atgimimą. Straipsnio pavadinimo žodžių prasmė lygiai tada, lygiai dabar yra ta pati. Skirtumas yra tik tas, kad dabar pats gyvenimas nukreipė tuos žodžius ton pusėn, iš kurios jie yra kilę.

stengiasi įvairios politinės grupės, partijos. Ekonominės doktrinos, pasaulėžiūros, atitinkančios duotojo laikotarpio dvasią, reikalavimus, formuoja ir siūlo įvairias savo programas, planus. Viena šių visuomeniško ūkio doktrinų — kooperatizmas (žiūr. „L. B“ nr. 3), kurį atstovauja 50.000 įvairių draugijų visame pasaulyje, propaguoja naujus dėsnius, naują tvarką, naują visuomeninį gyvenimą. Nors dar mes neturime visiškos teisės kalbėti apie kooperatizmo mokyklą, taip kaip kalbame apie „socializmo mokyklą“, „liberalistinę mokyklą“, bet visai drąsiai galime kalbėti apie kooperatizmo programą, nes kiekviena politinė pakraipa, socialinė srovė turi būtinai pasisakyti, ko nori, kaip veikia, turi nustatyti veikimui gaires, duoti pilną programą, daug daugiau žadėti, nors neištesėti. Tai yra būdinga politinėms partijoms, senoviniams farizeizmo šalininkams, — socialistams, marksistams.

Kooperatizmas yra atviras ir nuoširdus, o jo programą pats gyvenimas padiktavo, o šimtmetinė istorija gyvybine patirtim patvirtino.

Pirmąją kooperacijos programą patiekė Ročdalis pionieriai 1844 m. Šios programos pasirodymas, nelyginant Šventosios Dvasios atsiuntimas, ugningais liežuviais paskatino kooperacijos apaštalus dirbti, organizuotis, šviestis, kovoti su išnaudojimais ne kardu, ne ėdamomis dujomis, bet kūrybos intensyviu darbu, ekonominių pozicijų stiprinimu.

Jie suprato ir stengėsi realizuoti garsaus Romos istorijos tyrinėtojo Monseno posakį: „Užkariauti priešą galima dviem ginklų rūšim: plūgu ir kardu. Kas kardu užimama, galima kardu lengvai atvaduoti, bet kas pavergta plūgu, — tai reikia daugiau laiko, daugiau sumanumo, didesnio fizinių ir dvasinių jėgų įtempimo“.

Ročdalis pionierių programa yra nemirtinga, nors šių dienų gyvenime dar visiškai nepriimta, bet jos eksperimentai patvirtina praktišką reikšmę ir vertę, todėl privalom ją pasiskaityti.

„Draugijos tikslas — atsiekti pinigine naudą ir pagerinti namų ir savo narių socialines saly-

gas, renkant kapitalą, suskirstytą pajais vieno svoro sterl. vertės, įgyvendinti tokis planas: įsteigti krautuvę vartojamoms prekėms parduoti, pirkti arba pastatyti namai tiems nariams, kurie norėtų vieni kitiems padėti, pagerinti socialią namų gyvenimą. Palaikyti prekių išdirbimą, kurios, draugijos nuomone, yra reikalingos, kad duotų darbo savo nariams arba tiems, kuriems nepakanka uždarbio mokesčio (algos).

Esant galimumui, draugija pasistengs sureguliuoti produkciją ir padalą, praplės apšvietą savųjų tarpe savo priemonėmis arba, kitais žodžiais, jinais sutvers autonominę koloniją, kurioje bus bendri interesai. Jinais skubės padėti kitiems draugijoms, kurios norėtų įkūrti panašias kolonijas“.

Iš šios Ročdelio pionierių patiektos programos darome tokias išvadas:

1. Rinkti kapitalą dėl neturtingųjų emancipacijos. Tezaurizacija — taupymas pinigų papėčkėj ar mergautinėj skarelėj — pasenęs ir netikęs būdas. Reikia taupyti kitokiu būdu, kitokiomis priemonėmis, neišlesti ne vieno skatiko į svetimas rankas. Pirkti reikalingiausias prekes pragyvenimui savoje krautuvėje — kooperatyve, o pelnas gražinti nariui, atsižvelgiant į tai, kiek jis pirkosi prekių.

2. Auklėjimas ir kova su alkoholizmu.

3. Galutinis tikslas: integrali kooperacija, taigi sukurti mažus pasaulius, kurie suorganizuotų savo tarpe produkciją ir padalą, kurių plėtočiai ir augimui reikalingi gražūs pavyzdžiai, moralių jėgų mobilizacija ir propaganda. 1820 m. jau buvo suorganizuota draugija, kuri propagavo kooperacijos idėją, mobilizavo mases didingam darbui. Susiorganizavo šimtai kooperatyvų, kurie kaip pavasarį gėlės pražydo, o rudenį... nuvyto, susilikvidavo. Toks nepasisekimas galima pastebėti kiekvienos socialinės pakraipos ar doktrinos istorijoje. Neišvengė to ir kooperacija.

Po ročdeliečių programos pasirodė visa eilė koop. programų, kurios kooperacijos idėją, doktriną iškraipė, sutvėrė dvi kovojančias tarp savęs koop. pasaulėžiūras, tačiau 1912 metų programa sujungė kovojančias organizacijas: socialistinę ir neitralią, kurių svarbiausi nutarimai buvo šie:

1. Pavaduoti konkurencinį ir kapitalistinį režimą tokia santvarka, kurioje produkcija būtų

organizuojama vartotojų -gerovei, o ne išnaudojimo tikslams.

2. Kolektyvios ir palaiptinės produkcijos ir mainų priemonės atiduoti susiorganizavusiems vartotojams.

Šioji kooperacijos programa išsilaikė iki šių dienų, nors galima surasti kai kuriuose kraštuose nutolimų, bet nesigilinant į jų esmę, galim pasakyti, kad tos programos papildė ročdeliečių manifestą.

Ročdelio pionierių programa stengėsi duoti, kiek galima, žema kaina prekes vartotojams, bet nepropagavo teisingos kainos (iustum praeitium). Jeigu mes norime ekonominėje santvarkoje panaikinti eksploataciją — tai neprivalome daryti skirtumo tarp nuskriaustųjų klasių darbininkų ir sodiečių. Kooperacijos pagrindinė koncepcija turi du tikslus: teisinga kaina, pirmenybė vartotojams. Šioji koncepcija veda mus į naują ekonomiją, kuri moko mus organizuoti koop. draugijas, kurias pripažįsta ir politinė ekonomija.

Kooperatinių draugijų tikslas ne pelnas, bet narių materijalė gerovė, duoti jiems lengvesnį pragyvenimą.

Kooperacija neatmeta kapitalo, bet negali pripažinti jo valdovu ir visagaliu veiksmu gerinti ekonominį gyvenimą, priešinasi, kuomet kapitalas ir jo šalininkai, preteksto skraiste prisidengę, pelnosi.

Kooperacija atmeta klasių kovą, bet pripažįsta esančią tarp producento ir konsumento principų opoziciją. Kooperacija nesutinka su ekonominiu nacijonalizmu (protekcijonizmu) ir su kapitalistiniu internacijonalizmu, kuris dangstosi imperijalizmo skraiste dėl to, kad protekcijonizmo režimas mažina pasiūlą, prekių kiekį, o tuo sukelia brangymetį.

Protekcijonizmas propaguoja monopolijas, užtikrina ir didina pelną, o monopolijos — sako Bastija — reiškia: parduokite vieni kitus, plėškite vieni kitus. Protekcijonizmas nešvelnina tarptautinio pavydo, nevienija tautų. Protekcijonizmas yra viena karo priežasčių. Kooperatoriai nori taikos, nori panaikinti pelną, nori sudaryti palankesnes, pigesnes gyvenimo sąlygas. Kooperatoriai smerkia karą, kuris naikina materijalines ir moralines tautos jėgas. Juk karas suėda milijonus jaunuolių, o palieka kurti naujas kartas paliegėliams. Todėl nenuostabu, kad nacijonalizmas įvedė rasizmą, o atmetė bažny-

čios dėsny propagatio generis humanum (žmonių rasės palaikymą).

Karas uždeda tautai skolų našta, o už skolą reikia mokėti nuošimčiai. Po Didžiojo Karo Prancūzija turėjo kasmet mokėti 28 milijardus frankų visokių išlaidų. Tokia pinigų suma reikia uždirbti ir į svetimą kasą su širdgėla įdėti. Karas nuskriaudė daugelį tautų, teisingumą karivių batais sumindžiojo, taip kad ir dabar politikai negali sureguliuoti tarptautinių santykių žmoniškumo ir teisingumo dėsniais.

Protekcijonizmas stengiasi apsaugoti fabrikantams rinkos monopolijas, o fabrikantai nori suorganizuoti tarptautines monopolijas.

Iki šiol visus gamtos turtus — naftą, anglis, geležį ir kit. turėjo savo rankose paskiri kapitalistai arba privatinės bendrovės, kurios saugoja tik savo reikalus. Šių dienų politinės ekonomijos sistema eina valstybės koncepcijos linkme, o tai gali būti įvairių konfliktų tarp valstybių. Pvz. Prancūzija turi daugiausia geležies Europoje, Rusija ir Amerika naftės šaltinius, o Vokietija laiko savo rankose kokso monopolį. Kuomet šios valstybės įsigeis šių turtų eksploataciją sureguliuoti taip, kaip jų valstybiniai interesai reikalauja, — tai ką tada darys kitos valstybės, neturinčios šių gamtos turtų? Keliaus į svetimus kraštus taip, kaip Mussolini pas Afrikos juodus — abisinius. Nereikia pamiršti, kad šių dienų valstybė gali viską aprėpti, o protekcijonizmas ne tik prie karo eina, bet dar ir kitus ragina. Iš to, kas čia pasakyta, nereikia daryti klaidingos išvados, kad kooperacija nepripažįsta valstybės, su ja kovoja. Kooperacija priešinasi tik netikusiai valstybės politikai ūkio gyvenime, tautinės kultūros raidoje, kai valstybė, imdama tautines mažumas savo globon, neduoda tinkamai bręsti tautinei sąmonei, slopina tautinius idealus. Kooperacija propaguoja masinį darbą, stoja tautinių reikalų sargybon ir mobilizuoja plačiąsias mases į didingą darbą, nes tik tai darbu ir per darbą žmogus ar tauta gali augti, stiprėti, plėtotis. Todėl pažiūrėkime kokiomis formomis, kokiais keliais reiškiasi darbas kooperacijos organizacijose.

Mirabo kadaise pasakė: „Aš žinau tik tris pragyvenimo būdus šiame pasaulyje: uždariaujant, vagiant ir elgetaujant“. Iš to atrodytu, kad kiekvienas, kas nevagia, neelgetauja, yra darbininkas. Bet gyvenime toli gražu taip nėra. Imkime, pvz., tokius žmones, kurie gyvena iš rentų. Jų jokių būdu negalim laikyti darbinin-

kais, vagiais ir elgetomis, nors Mirabo, ilgai negalvodamas, atšautų: vagys!

Kooperacija žino tik darbą, darbštumą, o viena darbo šaka — masinis darbas — rado didelį pritarimą ir pritaikymą praktiškame gyvenime.

Visose kooperacijos rūšyse: vartotojų, kredito, darbo, statybos, sveikatos, ūkininkų ir kit. yra primta masinio darbo forma, kur saugoma visų narių interesai, o ne kelių ar atskirų asmenų reikalai.

Prekybos kooperatyvai tarnauja konsumentams, neturtingiesiems šelpti steigiamos kredito organizacijos (kasos, bankai). Darbo kooperatyvai ieško savo nariams darbo, rekomenduoja juos, teikia reikalingą kauciją (vadum), o reikalui esant priešinasi taikydami leistinas, žmoniškas sankcijas (boikotas, streikai).

Mūsų krašte darbininko ir ūkininko eksploatacija eina labai plačiu keliu. Pats darbininkas ar ūkininkas dažnai nežino kovos priemonių su darbdaviu, o kliūtys tautystė ir kitos.

Mūsų inteligentija, studentija aukštųjų aspiracijų — nori būti mokslininkais, įžymiais poetais, artistais, o į ekonomines organizacijas, prekybą pro pirštus žiūri.

Tiesa, matėme Ūkio Draugijos pradėtą darbą, — gal ne visai planingą, nes nesumobilizavo nei moralinių jėgų, nei kapitalo priemonių, o daugiau varė agrikultūros darbą. Nesuspėjo suorganizuoti nei centralinės kooperacijos organizacijos, nei sodžiaus produktų eksporto, neturime nė vieno savo atstovo biržoje, kur nustatomos mūsų sodžiaus produktų kainos.

Tokių organizacijų, net ir „nepalankių vėjų nebijančių“, nesuspėta suorganizuoti. Visi mėginimai ėjo nepalankioje politinėje struktūroje, lietuvišku prisirengimu ir atvirumu, kur reikalingas buvo „kupčiaus“ apskrumas.

Bet visi žinome ir kalbame, kad kiekviena tauta, norėdama gyventi nepriklausomą gyvenimą, privalo lygiagrečiai stiprintis visose gyvenimo srityse.

Kiek mums pavyko pakelti savo kraštą apšvietos srityje teis ir tiesos žodį pasakys istorija. Kiek nuveikėm ekonominėje srityje patys save teisiame.

Daugelis gali čia pasakyti: norint tinkamai suorganizuoti tautos pramonę, prekybą, ūkis, — reikalingas kapitalas, palanki valstybės parama, globa ir konsumentų kadros. Tačiau gyvenimas parodė, kad pakanka vieno šių faktorių.

Gyvas pavyzdys: Galicijoje sosigrūmė žydų kapitalas, valdžios globojamas lenkų elementas ir ukrainų elementas, kuris neturėjo savo rankose nei kapitalo, nei įpatingos globos, o visgi šiandieną stoja į ekonominę kovą beveik kaip tinkamo svorio imtininkas.

Mes turime mases kaimiečių, kurie kartu yra konsumentai ir producentai. Duoti jiems tinkamą organizaciją, apšvieta inteligencijos pareiga. Nors mūsų ūkininkai vargais negalais pajėgtų apseiti ir be prekybos ir pramonės, bet tada šie paskutinieji išnyktų, žūtų. Todėl kinų garsus religijos mokytojas Konfucijus lygina ūkininkus su medžio šaknimis, o prekybą ir pramonę su jo šakomis. Kuomet medžio šaknys serga, šakos ir jo lapai džiūsta.

Žinomas ekonomistas Varneris Zombartas pranašauja, kad, ateityje kaimas suvaidins labai didelę rolę, todėl jau dabar dideliuose miestuose, pvz., Berlyne, jau netik kalbama apie „miesto sodiečius“, bet praktikoje organizuojamos įvairios draugijos.

Ūkininkų didingą darbą atlieka kooperacija šiomis priemonėmis:

1. Neaprežtas narių skaičius (mobilizacija moralių jėgų).
2. Nedidelis pajus (mobilizacija kapitalo).
3. Visuotinis susirinkimas—vyrusias kooperatyvo organas.
4. Kooperatyvo valdybos ir tarybos atsakomybė prieš visus.
5. Kooperacijos organizacinis tinklas (kooperatyvai jungiasi į sąjungas, o sąjungos į centralines sąjungas).

Taip suorganizuota kooperacija pasekmingiau kovoja su įvairiomis kliūtimis ir lengviau gali įgyvendinti savo programą.

Kooperacija ir krizės. Šių dienų krizės yra nelik materijalinio, bet ir moralinio pobūdžio. Karas ir revoliucija nutraukė vienybės gijas. Vienybės idealą, altruizną pavadavo egoizmas, išnyko humanizmas, darbo gerbimas, išplito vagystės, korupcija, kyšių ėmimas. Moralinė ir materijalinė našta prislėgė ūkininkus. Visi pamiršo priežodį: Hat der Bauer Geld — hat es die ganze Welt (kai turi kaimietis pinigų, tai turi jų ir visas pasaulis).

Krizė—kapitalo stagnacija, moralinių jėgų demoralizacija. Klausimas — kokią rolę suvaidins kooperacija, kol prisiartins naujas žmonijos siaubas?

Krizės priežastis — anarchija produkcijoje ir

konsumpcijoje ir netikusi ūkio politika. Kooperacija ir jos santvarka visus šiuos negalavimus šalina, reguliuodama darbą, konsumpciją ir produkciją, pelno geismą, propaguoja *kooperatiską demokratiją*, kur lemiančiu veiksniu bus pats žmogus (ne kapitalas), išauklėtas kooperacijos dvasioje vienybės, darbo, žmoniškumo ir teisingumo principais. Geras žmogus daugiau vertas negu turtingas, nes „kapitalas, sako Totomijanc, kaip ugnis - gali būti gyvenime naudingas arba pragaištingas“.

Kapitalistai, pelno ištroškę, gamina įvairius gėralus, narkotines prekes, cigarus, parfumerijas, kokainą, opijumą ir nuodija žmoniją.

Kooperacija organizuoja kultūrinės, civilizacinės žmonijai naudingas draugijas, o kapitalu gerina ūkio priemones, prekybą, tautinę pramonę. Smerkia alkoholį, opijumą, kurie naikina žmoniją moraliniai ir materijaliniai.

Šių dienų žmonės ieško lengvo darbo, užsiėmimo, kad greičiau galėtų praturtėti. Bankai, prekybos institucijos, valstybės ir kariuomenės tarnybos, advokatūra, medicina kimšte prikimštos. Auga nedarbas inteligentijoje, plinta miestuose bedarbiai. Įvairūs parazitai be kilnesnių idealų, be aukštesnių aspiracijų, neprisideda prie žmonijos kūrybinio darbo.

Nors krizė jau praūžė, bet nevienas atsi-rūgsta „vakarykščiu jos vaisinimu“. Ekonomistai pranašauja netolimoje ateityje naują siaubą, daug žiauresnį negu tą, kurį mes pergyvenom. Besiartinančiam siaubui pastos kelią nauja ekonominė santvarka—kooperacija, įgyvendinta šių dienų produkcijos chaose, kultūrinėje dekadensio epokoje, o šveicarų ekonomisto Sismondi teorija ras praktišką pritaikinimą, kuomet iš tikrųjų sodiečių masės galės suvartoti produkcijos gaminius savo reikalams, gyvenimui, — nežiūrės į tuos gaminius pro krautuvių langus.

Kooperacijos tautinė paskirtis. Pavartę kooperacijos istorijos lapus, matome, kad visur jinais saugojo tautos reikalus, kūrė gražią tautos ateitį. Jinais stengėsi savo veikime pritaikinti būdus ir metodus, kad pakiltų tautinė sąmonė, ekonominė jėga, organizacinis tinklas, kurs yra būtinas tautiniam idealui atsiekti.

Kokią rolę gali suvaidinti kooperacija tautinėje kovoje, puikiai matome iš Irlandijos istorijos. Garsus kooperatininkas Dž. Resselis savo knygoje „Kooperacija ir tautiniai uždaviniai“ tvirtina, kad pavergtos tautos vienintėlis ginklas — kooperacija. Iš tikrųjų: Irlandija, nelaimingiausia

tauta visame pasaulyje amžius vedė kovą su Britų imperija dėl laisvės. Kuomet Irlandijoje ėmė bręsti kooperacijos idėja, Irlandija išėjo iš kovos lauko nugalėtoja. Kaip katalikas ir protestantas taip ir unijos šalininkas stojo į bendrą darbą kurti sodžiaus civilizaciją. Visus juos jungė kooperacijos idėja. Jie suprato, kad tie, kurie gavo valdžios vietas, turėjo išsižadėti savo tautos idealų, nes širdys ir lūpos buvo surakintos. Jie suprato, kad valdininkai yra reikalingi, bet nepavedė jiems tvarkyti savo idealų. „Nejaugi — klausia Resselis — bent kokia veikla Irlandijos sūnaus ar dukros negali būti laisva? Yra nenugriaunama tiesa, kad mūsų darbininkai turi laisvas rankas, dirbdami kooperacijos darbą“. Politikai Irlandijai nieko gero neišsiderėjo, o tik kaip vergai žiūrėjo, ką anglų valdžia gali jiems duoti.

Irlandijos kooperaciją sukūrė ne tie, kurie gailiomis ašaroms verkia, kurie dideli patrijotai tik žodžiais, kurie nori, kad valstybė jiems ašaras nosinaite nušluostytų. Irlandijos kooperaciją sukūrė *sodiečiai*, inteligentams tautininkams padedant.

Kokią rolę suvaidentų kooperacija mūsų tautinėje kovoje?

Visų pirma praplėstas kooperacijos tinklas duotų pagrindą ir pradžia mūsų tautinei pramonei ir prekybai, išauklėtų eiles savarankių pirklių, kurie galėtų stoti kovon su svetimuoju elementu — pirmoje eilėje su žydais, nes Ročdelio pjonierių programoje glūdi paslaptis, kaip mobilizuoti masės tautos ekonominėms pozicijoms stiprinti. Kooperacija mūsų gimtąją kalbą, tautinę kultūrą ir literatūrą sužadintų, pagyvintų. Šių dienų mūsų kooperatyvai, neturėdami centrinio atspirties taško lietuvių organizacijoje, nutolo nuo pagrindinio kooperacijos tikslo.

Kooperacija, kuri veda knygas, vartoja svetimą kalbą savo veikime, tuo pačiu naikina, dėrkia tautinę kultūrą. Apie tai garsus ukrainų ekonomistas Tuhana-Baranovskij sako: „Kuomet ukrainų kooperacija naudosis Maskvos kalba, tai reikš, kad jinai (kooperacija) žūdo ukrainų tautinę kultūrą“.

Mes mylime lietuvių kultūrą, tikimės, kad jinai ateityje tars galingą žodį pasauliui.

Tiktai sąmoningi mūsų tautinės kultūros priešai su tokiais reikalavimais nesutinka, nenori matyt, jos augimo. Mes turime be jokių abejonų priimti kooperaciją, kurios idalai veda į gėrį, vienybę ir brolybę.

Kooperacija vienija tautą, kuri, politikai priklausoma, tolsta nuo savo tradicijų, pavaiduodama tautos idealą oportunistiniais principais.

Kooperacija yra tautinė ir turi būti tautinė organizacija, bet politika jai yra svetima, nors kai kurie sluoksniai, politikos skraiste prisidengę, trukdo jai plėtotis. „Bet nereikia pamiršti — sako F. Staudinger, — kad kooperacija yra vienintelis tikslas, prie kurio verta veržtis... Reikia pasakyti aiškiai: kooperacija šiandieną būtina bazė, bet negalutinas buities tikslas. Tikslas yra ir bus pats žmogaus asmuo“. Šio žmogaus aukščiausias tikslas — *dinga tautos idėja*, kuri nepripažįsta moralės, kuri reikalauja: „Neturėsi svetimų dievų, kaip mane vieną“.

Eiti ir skelbti žmonėms tik kooperacijos idėją net ir didžiausias jos fanatikas su tuo nesutiktų, nes žmonės nevien duona maitinasi. Sukurti tautos idėjos simboliką, vardan tos idėjos iškiepyti prometeizmo kultą, pakelti „tos šventosios — degančios širdies“ (Gėtė) kultą, heraklizmo ir kovos kultą — tai kiekvieno kooperatoriaus pareiga.

Kooperacijos programa sugebės sumobilizuoti mases didingam darbui tik tada, kada bus įgyvendintas Makijavelio įsakymas: „Mylėk daugiau savo tėvynę, negu savo sielą“. Taip suprata kooperatinė santvarka, programa, propaguojama plačioms masėms, anksčiau ar vėliau turės įgauti ir organizacijos formą. Intelligentijos pareiga platinti kooperacijos idėją, duoti teisiškų patarimų, organizacinių instrukcijų, o sodžius, supratęs kooperacijos reikšmę ir naudą, pats privalo pareikšti norą organizuotis, įsisteigti savo krautuve — kooperatyvą ir savarankiškai šeiminkauti, nes grubi ranka, nuo plūgo ir akėčių atitraukta, sugebės geriau į gyvenimo knygas, į tautos darbo lobyną užrašyti savo veikimo vaisius, įdės cementinę plytą, kurios ir dinamitas nesusprogdins. Intelligentija privalo sukurti tautoje didingą, dvasinį tautos permainos kūribinį procesą ir tuo atlikti naują, kilnią savo istorinę misiją. Gėda mums patiems, kuomet jau kalbame apie inteligentijos nedarbo plitimą. Pas mus nėra ir negali būti bedarbių, kuomet daugelis mūsų tautinio gyvenimo šakų pūdytauja, kuomet morituri šaukiasi pagalbos. Kooperacijos programa patiekia mums geriausius būdus, metodus, kuriais galima sukurti dvasios aristokratiją, moralių jėgų mobilizaciją: *savišvietą, savęs auklėjimą, laisvą ini-*

Žinios ir įvykiai

ALEKSANDRAS SVIENTOCHOVSKIS

Šiomet balandžio 25 dieną mirė vienas žymiausių lenkų literatūros kūrėjų, kuris buvo vadinamas lenkų raštijos nestorius, Aleksandras Svientochovskis. Velionis, be to, dar yra plačiai žinomas, kaip *Tiesos pasiuntinys* ir gal todėl sunku tiksliai įvertinti jo nuopelnus ne tik lenkų literatūrai, bet ir bendrai žmonijos kultūrai. Negalima taip pat pamiršti, kad Svientochovskis mirė eidamas 90-tuosius amžiaus metus ir literatūros darbą, su mažomis pertraukomis, dirbo per 68 metus. Toksai gyvenimo amželis ir tiekas kilnaus darbo metų tai didelė Dievo dovana, kurią Svientochovskis tinkamai panaudojo ne sau, ne savo asmeniškiesiems interesams, bet žmonių gerovei kelti.

Didelio lenkų rašytojo mirties proga noriu pasidalyti su „Lietuviško Baro“ skaitytojais mintimis, kurias sugraibysčiau iš lenkų spaudoje pasirodžiusių straipsnių apie Svientochovskį. Vienas pirmųjų ir paskutinis lenkų pozityvizmo*) pionierius Aleksandras Svientochovskis buvo

*) Pozityvizmas lenkų literatūroje prasidėjo tuojau po nepavykusio 1863 metų sukilimo. Naujos srovės šalininkai griežtai pasisakė prieš vyravusį iki tol lenkų literatūroje vadinamąjį romantizmą ir iš dalies mesjanizmą, kuris nieko apčiuopiamo neduodavo, o rėmėsi tik praeities garbinimu. Todėl šių atgyvenusių srovių priešininkai pradėjo įrodinėti, kad lenkų tautai reikia imtis ko nors pozityvaus, imtis to, kas sustiprintų tautą ne žodžiais, bet darbais, laimėjimais. Ši srovė ir buvo pavadintas pozityvizmo, kurio vienu iš stipriausių šulų ir buvo A. Svientochovskis. R. M.

ciatyvą, tautinį darbą. Taip propaguojama kooperacijos programa pajėgs sukurti naują ir geresnį gyvenimą, o jos idėja lyg Montazumos ugnis uždegs sukempėjusias širdis.

Visa tai suglaudus, aiškėja, kad kooperacijos programa, užėmusi tokią plačią vagą visuomeniniame ir tautos kūrybiniame darbe, turi ir įvairią organizacinę formą. Apie kooperacijos organizacijos paslaptis, formą ir sistemą, kuri tikėtų mūsų krašto ekonominei ir psichinei gyvenimo tikrovei, — pakalbėsime vėliau.

tiesiog krikščioninio būdo idealistas, vadovavęs visą amžių šiuo dėsniu:

Dorovinė teisė ir tiesa žmogaus gyvenime.

Šiuo dėsniu vaduodamasis, Svientochovskis iki karsto lentos paliko ištikimas savo idėjai. Supratęs, kad kiekvieno žmogaus gyvenime turi vyrauti dorovinė teisė ir teisybė, jis apie 70 metų kovojo už žmogaus pažangą, svajojęs per kiekvieno žmogaus patobulėjimą anksčiau ar vėliau susilaukti visuomenės, tautos ir žmonijos patobulėjimo.

Kovodamas už šią idėją, Svientochovskis niekuomet nesuklupo, prieš nieką nesilenkė ir gal todėl dažnai buvo nepopuliarus, nors visi skaitėsi su *Tiesos pasiuntinio* reiškiamomis nuomonėmis, kurios visuomet buvo aiškios ir drąsios. Ką kalbėti apie vėlesnę Svientochovskio, kaip publicisto ir rašytojo, veiklą, jei jau 1870 metais *Tiesos pasiuntinys* rašė:

„Nežinau kaip ką, bet mane labiausiai erzina mūsų naujausios literatūros ir minties sustingimas, nepakentimas betkokios pažangos, verkšlenantis garbinimas visa to, kas praėjo, nesąmoningas poetizavimas apsileidimo, perdėtas jausmingumas ir pagaliau nuolatinis čiulpiamas senų tiesų ir jų įvilkimas į įvairias formas“.

Kaip matome, Svientochovskis, dar būdamas jaunuolis, užsirekomendavo, kaip pažangos apaštalas. Panašiai jis rašė per visą gyvenimą, panašiai rašė ir prieš pat mirtį.

Svientochovskis raštų paliko labai daug, tačiau absoliutė jų dauguma atskirai neišleista. Atskirai tarp kitko išleista garsus jo veikalas „Lenkijos valstiečių istorijos bruožai“. Šio veikalas autorius nieko nenuslėpė ir pirmas bešališkai parašė daugelio, daugelio milijonų valstiečių istoriją, aprašė likimą tų žmonių, kurių darbu mintame visi, o apie jų gyvenimą nieko nežinome. Svientochovskis nepasidrovėjo parašyti teisingai, parodydamas begalinį vargą ir skurdą vienių ir ištaigingą gyvenimą kitų. Ir kas ateityje norės sužinoti, kaip amžių amžiais gyveno Dievo ir žmonių pamiršti valstiečiai, tas tiesą ras Svientochovskio „Valstiečių istorijoje“.

Prieš porą metų kultūriniame ir politiniame lenkų gyvenime sukėlė nepaprastą susidomėjimą naujas Svientochovskio veikalas „Geneologija teražniejszości“ (Dabarties geneologija).

Šiame veikale *Tiesos pasiuntinys* aprašė paskutinius XVIII amžiaus pabaigoje Lenkijos - Lietuvos valstybės gyvenimo laikotarpius. Veikalo kelios dalys buvo sukonfiskuotos, bet iš to, kas išėjo iš spaudos, sužinome tokius dalykus, kuriuos galėjo iškelti aikštėn tik Svientochovskis, palikęs ištikimas savo dėsniui.

Šis *Tiesos pasiuntinio* veiklos dėsnis daug kam lenkų nepatiko ir todėl net Svientochovskio mirties proga lenkų spaudoje jis nebuvo plačiau paminėtas, nors lenkų literatūroje Aleksandras Svientochovskis sudaro ne skyrelį ar skyrių, bet ištisą laikotarpį.

Baigdamas šias trumputes pastabas noriu suminėti dar vieną faktą.

Pernai, nusiuntus Ponui Prezidentui Vilniaus lietuvių memorijalą, vėliau jo nuorašus įteikėme daugelio lenkų laikraščių redakcijoms ir žurnalistams lenkų rašytojams. Man teko garbė nusiųsti Aleksandriui Svientochovskiui, pridėjus ir trumpą paaiškinimą. Netrukus gavau laišką, paties *Tiesos pasiuntinio* rašytą. Laiške A. Svientochovskis trumpai pareiškė savo nuomonę dėl mūsų būklės, pasiteisindamas negalįs daryti jokių žygių, nes esąs tiek nusilpęs, kad niekur neišeinąs. Iš to laiško supratau, kad jeigu *Tiesos pasiuntinys* būtų jaunesnis, jis būtų viešai užstojęs už Vilniaus lietuvius. Deja. Savo laiške Svientochovskis mums tik užjautė.

Gautas *Tiesos pasiuntinio* laiškas man buvo didelė brangenybė, bet šio bei to privengdamas, laišką atidaviau Lietuvių Mokslo Draugijon ir todėl dabar, nors ir labai norėdamas, negaliu jo paskelbti. Gal kada nors vėliau, jeigu...

R. Mackevičius.

„Žingsniai gyveniman“

Vlado Raziulio jaunųjų artojų dalios romanas. Autoriaus leidinys, Vilnius, 1938 m., 192 psl., kaina nepažymėta.

Palengva mūsų dailiosios literatūros leidinių gausėja. Jau nebeišsitenkama laikraščių atkarpose. Pagyvėjus literatūrinei kūrybai, tenka kai kurie kūriniai leisti atskirais leidiniais. Šiuo kart VI. Radziulis išleido kuklaus didumo romaną, kuriame stengėsi pavaizduoti šio krašto bežemių likimą čia, šiame krašte, ir išemigravus Latvijon sezoniniams darbams. VI. Radziulis yra jau nemaža rašęs novelių, spausdintų perijodinėje spaudoje, o šis romanas-apysaka yra jo pirmas rimtesnis prozinis pasirodymas.

Kokia yra svarbiausia romano mintis, o gal ir tendencija? Taigi toji tendencija yra aiški: bloga gyventi bežemianis ir mažžemiams savaime krašte, bet dar blogiau yra, išemigravus Latvijon. Tiesa, tenai sekasi daugiau uždirbti, bet užtat darbo darbo, kad sunku žmogui visa ir bepakelti. Tenka dirbti ne tik dienomis, bet ir naktimis, Žodžiu sakant, nemenkai mokama, bet ir išspaudžiama iš darbininko paskutinės jėgas. O moterys, atseit, merginos darbininkės išnaudojamos dar ir kitokiu atžvilgiu. Parsiveža merginos pinigų, bet parsiveža ir „latviokų“. Iš viso tad atrodo, kad autorius stengėsi parodyti emigracijos Latvijon kenksmingumą, stengėsi atgrąsyti darbininkus vykti Latvijon (o platesne prasme ir kitur), nepaisant, kad ir uždarbis yra ten didesnis. Visuomeniškai imant, tokia veikalo tendencija yra labai sveika, nes kiekvienai visuomenei svarbu, kad jos narių darbo jėga būtų suvartojama jos pačios, o ne kieno kito naudai. Kitaip sakant, autorius yra priešingas tam, kad mūsų, lietuvių, darbo jėga būtų svetur eksportuojama. Bet pažiūrėkime, kaip autorius šią problemą išsprendė?

Pasekime svarbiausio veikėjo pergyvenimo pėdomis. Tas svarbiausias veikėjas yra Adomas Semėnas, bežemių tėvų sūnus. Grįžęs iš kariuomenės, Adomas netrukus pastoja tarnauti bernu pas gerokai pasiturintį ūkininką Beveinį, pas tą patį, pas kurį Adomas tarnavo prieš išeidamas kariuomenėn. Čia betarnaudamas, Adomas įsimyli savo šeimininko dukterį, Julę, o Julė jį įsimyli. Ir abu mylisi. Bet ji turtinga, o jis neturtingas, paprastas bernas. Julė, tiesa, nieko prieš tai neturi, užtat tėvas norėtų turėti turtingesnę žentą. Pagaliau išeina taip, kad Beveinis, užtikęs svetainėje jaunikius besibučiuojančius, kerta įsikarščiavęs Adomui veidan, o šis vėl nepasilieka skolingas. Po to viso Adomas meta savo tarnystę pas Bevenį ir netrukus išvyksta Latvijon, savo tetos Kurpienės patariamais. Kadangi darbininkų surašinėjimas Latvijon jau seniai buvo pasibaigęs, tai Adomas patenka vargais negalais Latvijon nelegaliai. Iš pradžių jam visur sekėsi. Ir veltui, vogčiomis traukiniu atvažiuoti ligi Latvijos sienos, ir sieną pereiti. Pradėjęs skaityti knygą, maniau, kad Adomui visur viskas seksis, kad jis prasimuš alkūnėmis gyveniman, kad tie žingsniai gyveniman bus iš tikrųjų ryštingi ir sėkmingi, nes ir autoriaus apibūdintas Adomas nemenkai atrodo:

„Julė mylėjo Adomą ne dėl jo turto. Turta savo jis neša drauge su savimi. Jo turtas visas, kuris jo kūną dengia nuo nuogumo. Ne dėl jo kūno grožės. Darbo, juodo, pilko kasdieniškojo darbo žmogus, pūslėtomis rankomis, vėjo suskaldytomis lūpomis, saulės nujuodintu sprandu. Tik vyriškas. Tik tvirtas. Tik stiprus. Sakytum, pati jėga jo kojomis vaikšto, o ne silpnas, įvairių ligų kamuojamas kūnas... Ir siela jo kūne buvo krištolinė. Dėl jos Julė pamilo. Dėl tos nematomos žmogaus dalies, kuri pasireiškia kiekviename žodyje, kiekviename rankos moste, kiekviename, kad ir menkiausiame, darbelyje-Adomo siela, galvojo Julė, yra kaip vaškas. Iš jos viskas galima lipdyti, bet tiktai ta linkme, kuria anas lipdomas vaškas nori“.

Taigi rodėsi, kad Adomas savo jėgomis susikurs naują, geresnį gyvenimą. Maniau, kad Adomas, nuvykęs Latvijon, pats susiras darbo, užsidirbs kiek pinigų ir sugrįžęs teviškėn sugalvos ką nors naujo. Pamačiau taip pat, kad autorius bus įnešęs mūsų literatūron naują mintį, atstovaujčią ryžtingumą ir kovą, o ne pesimizmą ir mirtį, kaip kad paprastai būna mūsų literatūroje. Bet skaitydamas knygą toliau, smarkiai nusivyliau. Pasirodo, autorius nieko naujo mūsų literatūron neįnešė. Štai tą patį Adomą, perėjus jam Latvijos sieną, autorius tuojau kaž kokiame šilėlyje užmigdo giliu giliu miegu. „Tik kai praplėšė akis, pamatė prieš save stovintį, lazda pasirėmusį augalotą vyrą. Žili ūsai ir barzda dengė jo veidą, didelė nosis buvo žymiai į priekį atsikišusi, iš po plačiabrylės skrybelės pausiais driekėsi taip pat žilų plaukų pluoštai“. Trumpai tariant, tai buvo latvis kaip paskiau paaiškėjo, stambus ūkininkas Berzins, kuris važinėjo Dineburkan pasisamdyti sau darbininką iš emigrantų tarpo. Bet susivėlinęs turėjo be nieko grįžti namo. Grįždamas užtikio pakelyje bemiegantį Adomą. Na, kaip? kas? Galų gale Berzins pasiėmė Adomą pas save. Ir iš Berzinso pusės labai gražu, kad jis pasiėmė vargšą Adomėlį, išgelbėdamas jį iš labai blogos padėties, nes ko gero galėjo būti sugautas ir atgal išmestas per sieną. Bet dėl to daug žadanti autoriaus mintis šioje vietoje pirmą kartą įlūžo.

Sunkiai Adomas turėjo dirbti pas Berzinsą. Bet jau buvo nemaža ir užkrutėjęs pinigų. Tik štai, vežant rąstus iš miško, įvyko nelaimė. Kaž kaip atsitiko, kad rąstas, krisdamas iš rogių, sutriuškino Adomui koją. Nuvežė ligoninėn.

Laimė, kad koja pagijo, bet nelaimė, kad iš apie dviejų šimtų uždirbtų latų beliko tik penki, ir dar didesnė nelaimė ir apmaudas, kad, atvežus Adomą ligoninėn, sužinota, jog jis nelegaliai perėjo sieną. Todėl baigiant sveikti, atėjo ligoninėn pas Adomą policija, kuri jį paėmė ir ištrėmė atgal, iš kur buvo atvykęs.

Ir sugrįžo Adomas be nieko. Ir kas daryti? Pas tėvą nėjo, nes su juo anksčiau buvo susibaręs dėl to, kad patsai buvo užsimanęs lygtis su Beveiniu. Už tai tėvas uždraudė savo sūnui ir koją namuosna įkelti. Sugrįžęs kiek laiko Adomas pabuvo pas tetą Kurpienę. Bet nesmagu jam buvo pas tetą būti, juo labiau, kad ir ji gyvena iš dukters Latvijoje uždirbto skatiko. Taip susidėjo, kad Adomas atsirado be išeities. Bet autorius rado jam išeitį. Padarė taip, kad Adomas su kūma nuvežęs krikštan Kurpienės dukters parsivežtą iš Latvijos sūnų, susitiko bažnyčioje su Jule, kuri liepė jam ateiti pas ją pasikalbėti. Sena meilė nerudyja. Galų gale Adomas, Julės įkalbintas, atsiprašė Beveinį ir paprašė... Julės rankos. Tėvas sutiko. Tuojau vestuvės, ir viskas tvarkoj.

Šitai maždaug VI. Radziulis išsprendė aukščiau minėtą problemą. Išeina, kad geriausia priemonė pasitaisyti sau gyvenimą yra vedybos ir, aišku, turtingos vedybos. Paprastai neturtingos merginos taiso sau šitokiu būdu gyvenimą. Ir jų už tai negalima kaltinti. Bet kai vyras ieško išeities turtingose vedybose, tai jau šiek tiek keista. Adomas, tiesa, vedė Julę ne kokiais nors materijaliniais sumetimais, bet gryniausios meilės vedinas. Tačiau vis tiek šitoks problemos išsprendimas yra negeras, juo labiau, kad negalima drąsiai tvirtinti, ar Adomas, veddamas neturėjo materijalinių išskaičiavimų. Tuo tarpu neištekėjusios merginos turi ir toliau važinėti darbuosna Latvijon.

O gal geriau yra ieškoti išeities turtingose vedybose, negu pardavinėti savo darbo jėgas svetimiesiems? Juo labiau, kad šeimų kūrimo klausimas yra dabar mūsų visuomenėje labai aktualus. Aišku, šeimų kūrimo klausimas yra labai svarbus ir reikalingas, bet tai jau visai kitas reikalas. Čia svarbu atsakyti į klausimą, kas yra geriau, ar ieškoti išeities turtingose vedybose, ar pardavinėti savo darbo jėgas svetimiesiems? Man rodosi, kad ir tap blogai ir taip negerai. Geriausia išeitis susikurti gyvenimą savo pastangomis, savo jėgomis ir savo sąlyje. Šitoks idealas turėtų būti keliamas ir mūsų

sų literatūroje. Su šitaip suprantamu idealu yra, be abejo, susijusi žmogaus iniciatyva, ryžtingumas, drąsumas ir darbštumas. Tiesa, sunkus yra mūsų krašto žmonių gyvenimas. Ir atrodo, kad tas gyvenimas yra be išeities, bet literatūroje, manau, visuomet išeitį galima surasti. Pagaliau jeigu būtume predistinuoti iš tikrųjų be išeities gyventi, tai kam tie visi kaimo žmonių raginimai (spaudoje ir kitur), kad jie patys gerintų savo gyvenimą, kad keltų žemės ūkio kultūrą, kad spiestųsi kooperacijon, kad eitų amatų mokyti ir pan.

Atskiros romano situacijos gan vykusiai sujungtos. Bet motyvacija nevisur gera. Gal taip pat reikėjo mažiau vietos skirti meilės aprašymui, o daugiau vargingos mūsų kaimo žmonių buities apibūdinimui, lygiai kaip nuvykusių Latvijos darbininkų išnaudojimo apibūdinimui. Stilius vietomis smarkiai patetiškas, nenatūralus. Tai yra didelis veikalo trūkumas. Tačiau apskritai stilius lengvas ir sklandus. Moka taip pat autorius daug ką gražiai nusakyti. Yra nemaža gražių palyginimų ir šiaip jau dailių tikrai literatūrinių išsireiškimų. Perskaičius knygą, matosi, kad Vl. Radziulis turi gabumo rašyti, todėl laukiame iš jo naujų apysakų.

A. Pangonis.

TEATRAS

„INDRANAI“. Taip vadinasi latvių rašytojo R. Blaumanio 5 v. drama. Šią dramą mūsų artistai norėjo vaidinti, rodos, vasario mėn. pabaigoje, bet negavę leidimo, turėjo vaidinimą atidėti vėlesniam laikui. Kovo 6 d. ši drama buvo vaidinta vien mokiniams, o platesnei publikai ji suvaidinta tiktai gegužės mėn. 8 d.

Veikalo turinys, ypač mūsų kaimui, yra labai aktualus. Visų pirma vaizduojama seno Indranų šeimininko didelis, stačiai gyvybiškas prisirišimas prie žemės, prie senų sodybą puošiančių klevų ir liepų. Be to, parodyta, kaip vaikai, virtę šeiminkais, kartais yra nedėkingi savo tėvams, kaip jie savo tėvų negerbia, visaip juos koneveikia ir netgi iš namų išvaro. Toks anormališkas vaikų ir tėvų santykių pavaizdavimas neigiamai nuteikia žiūrėtojus prieš nedėkingus vaikus, sukelia pasipiktinimą vaikų žiauriu elgesiu su tėvais. Kitaip tarus, negatyviškom priemonėm parodoma, kokie iš tikrųjų turėtų būti vaikų santykiai su tėvais. Tokia yra bene svarbiausia dramos mintis.

Nagrinėdami šios dramos vaidybą, negalime gilintis į tai, kiek buvo latviškumo mūsų artistų atkurtuose tipuose. Gal būt, to latviškumo ir žymės nebuvo, bet, sakau, negalime šio dalyko nagrinėti, nes nepažįstame latvių psichikos ir būdo. Galime ginčytis, pvz. dėl rusiškų, dėl lenkiškų tipų tikrumo ar netikrumo, bet apie latviškus tipus negalime nieko pasakyti, nors latviai yra mūsų tautos kaimynai. Tiesa, latviai ir lietuviai kadaise buvo viena tauta, bet visiškai kitokios gyvenimo sąlygos, kitokia istorija sukūrė atskirą latvio tipą. Galima tačiau kalbėti apie tokius dalykus, kurie su tautyste nieko bendro neturi, kurie visur panašiai pasireiškia ir visur vienodai suprantami. Pavyzdžiui, galima kalbėti apie tai, ar senas Indranų tėvas, kaip tėvas ir kaip žmogus, atsiradęs dramatiškoj padėtyj, buvo gerai atkurtas, ar ne.

Taigi, kalbant jau konkrečiai, reikia pasakyti, kad Al. Munčelis senų Indranų tėvo vaidmenyje neparodė tiek dramatiškumo, kiek reikėjo ir turėjo parodyti. Atrodytų, kad Al. Munčelis tetinka tik komiškiems vaidmenims.

Sena Indranų motina M. Krinickaitės vaidinama išėjo apygeriai. Vl. Jurkevičius Indrano krikštastūnio Nolinšo vaidmenyje pasirodė labai gerai. Kur reikėjo, porodė linksmumo, nuolankumo, pagarbos savo krikstatėviams ir gilaus jausmo, ypač tuo metu, kai skyrėsi su savo krikstatėviu.

L. Činčikas Indrano sūnaus Edvardo vaidmenį suvaidino žymiai geriau, negu pirmu kartu. Buvo matyti daugiau apsukrumo, gudrumo ir savimeilės. Žymiai geriau taip pat suvaidino St. Kazlauskienė Edvardo žmonos Jievos vaidmenį. Parodė, tur būt, visas blogąsias ypatybes, kokias blogiausiai marti gali turėti. Nesijautė šiuo kart pas St. Kazlauskienę tų staigių kalbos, o kartu ir jausmų išsiveržimų, kurie buvo labai pastebimi pirmu kartu. Apskritai, šiuo kart visiems geriau sekėsi vaidinti.

Br. Uziela daro vaidyboje pažangą. Jau nebegirdėti deklamacijos, tikriau jaučiasi scenoje, daugiau sugeba įsigyventi į vaidinamąjį asmenį. Senas Indrano kaimynas išėjo gerai.

Nieko taip pat negalima prikišti A. Eidukonienės suvaidintai Lyzei. Tuo tarpu S. Urbanavičiūtė Zelminės vaidmenyje nieko ypatingo neparodė. Buvo per daug šalta, be jokio jausmo, netgi labiausiai dramatiškoj scenoj (pirtyj). A. Skrebutėnaitės vaidinama Jievos sesuo Gus-

te išėjo gan smagi. Gražiai vaidino mokinyš Z. Janulis Edvardo ir Jievos vaiko vaidmenyje

Veikalą režisavo J. Astaška. Labai gerai režisorius padarė, išmetęs visiškai ketvirtąjį aktą. Drama dėl to nė kiek nenukentėjo. Atvirkščiai, dramoms mintis pasidarė daug ryškesnė.

ap.

„AUKSO DIEVAIČIAI“. Ši verstinė M. Baľuckio komedija jau nekartą buvo mūsų čia vieno, čia kito scenos mėgėjų būrelio vaidinta. Gegužės 1 d. tą pačią komediją suvaidino ir mūsų amatininkai, kuriems, pasirodo, rūpi ne tik tiesioginiai jų verslo, bet ir meno, o teisingiau pasakius, kultūros reikalai. Tai labai gražu ir girtina. Juk amatininkui, lygiai kaip ir neamatininkui gali tekti dirbti kur nors provincijoje, kaimo žmonių tarpe, kur be tiesioginio savo darbo turės dar, be abejo, dirbti ir visuomeninį darbą. Suprantama, kad amatininkui geriausia bus pasirodyti vakarų rengimo srityje, kuri jam galės būti bene plačiausia visuomeninio veikimo dirva. Tad ir tai, kas Vilniuje vaidinama tinka ne tik žmonėms pasirodyti ir patiems pasigerėti atliktu darbu, visa tai turi ir platesnės prasmės. Patartina tik, kad amatininkai, pradėję rodyti veikimą šioje srityje, neapsileistų, neapsnūstų, juo labiau, kad šiuo metu jų tarpe yra kilęs, rodos, nemažas susidomėjimas scenos reikalu. Pagaliau amatininkai turi savo tarpe ir nemenkos medžiagos scenai. Tegu ir ne visi šiuo kart lygiai gerai scenoje pasirodė, bet ilgainiui, rimtai ir su noru dirbant, galima bus susilaukti visai gerų darbo vaisių. Jeigu kitur amatininkai turi savo teatrą, tai kodėl gi mūsų amatininkai negali turėti savo teatro, kad ir labai kuklaus.

Iš visų vaidinusių geriausiai pasirodė K. Andruškevičius Kraičiūno vaidmenyje. Jautėsi scenoje visai drąsiai, vaidino ne tik balsu bet ir judesiais, o vietomis ir mimika buvo visai gera. Žodžiu sakant, turtingo senberino tipas atkurta visai gerai. Antrą senberną, teismo patarėją — Sagaitį vaidino V. Martinkėnas. Šiaip jau V. Martinkėnui nėra kas prikišti, bet labai negerai, kad jis nesistengė palaikyti ryšio su kitais vaidintojais, pasakydavo, kas jam reikia ir viskas nutrūkdavo tarp jo ir jo partnerio. Tuo tarpu, kai jo partneris kalbėdavo, jis kaip niekur nieko, vedžiojo sau akimis, kur reikia ar nereikia. Tiesą sakant, ir kiti vaidintojai nevisur sugebėjo išlaikyti ryšį, bet pas Vl. M. ta-

tai buvo labiausiai pastebima. P. Semėnas Kaisučio vaidmenyje būtų visai geras, jeigu būtų vartojęs judesius šiek tiek senesnio žmogaus, ir jeigu jo tonacija nebūtų tokia vienoda, monotoniška. D. Zalanskas dvarininko Burbulio vaidmenyje buvo bent kiek per smarkus, per daug išsimušė iš vaidinimo bendro tono. Kaisučių tarnas L. Klyškos vaidinamas iš pradžių pasirodė visai geras (ir charakterizacija labai gera), bet paskiau ėmė be reikalo tupinėti. Nė gražiai taip pat tupinėjo E. Brazauskaitė Kaisutienės vaidmenyje. Be to, Kaisutienė ir šiaip jau menkai išėjo. Galėjo būti nerviška bet ne taip labai (ne taip perdėtai), kad net žiūrėtojai nervintųsi, jos žiūrėdami. Tiek pirmu, tiek antru atveju yra nusikaltusi, rodos, režisorė. Visai netikęs išėjo Genrikas, J. Lucino vaidinamas. Visų pirma stigo Genrikui judesiu elegancijos, o jau balsas tai net per daug buvo rėžiantis. B. Babkauskaitė jaunutės Burbulio duktės Elenos vaidmenyje ir R. Rytutė Kaisučių dukraitės Vandos vaidmenyje — pasirodė pakenčiamai.

Veikalą režisavo — J. Badovska.

ap.

Ivairenybės

ŠIAURĖS PAŠVAISTĖ

Šiaurės pašvaistės jau nuo senų laikų yra matomos ir nuo tų pačių laikų jų prigimties paslaptį domi žmogų. Šis keistas gamtos reiškinys, kaip ir daug kitų, verčia pagalvoti, pasvarstyti ir stengtis nors paviršutiniškai išaiškinti šiaurės pašvaistės paslaptį.

Jau trečiame šimtmečiu prieš Kristaus gimimą Pitius iš Masilijos aprašė šiaurės pašvaistės pasirodymą. Šis drąsus anų laikų keliauninkas pasiekė pietinės ir vidurio Europos pakraščiais net Norvegijos krantus, kur ir stebėjo šį reiškinį. Vėliau panašias pašvaistes aprašinėjo Tacitas, Plinijus ir visa eilė kitų. Paslaptį ugnis, uždeganti dangaus skliautus, jau žiloje senovėje domino žmones. Nemažiau jomis domisi ir šių dienų žmones, ypač mokslininkai, juo labiau, kad ir šiemet sausio ir gegužės mėn. šiaurės pašvaistė buvo matoma Europoje.

Pašvaisčių prigimtis nėra lengva išaiškinti. Ištiesa virtinė mokslininkų sprendė ir sprendžia

šį klausimą, tačiau paskutinio žodžio tarti dar nedrįso nė vienas jų. Nedrįso ir nežinia, ar greitai išdrįs. Visi jie tačiau pastebėjo faktą, kad tuo metu, kai pasirodo šiaurės pašvaistė, žemėje įvyksta magnetinės audros, pasireiškiančios labai smarkiais magneto adatėlės judėjimais. Šios audros kurį laiką smarkiai kliudo susisiekti telefonu, telegrafu ir radiju. Ypačiai tai buvo ryškiai pastebėta 1909 m. Paryžiuje. Tais metais Prancūzijos sostinės gyventojai, pasirodžius šiaurės pašvaistei, per ištisas kelias valandas buvo izoliuoti nuo pasaulio: telegrafas ir telefonas visai neveikė.

Dauguma mokslininkų sako, kad šių pašvaisčių pasirodymų kaltininkė yra mūsų saulė. Pirmas tai pareiškė italų astronomas Donati. Pagal jį, saulė išsiunčia elektrinius spindulius, kurie ir sukelia sakytą pašvaistę. Danų meteorologas Paulson manė, kad saulės siunčiami spinduliai yra katodiniai spinduliai. Vėlesni du žymūs mokslininkai — Birkelandas ir Störmeris, bedarydami bandymus su katodiniais spinduliais, pastebėjo, kad katodiniai spinduliai, kai juos ima veikti stiprus magnetas, išsikreipia ir renkasi ant magneso polių. Šis pastebėjimas padėjo jiems susidaryti nuomonę ir apie šiaurės pašvaistę. Norėdami išaiškinti polarinės pašvaistės paslaptį, jie mūsų žemę paėmė kaip didelį magnetą, o saulę kaip spindulių išsiuntinio šaltinį. Ir žemė — magnetas taip veikia saulės siunčiamus elektronus, kad šie ima ir susirenka šio magneto poliuose. O kadangi žemės magnetiniai poliai yra arti žemės ašigalių, tai todėl tenai pasirodo ir polarinė pašvaistė. Saulės išsiųsti elektronai, skriedami milžinišku greičiu į mūsų žemę, susiduria su tirštesniais atmosferos sluoksniais ir ima šviesti.

Birkerlando ir Störmerio teoretiškus išvedžiojimus praktiškais bandymais parėmė ir papildė vokiečių fizikas E. Buche. Jis Berlyno laboratorijose padarė bandymus, kurie kaip tik ir parodė, kad elektronai, išėina iš katodos ir veikiami stipraus elektromagneto, renkasi šio elektromagneto poliuose ir šviečia visai taip, kaip pašvaistė.

Polarinė pašvaistė pasirodo įvairiose vietose, bet daugiausia arti šiaurės ir pietų žemės ašigalių. Šiaurės polarinės pašvaistės dažniausia pasirodo apie Čeluskinio pusiasalį, Naująją Žemę, Norvegijos šiaurės vakarų pakraščius, Irlanijos ir Grenlandijos pietus, vidurį Hudsono įlankos ir šiaurinės Aliaskos pakraščius. Bet pa-

sitaiko, kad pašvaistė pasirodo ir truputį toliau nuo šios juostos. Tai atsitinka tada, kai saulė ima ypatingai smarkiai veikti, o smarkiai veikia tada, kai saulėje yra daug dėmių. Tos dėmės saulėje atsiranda perijodiškai, būtent, maždaug kas 11 metų. 1906, 1917, 1928 metais buvo saulėje daugiausia dėmių. Tais pačiais maždaug metais pasirodydavo ir polarinės pašvaistės. Ir dabar jau artinasi tie metai, kada saulei išpuola turėti daugiausia dėmių. Tai bus 1939 m. Šias dėmes galima jau ir dabar žiūronų pagalba žiūrėti. Jos yra dar neryškios, bet jų veikimo pasekmės mūsų žemei jau matyt.

Pašvaistės pasirodo įvairiuose aukščiuose. Daugiausia 50 ir 100 km. aukštyje. Bet yra ir tokių atsitikimų, kad pašvaistė atsiranda net 900—1000 km. aukštumoje. Žinomas ašigalių tyrinėtojas Parry matė pašvaistę vos 214 mtr. aukštumoje.

Polarinė pašvaistė yra įdomus ir gražus gamtos reiškinys. Bet kartais ji sukelia žmonėms daug baimės, ypač ramiems ir nieko apie ją nežinantiesiems gyventojams. „Užsidedusi“ dangaus dalis sukelia žmonių tarpe didžiausią paniką. Žmonės įvairiai spėlioja, manoma, kad tai jau pasaulio galas ar šiaip kokių nors baisių netikėtumų pradžia. Iš tikrųjų tai tik paprasčiausias gamtos reiškinys!

dm.

Kronika

LIETUVA

Kiek yra pradžios mokyklų. Šiuo metu Lietuvoje, be Klaipėdos krašto, yra 2319 pradžios mokyklų ir 5110 kompletų. Tame skaičiuje lietuviškų 2160 mokyklų ir 4682 kompletai, žydiškų — 107 mokyklos ir 320 kompletų, latviškų — 13 mokyklų ir 18 kompletų, vokiškų — 10 mokyklų ir 21 kompl., lenkiškų — 10 mok. ir 13 kompl., rusiškų — 4 mok. ir 12 kompl. ir mišinių — 15 mokyklų ir 44 kompletais.

Kiekviena pradžios mokykla tenka vidutiniškai 1033 gyventojams, o kiekvienas kompletas — 469 gyventojams.

Laimėjimai sporto srityje. Gegužės mėn. 22 d. Kaune įvyko Prancūzijos ir Lietuvos tarpvaldybinės krepšinio rungtynės, kurias laimėjo Lietuva (36:24). Kitą dieną įvyko Kaune Paryžiaus ir Kauno reprezentacinių krepšinio koman-

rungtynės, kurios taip pat pasibaigė lietuvių laimėjimu (30:24).

Tuo pačiu metu įvyko Kaune Lietuvos ir Estijos moterų krepšinio rungtynės. Šios rungtynės pasibaigė taip pat Lietuvos naudai (15:7). Ta proga tenka pastebėti, kad praėjusiais metais surengtose Rygoje tarptautinėse krepšinio rungtynėse Lietuva išsikovojo šio sporto srityje Europos meistro titulą. Šiais metais tarptautinės krepšinio rungtynės įvyks Kaune. Tikėti reikia, kad ir šiemet lietuviai laimės pirmą vietą.

Gegužės mėnesį Kaune įvyko tarp Prancūzijos ir Lietuvos futbolo rungtynės, kurias laimėjo taip pat Lietuva.

Tautininkų vadų suvažiavimas. Gegužės 24 d. Kaune įvyko Lietuvių Tautininkų Sąjungos skyrių pirmininkų ir atstovų suvažiavimas, į kurį buvo atsilankę ministeris pirmininkas dek. Vladas Mironas ir Sąjungos pirmininko pareigas einąs prof. I. Tamošaitis, kurie pasakė kalbas.

Po padarytų veikimo pranešimų buvo renkama Sąjungos valdyba. Išrinkti: Drevinskas, Gudavičius, Rusteika, Baltrušis ir kiti.

Lietuvos chorų koncertai užsienyje. Minint Lietuvos Valstybės 20 metų nepriklausomybės sukaktuves, įvairiose vietose rengiamos dainų šventės. Stipresni Lietuvos organizacijų chorai koncertuoja ne tik savam krašte, bet dažnai nuvyksta ir užsienin. Gegužės 14—15 d. Lietuvos tautiškojo jaunimo choras su dideliu pasisekimu koncertavo Estijos sostinėje Taline ir Latvijos sostinėje Rygoje. Be to, Vytauto Didžiojo Universiteto studentų choras kiek vėliau koncertavo Čekoslovakijos sostinėje Prahėje. Prieš koncertą scenoje greta lietuvių studentų choro sustojo čekų studentų choras. Lietuvių choras sugiedojo čekoslovakų tautos himną, o čekų — lietuviškai lietuvių tautos himną. Tai padarė susirinkusiai publikai nepaprastai didelį įspūdį. Po koncerto Čekoslovakijos švietimo ministeris ir čekų studentų choras apdovanojo lietuvių studentų chorą laurų vainikais.

Kariuomenės ir visuomenės diena. Lietuvoje kasmet gegužės 15 d. rengiama kariuomenės ir visuomenės susiartinimo diena. Šiemet ta diena buvo minima labai iškilmingai. Iškilmės prasidėjo gegužės 14 dienos vakare prie Karo Muziejaus, kur atvykusios kariuomenės dalys ir visuomenės organizacijos pagerbė Nežinojo Kareivio kapą ir žuvusiųjų už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę paminklą.

Gegužės 15 d. kariuomenės dalys ir visuomenės organizacijos dalyvavo bendrose pamaldose. Po to buvo iškilmingi paradai ir eisenos. Pro vyriausybės narius ir kariuomenės vadovybę žygiavo visų rūšių kariuomenės dalys, organizacijos, mokyklos ir minios šiaip žmonių. Šių metų kariuomenės ir visuomenės susiartinimo iškilmės buvo tuo ypatingos, kad jų proga visuomenė kariuomenės ginklams sudėjo daug aukų. Atvykę iš viso krašto valsčių ir apskričių atstovai įteikė kariuomenei jau nupirktus ginklus.

Šventė buvo įvairinama paskaitomis, koncertais ir pasilinksminimais. Kaune, Ažuolyno slėnyje, po atviru daugum buvo surengtas dainų, muzikos ir tautinių šokių bei žaidimų vakaras. Programą atliko studentai, moksleiviai, amatininkai ir kitos jaunimo organizacijos. Tokios iškilmės buvo surengtos ne tik Kaune, bet ir kitose krašto vietose.

Nauja Lietuvos Valstybės Konstitucija.

Gyvenimas vietoje nestovi — jis keičiasi, mainosi. Priklausomai nuo to, keičiasi žmonių ir valstybių gyvenimo būdai, prisiderindami naujoms sąlygoms. Keičiantis gyvenimo sąlygoms, keičiasi ir valstybių įstatymai, kuriais normuojamas valstybės ir piliečių gyvenimas. Pagrindinis valstybės įstatymas yra valstybės konstitucija, kuri nustato svarbiausius valstybės valdymosi dėsnius, vadinamąją valstybės santvarką, piliečių pagrindines teises ir pareigas.

Pirmoji Lietuvos Valstybės konstitucija buvo priimta Steigiamojo Lietuvos Seimo. Ta konstitucija nustatė, kad Lietuvos Valstybė yra respublika, sutvarkyta demokratiniais pagrindais su nevaržomai piliečių renkamu Seimu, kuris renka valstybės prezidentą, leidžia valstybės įstatymus ir atlieka kitus svarbiausius valstybės darbus bei kontroliuoja vyriausybės darbus.

Tačiau ilgainiui pasirodė, kad seimai, kuriuose viešpatauja ne valstybės, bet pirmoje eilėje įvairių partijų reikalai, nieko gera valstybei nežada, o priešingai, veda į pražūtį. Todėl po 1926 m. gruodžio 17 d. tautininkų padaryto perversmo, buvo pakeista ir Lietuvos Valstybės konstitucija. Bet kintant gyvenimo sąlygoms, atsirado reikalas pakeisti ir antrąją konstituciją.

Trečioji Lietuvos Valstybės konstitucija įsigaliojo š. m. gegužės mėn. 12 d. Naujos konstitucijos įsigaliojimo dieną Valstybės Prezidentas Antanas Smetona Lietuvos Seime pasakė kalbą, kurioje išsamiai paaiškino konstitu-

cijos keitimo reikalingumą ir svarbiausius jos nuostatus. Pats konstitucijos pagrindas paliko tas pats — Lietuva demokratiška respublika su seimu ir valstybės prezidentu. Naujoje Konstitucijoje tik žymiai sustiprinta prezidento valdžia.

Pagal Konstituciją prezidentas ne tik reprezentuoja — atstovauja valstybę, bet drauge ją valdo. Paprastai įstatymus leidžia Seimas, bet kai jo nėra, ar esti skubus reikalas, tai įstatymus pagal naują konstituciją gali leisti ir valstybės prezidentas su ministerio pirmininko parašu. Taip pat, esant reikalui, prezidentas gali pakeisti ir valstybės biudžetą.

Seimo teisės taip pat didelės. Jis gali pakeisti arba papildyti prezidento išleistus įstatymus, seimui priklauso vyriausybės veikimo kontrolė, o tam tikrais atvejais gali reikalauti pasitraukti kurį nors ministrą arba ministrų pirmininką, o tuo pačiu ir visą ministrų kabinetą; seimas svarsto ir priima valstybės biudžetą.

Visai naujas dalykas naujoje konstitucijoje yra tai, kad įvedama civilinė metrikacija, kurios ligi šiol nebuvo. Tačiau konstitucija palieka metrikacijos srityje didelę piliečiams laisvę. Kas nori gali gimimų, mirimų, jungtinių aktus daryti bažnyčiose, o jei kam nepatinka ar nepatogu, tai gali tuos aktus daryti civiliniu būdu. Valstybė vienur ir kitur padarytus aktus laikys teisėtais. Ta proga reikia pastebėti, kad civilinė metrikacija yra jau įvesta beveik visose Vakarų Europos valstybėse, netgi grynai katalikiškuose kraštuose, pvz. Italijoje. Nieks dėl to ten susipiktina. Apsipras su ja ir Lietuvoje. Naują konstituciją Valstybės Prezidentas Antanas Smetona taip apibūdino: „Nors ta konstitucija nevisur sutinka su viešpatuojančiomis demokratijos teorijomis, tačiau jos dvasia yra giliai demokratiška, nes lygiai ji vertina ir žmones ir jų dvasines ir materijalines gėrybes“ („Chata Rodzinna“).

Mirė du žymūs lietuviai. Gegužės 9 d. Kaune mirė jaunas, vos 26 metų amžiaus, gabus istorikas Paulius Šliažas. Jis yra parašęs apie Lietuvą visą eilę istorinių studijų ir suredagavo monografiją „Vytautas Didysis“.

Gegužės 12 d. Kaune mirė teisių profesorius Petras Leonas. Velionis buvo žymus mūsų tautos veikėjas. Prieškariniais laikais buvo rusų Dūmoje lietuvių atstovu ir drąsiai gynė lietuvių tautos reikalus.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, P. Leonas

buvo jos pirmosios vyriausybės teisingumo ministeris, vėliau Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto organizatorius, jo dekanas ir per 10 metų Lietuvos advokatų tarybos pirmininkas, žurnalo „Kultūros“ redaktorius ir visos eilės organizacijų veiklus narys.

Prof. Petriui Leonui mirus, pirmas pareiškė jo šeimai užuojautos ministeris pirmininkas dek. Vl. Mironas, kitą dieną pareiškė užuojautos Valstybės Prezidento vardu jo kanceliarijos viršininkas dr. Bielskus.

Sveikatos reikalai Lietuvos Valstybėje.

Dabartinė Lietuvos Valstybės vyriausybė stropiai vykdo savo užsibrėžtus planus. Ji daro visa, kad valstybės gyventojų ekonominė ir kultūrinė būklė ir toliau būtų gerinama, kad turimomis medžiaginėmis ir dvasinėmis gėrybėmis galėtų naudotis visi krašto piliečiai.

Taip pat neužmiršti ir žmonių sveikatos reikalai. Vyriausybės nutarimu, visoje valstybėje dabar steigiama 217 sveikatos punktų, kurių kiekviename bus gydytojas ir akušerė. Pagal atskiras apskritis sveikatos punktų tinklas sudaromas tokis: Alytaus apskrityje 11 punktų, Biržų — 11, Kauno — 13, Kėdainių — 11, Kretingos — 12, Marijampolės — 12, Mažeikių — 8, Panevėžio — 16, Raseinių — 9, Rokiškio — 10, Seinų — 6, Šakių — 7, Šiaulių — 23, Tauragės — 12, Telšių — 9, Trakų — 8.

Šiuose visuose sveikatos punktuose neturtingiems gyventojams medicinos pagalba bus teikiama nemokamai.

Šiems reikalams Lietuvos vyriausybė yra paskyrusi 2 milijonu litų. Be to, sveikatos punktams įrengti nemaža lėšų skiria ir savivaldybės.

Motinos diena ir šeimos savaitė Lietuvoje. Gegužės 1 dieną Lietuvos Valstybėje iškilmingai buvo minima motinos diena. Visoje valstybėje tą dieną buvo rengiamos paskaitos, koncertai. Kaune Karo Muziejuje buvo surengta iškilminga akademija, kurioje Valstybės Prezidentas Antanas Smetona pasakė motinų garbei pritaikintą kalbą.

Be to, nuo gegužės 1 dienos visoje valstybėje buvo minima šeimos savaitė. Jos metu spauda ir organizacijos vedė propagandą, kad visais atžvilgiais būtų stiprinamos pavyzdingos šeimos, o ypač ryškiai kelta mintis remti ir palaikyti gausias šeimas.

Šeimos savaitės proga Kaune buvo surengta neturtingoms šeimoms remti rinkliava. Be to, Kauno burmistras šešias gausias šeimas apdo-

vanojo pinigėmis dovanomis. Numatyta ir ateityje tokiomis progomis remti ir atžymėti gausias šeimas.

Sudegė Palanga. Gegužės 10 d. sudegė Palangos miesto dalis. Daug žmonių liko be duonos ir be pastogės. Jiems į paramą dabar skuba visa Lietuvos visuomenė.

Naujos knygos. Spaudos Fondas išleido: Stepo Zobarsko „*Moters stiprybė*“, beletristika, 183 pusl.; K. Jokubėno „*Du gaideliai giesmininkai*“, eilėraščiai mažiems, 78 pusl.; F. Nevevičiaus „*Palaimintas juokas*“, pabiros, 220 p.; K. Binkio „*Atžalynas*“, iliustruota 5 veiksmų pjesė, 178 pusl.

Nauji Sakalo leidiniai: Vl. Švitrigailos „*Mažasis Karžygis*“, 6 paveikslų iliustruotas vaidinimas jaunimui, 96 pusl.

VILNIUS

Kuratorius įskolino „Ryto“ draugijos turta. Iš Vilniaus „Ryto“ valdybos narių teko sužinoti, kad paskirtas „Rytui“ kuratorius adv. Steponas Vilianovskis paėmė Krašto Ūkio Banke 60.000 auksinų paskolą. Tą sumą jis leido įrašyti Vilniaus „Ryto“ namų ipotekon. Nėra tikrų žinių, kuriam reikalui kuratorius paėmė sakytą paskolą.

Liet. Sanitarinės Pagalbos D-jos susirinkimas. Balandžio mėn. 24 d. įvyko Vilniaus Lietuvių Sanitarinės Pagalbos Draugijos narių metinis susirinkimas, kuriame buvo praveisti papildomieji valdybos rinkimai ir padaryti valdybos bei revizijos komisijos pranešimai.

Per papildomuosius rinkimus išrinkta valdybon tie patys du nariai. Taigi valdybos sudėtis yra tokia: dr. A. Rymas—pirmininkas, dr. V. Legeika — vicepirmininkas, dir. A. Krutulys — sekretorius, proviz. Vl. Narbutas — kasininkas ir gyd. Pov. Čibiras — narys be ypatingų pareigų.

Šiomet Liet. Sanitarinės Pagalbos Draugija mini savo gyvavimo 20 metų sukaktuves. Ta proga draugijos susirinkime nutarta išleisti jubiliejinis draugijos veiklai apžvelgti leidinys. Be to, iškeltas susirinkime sumanymas praplėsti kaime sveikatos ir higienos propagandą.

Kreditinio kooperatyvo narių susirinkimas. Balandžio mėn. 29 d. įvyko metinis Lietuvių Kreditinio Kooperatyvo narių susirinkimas. Pirmininkavo kun. Pr. Bieliauskas, sekretoriavo R. Bagdonas. Pranešimą apie kooperatyvo veikimą praeitais metais padarė koopera-

tyvo vedėjas A. Krutulys. Iš pranešimo paaiškėjo, kad nors buvo nemaža sunkumų, bet vis dėlto kooperatyvo veikla ir finansinė padėtis žymiai pagerėjo.

Kooperatyvo tarybon išrinkta šie asmenys: K. Stašys, kun. A. Viskantas, prov. Vl. Narbutas, A. Matulionis, St. Špokas ir inž. J. Jankauskas.

Išrinktieji tarybon pasiskirstė pareigomis šitaip: Vl. Narbutas — pirmininkas, kun. A. Viskantas — vicepirmininkas, inž. J. Jankauskas — sekretorius Valdybą sudaro: A. Krutulys, K. Stašys ir Ad. Cicėnas.

Lietuvių Mokslo D-jos pirmininkui keliama teismo byla. Lietuvių Mokslo Draugijos pirmininkas kun. d-ras A. Viskantas gavo teismo tardytojo pranešimą, kad prieš jį pradėtas tardymas dėl nusikaltimo devizų įstatymui.

Gautame tardytojo rašte pažymėta, kad kun. d-ras A. Viskantas, kaip minėtos draugijos pirmininkas, nuo 1936 iki 1938 metų sausio mėn. be devizinės komisijos leidimo gaudavęs pinigų iš Lietuvos Valstybės Švietimo Ministerijos valdininko J. Balio, ir juos Vilniuje išmokėdavęs įvairiems asmenims.

Uždrausta leisti. Sulaikius teismo sprendimu jaunimui skiriamą žurnalą „Jaunimo Draugą“, norima leisti Vilniuje nuolatinį jaunimui laikraštį koku nors kitu pavadinimu. Bet ligi šiol, nepaisant, kad lietuvių—lenkų santykiai yra neva pagerėję, Vilniaus storastija draudžia leisti jaunimui nuolatinį laikraštį. Be visos eilės mėginimų balandžio mėn. 25 d. J. Matonis buvo vėl nusiuntęs starostijon pranešimą (deklaraciją), norįs leisti savaitinį jaunimui skiriamą žurnalą „Jaunimo Žingsniai“. Gegužės 2 d. gautas iš miesto storastijos raštas, kuriuo pranešta, kad „Jaunimo Žingsniai“ draudžiama leisti, nes, esą, kaž kas kitas anksčiau pranešęs, norįs leisti tokiu pačiu pavadinimu laikraštį jaunimui.

Gegužės 5 d. J. Motonis nusiuntė miesto storastijon naują deklaraciją, norįs leisti savaitinį jaunimui laikraštį „Jaunimą“, neišvardindamas jokių priedų. Gegužės 12 d. J. Matonis gavo iš miesto storastijos raštą, kuriuo draudžiama leisti laikraštį „Jaunimą“ dėl tų pačių priežasčių, kaip paprastai. Be to, uždraudime pasakyta, kad draudžiama leisti laikraštis su išvardintais priedais.

Gegužės mėn. antroj pusėj A. Burokas buvo padavęs miesto storastijon deklaraciją, norįs leisti jaunimui dvisavaitinį laikraštį, vardu „Mūsų

Draugas“, bet taip pat gavo pranešimą, kuriuo uždrausta leisti laikraštis. Uždraudimo motyvacija—ta pati.

K. Siniuvienei uždrausta leisti laikraštį „Moterų Talka“.

Vilniaus lietuvių telegrama p. Premjerui. Šio mėn. 12 dieną visų uždarytų lietuviškų organizacijų atstovai nusiuntė Lenkijos premjerui generolui Skladkovskiui telegramą, kurioje prašo kuo greičiau išspręsti teigiamai balandžio 4 dieną įteiktame memorijale išdėstytus skundus.

Telegramą pasirašė šių uždarytų lietuviškų organizacijų atstovai: Tautinio Vilniaus Lietuvių Komiteto, Vilniaus „Ryto“, Lietuvių Mokytojų Sąjungos, Lietuvių Šv. Kazimiero Draugijos, Lietuvų Mokslo Draugijos ir Lietuvių Sporto Klubo.

Tačiau iki šiol į telegramą dar negauta jokio atsakymo.

Lietuvių studentų memorijalas Valstybės Prezidentui. Gegužės mėn. Vil. Lietuvių Studentų Sąjunga parašė Lenkijos Valstybės Prezidentui memorijalą, prašydama paveikti administracijos organus, kad vėl būtų leidžiama veikti uždarytomis lietuvių draugijoms ir kad būtų leista sąjungos nariams devėti uždraustą uniformą.

Studentų Sąjungos vadovybė per savo kuruotojų prof. Rudnickį įteikė memorijalą universiteto rektoriui, bet kadangi rektorius yra iš Vilniaus išvažiavęs, tai memorijalas dar tebeguli neperžiūrėtas.

Baigė studijas. Neseniai baigė Vilniaus U-to agronomijos skyrių Antanas Blažys, įsigydamas inžinieriaus laipsnį. „L. B.“ Redakcija ta proga jaunam specialistui linki pasisekimo.

Gudų poezijos vakaras. Gegužės 17 d. Liet. Meno ir Literatūros Draugijos rūpesčiu buvo surengtas Liet. Stud. Sąjungos salėje gudų poezijos vakaras. Susirinkimą atidarė draugijos pirmininkas kun. A. Viskantas. Savo kalboje kun. A. Viskantas pasveikino atsilankiusius gudų visuomenės atstovus ir pabrėžė lietuvių-gudų bendradarbiavimo reikalą literatūros srityje.

Referatą lietuviškai apie gudų poeziją skaitė Vytautas Tumaš. Prelegentas suglaustai nupasakojo gudų literatūros augimo laikotarpius, plačiau paliesdamas pokarinę gudų poeziją Vilniuje.

Pasirodo, kad poezija gudų literatūroje užima svarbiausią vietą. Iš visos eilės poetų rimčiausiai pasirodę esą Tank, Mašara ir Vasiliok.

Po referato prelegentas Tumaš, mgr. Chvo-rastas ir studentė Suchaja padeklamavo kelių gudų poetų eilėraščius. Deklamavo taip pat daug žadantis jaunas poetas Tank. Poetas padeklamavo kai ką iš savo kūrybos ir mūsų poetų A. Žukausko bei O. Miciūtės kelius eilėraščius, išverstus gudų kalbon. Viena savo eilėraščių O. Miciūtė padeklamavo pirmiau lietuviškai.

Vakaras praėjo labai geroj nuotaikoj. Uždar-damas susirinkimą, kun. A. Viskantas išreiškė viltį, kad šis gudų poezijos vakaras Liet. Meno ir Literatūros draugijoje nebūsiąs, tur būt, paskutinis.

Lietuviški vakarai mieste ir provincijoje. Gegužės 1 d. Vytauto Didžiojo gimnazijos salėje lietuvių amatininkų rūpesčiu buvo surengtas vakaras—vaidinimas. Vaidinta Baluckio 3 v. komedija „Aukso dievaičiai“.

Gegužės 8 d. Liet. Meno ir Literatūros draugijos rūpesčiu buvo suvaidinta toj pačioj sa-ėj latvių rašytojo R. Blaumanio 5 v. drama „Indranai“.

Gegužės 29 d. turėjo būti suvaidinta S. Čiur-lionienės komedija „Pinigėliai“, bet negauta leidimo.

Surengta keli vakarai taip pat provincijoje: įvairiose švenčionių krašte vietose ir Marcinko-nyse. Vaidinta komedija „Piršlybos“ ir drama „Marija Magdalietė“. Gegužės 7 d. norėta tuos pačius veikalus vaidinti Valkininko miestelyje, bet negauta leidimo. Neleista taip pat surengti vaidinimų Valkininke gegužės 21 ir 22 dienomis.

Pagerbtos lietuviškos motinos. Liet. Kat. Blaivybės Draugijos valdybos rūpesčiu gegužės 15 dieną Vilniuje buvo pagerbtos lietuviškos motinos. Tą dieną šv. Mikalojaus bažnyčioje jaunimui ir vyresniesiems buvo pamaldos ir motinų garbei pritaikyti pamokslai. Vakare Vytauto Didžiojo gimnazijos salėje buvo surengta iškilminga akademija. Jos programoje buvo: 1) Blaivybės Draugijos pirmininko kun. K. Čibiro paskaita „Meilė ir dėkingumas“, 2) liaudies dainos, 3) deklamacijos, 4) muzikos kūrinių skambinimas, 5) dainos solo, 6) choro dainos.

REDAKCIJOS IR ADMINISTRACIJOS ADRESAS: WILNO, UL. STARA 31—2.

LEIDŽIA REDAKCINĖ KOMISIJA.

REDAKTORIUS: MOTIEJUS KRAUŽLYS

„Ruch“ spaustuvė Vilniuj, Totorių g..

Skaitykite ir platinkite

„LIETUVIŠKĄ BARĄ“

kuris nuo 1938 m. eina

KAS MĖNUO.

„Lietuviškas Baras“, tai vienintelis mūsų krašto lietuviškas kultūros žurnalas, kurį privalo skaityti kiekvienas lietuvis.

Prenumeratos kaina:

Lenkijoje	2,00 auks.
Lietuvoje ir užsieniuose	4,00 auks
Atskiras numeris	0,35 auks.

Oplata pocztowa uiszczona ryczałtem.